

Bəxtiyar Vahabzadə

Şəbi- hicran

seçmə poemalar

E. Bahadır

Az. 296305

Bəxtiyar Vahabzadə

Şəbi-hicran

Azərbaycan Milli
Kitabxanası

Bakı
"RENESSANS-A"
2016

Tərtibçi və redaktor:
Ələddin Əsədzadə

Bəxtiyar Vahabzadə.
Şəbi-hicran. Seçmə poemalar.
Bakı, "Renessans-A" Nəşriyyat Evi, 2016, 255 səh.

Yaşamaq–yanmaqdır, yanasan gərək,
Həyatın mənası yalnız ondadır
Şam əgər yanmırsa, yaşamır demək
Onun da həyatı yanmağındadır.

E. Bəxtiyar

B $\frac{4702060202}{009}$ 2016

© "Renessans-A", 2016

Şəbi-hicran

*"Füzuli... aləmi-insaniyyətdə
tamam qəmzədələrin və möhnətkeşlərin
yüklerini götürmək və məzlumların
halına yanmaq üçün xəlv olunubdur".*

PROLOQ

Nə var belə, nə deyirsən,
Niyə belə titrəyirsən, ey qələm?
Mən elə bir kainata bu gün uçmaq istəyəm
Ki, onun hər səyyarəsi böyük bir kainatdır.
Ey ilhamım, o əlçatmaz zirvəyə məni çatdır!
Ey qələmim, Günəş kimi alışıydın, yanaydın.
Sən ağacdən, kömürdən yox, poladdan
yaranaydın.
Sürətini ildırımından alaydın deyirəm ki,
Elə mühit dəryasına cummaq istəyirəm ki,
O dəryanın hər qətrəsi bir sənət incisidir.

Hər damlası atəş olub ürəkləri isidir.
 Ey qələmim, Günəş kimi alışmasan, yanmasan,
 Ey ilhamım, dərya kimi coşub dalğalanmasan,
 O dəryanın sirlərini görə bilərsənmi sən?!
 Dərya yarat o dəryanın kiçik qətrələrindən.
 Onun hər bir təlatümü mənə tanışdır - dedim,
 Qəvvəs olub o dəryada mən çox üzmək istədim.
 Batdım bircə damlasında, damlası da dərinidir,
 Burda fərman qəzəb dolu coşqun ləpələrinədir.
 Ləpələrin qucağında dolaşdım axşam-səhər,
 Gözlərimi qamaşdırdı dibindəki incilər.
 Dərk etmədim hikmətini, can heyrətdən uçundu,
 Heyrətimin şaxtasında idrak dondu, nə dondu!

İKİ MÜƏLLİM

*Heyrət, ey büt, surətin gördükdə lal eylər mənə,
 Surəti-halım görən, surət xəyal eylər mənə.*

Bir əlində kitabça, bir əlində yasəmən,
 Məhəmməd asta-asta qayıdır mədrəsədən.
 Bir qayğı gizlənidir düyünlənmiş qaşında,
 Bir dünyanın sirri var o dalğın baxışında.
 Neçin görən o belə qəmlidir, pəjmürdədir,
 Nə düşünür, nə anır, üzündəki qəm nədir?
 Bəlkə cavan şairin bir qəza var başında?
 Qəlbinə qarmı yağıb ömrün bahar yaşında?
 O, niyə dalğın gedir, niyə pərişan gedir?
 Canından can ayrılır, ürəyindən qan gedir?

Çatır döngə başına, fikir qəlbində çin-çin,
 Şam kimi sakit durur, alışır için-için.
 Baxışları sancılır balaca bir eyvana,
 Arzusu gülə dönüb o eyvandan boylana...
 Qiyamətmi qopar, ah!..
 Bunlar əbəsdir, əbəslər!
 Arzu dan ulduzudur, o, hər saat görünməz.
 İztirablar, əzablar açandır arzunun,
 Çox-çox daşlı, kəsəkli yolları varmış onun.
 Gəlir dalğın Məhəmməd - ürəyində neçə dərd,
 Necə daşqın, necə lal,
 necə yumşaq,
 necə sərt.

Binanın qənşərində gəzinir yana-yana,
 Düşünür: "Bir quş olub qonaydım o eyvana,
 Ah... ya da bu istidə əlçim bulud olaydım,
 O eyvanın üstünə gəlib kölgə salaydım.
 Axı bunlar nədir ki, əlində kor fələyin?
 Kaş çiçəyi olaydım eyvandakı dibçəyin.
 Baxaydım, hey baxaydım mən ordan öz Leylama,
 Eşqimi söyləyəydim gecə-gündüz Leylama.
 O, mənə su verəndə toxunaydım əlinə,
 Ya elə damcıları mən qonaydım əlinə"...
 O düşünür...

Saatlar gəlib keçir an kimi;
 Yer Günəşin başına dönüb dolanan kimi,
 Dolanır, hey dolanır o, binanın başına;
 Ovsunlanıb... çətinki, inadından daşına.
 Sevən o ürək üçün
 Bu binadan doğurdu gecə qəmər, səhər gün.

O ürək üçün yəqin
 Bu binanın üstündən keçir yolu Kəbənin.
 Asılır nəzərləri
 Sırğa kimi bu zaman
 Dibçəkdəki çiçəyin
 Körpə budaqlarından.
 Qorxa-qorxa yoxlayır
 O, solunu-sağını,
 Atır həmin eyvana
 Yasəmən budağını...
 Ata çıxır eyvana,
 Nəzər salır dörd yana.
 Kimsə dəymir gözüne,
 Deyinir öz-özünə.
 O, köksünü ötürür,
 Yasəmənı götürür.
 "Lənət şeytana" – deyə
 Əzib atır küçəyə.
 Əzilən yasəmənə baxa-baxa Məhəmməd,
 Düşünür öz eşqini qəlbi yuxa Məhəmməd.

MƏHƏMMƏD

– Ey müəllim, sən mənə neçə il dərs demisən,
 İndi belə görünür, hər şeyi tərs demisən.
 Sənin ciyərparanı mən sevirəm, nə olar,
 Göz gördü, könül sevdi, mənim nə günahım var?
 Bir-bir öyrətdin mənə otuz iki hərfi sən.
 Otuz iki!.. Bu qədər hərflərin içindən

Üçünü sənin qızın - Leyla öyrətdi mənə.
 Heyranam bu üç hərfin hökmünə, qüdrətinə.
 Odur mənim sinəmdə atəş olub hey yanan,
 Ayn, şin və bir də qaf!.. Bu üç hərfdən yaranan
 Eşq sözü sözlərin sultanıdır, tacıdır,
 Eşq - həyat ağacıdır!
 Sən də, mən də, Leyla da bu ağacın barıyıq,
 Eşqin övladlarıyıq.
 Qara torpaq olsa da əvvəl-axır yerimiz,
 Eşqdir tinətimiz, eşqdir cövhərimiz.
 Sən öyrətdin, sən mənə şəklini bu hərflərin,
 Qızınsa üç hərflə dünyanın, göyün, yerin,
 İnsan duyğularının sirrini açdı mənə.
 Eşqimlə vaqif oldum bu dünyanın sirrinə.
 Zəhmətini danmıram, çox borcluyam sənə mən;
 Sən həyat kəlməsini yazmağı öyrətmisən,
 Həyatın sirrinisə qızın öyrədib mənə,
 Mən borcluyam Leylanın o sehrkar hüsnünə.
 Dilini öyrətmisən
 Kitabların mənə sən.
 Osa mənə öyrədib təbiətin dilini,
 Onun sirli dilini, onun çətin dilini.
 İndi mən anlayıram eşqimiş hər nə varsa,
 Bəli, kimin qəlbini eşq atəşi yaxarsa,
 Dünyanı dərk eyləyər, eşq bir amal imiş
 Sənin təlim etdiyin "elm qeylü-qal" imiş.
 Ey müəllim, neynirəm cansız kitabları mən
 Ən böyük kitab onun hüsnüdür, şöləsindən
 Işıqlanır mənimçün gizli sirri cahanın...
 Eşq bir məhvəridir bizim qoca dünyanın...

Ey müəllim, olanı söylədim sənə yalnız,
 Özün söylə, hansınız qüdrətli ustadsınız?
 Kəndli qızıdır anam, bir peşəkardır babam,
 Özüm də, ey müəllim, yazılmamış kitabam.
 Sənin əlin böyükələr, şahlar ətəyindədir,
 Üzü dönük dünyanın hökmü, gücü səndədir,
 Sən şahların bağından çox meyvələr dərmisən,
 Sən öz ciyərparanı heç mənə verərmisən? –
 Deyə o, köks ötürür, dərdi hopur dərinə,
 Çevrilib yavaş-yavaş, üz qoyur evlərinə

CAN YANGISI

*Eşqdır ol nəşeyi-kamil kim, ondandır müdam
 Meydə təsviri hərarət, neydə təsiri-sadə.*

Mədrəsə hücrəsinə yığılıbdır cavanlar,
 Sənətə, şeirə dair fikir yürüdür onlar.
 Biri deyir: həyatın həsnü, süsüdür sənət.
 Biri deyir: ürəyin döyüntüsüdür sənət.
 Biri deyir ki, sənət təbiətin səsidir.
 Biri deyir ki, sənət eşqin tərənəsidir.
 Biri deyir ki, sənət hər bir şeydən öncədir.
 Biri deyir ki, sənət adicə əyləncədir.
 Biri deyir ki, sənət cəlb edə bilmir mənə.
 Biri deyir ki, sənət insan düşüncəsini,
 Fikrini, xəyalını uçurur qanadında...
 Tələbələr içində Əbdül Kərim adında
 Bir sivaslı gənc vardı,

Tay-tuşları hamısı ona hörmət qoyardı.
 O keçibdir həyatın şaxtasından, qarından;
 Ağılla, duyğusuyla seçilir dostlarından.
 Həm də gözəl ney çalır, o çalır yana-yana,
 Eşidən heyran qalır onun mahnılarına.
 Tələbə dostlarından o, yaşlıdır bir qədər,
 Həmişə olduğu tək yenə bütün nəzərlər
 Yalnız ona dikilir,

Dillənib, asta-asta

Danışır Əbdül Kərim:

– Ey mənim əzizlərim,
 Sənət dəryaya bənzər, onun min bir halı var,
 Onun sirlərlə dolu öz cah-cəlalı var.
 Kiminin bu dəryada gördüyü çör-çöp olur,
 Kimi də dibindəki incilərə vurulur.
 Məncə, can yangısıdır şeir, sənət, əzəldən,
 Belə anlayıram mən
 Qəlbində eşq olanlar dərk ediyər sənəti,
 İnsan məhəbbətidir yaradan hər sənəti...
 (Məhəmmədə baxırdı o, bunları deyərkən)
 Soruşun, ney çalmağı necə öyrənmişəm mən?
 Bunun öz tarixi var.
 Yenə ona dikildi sual dolu baxışlar.
 O, başını yelləyib bir ah çəkdi dərinədən,
 “Ah” alova çevrilib saçıldı gözlərindən. –
 – Hər günün öz hökmü var.
 O Çaldıran savaşı başlananda, a dostlar,
 Dəliqanlı cavandım;
 Sultanın fərmanını Vətən çağırışı sandım.
 Xalqım çağırır deyə mən yollandım cəbhəyə.

Qan yox idi gözümdə,
 Min aslanın gücünü hiss edirdim özümdə.
 Neçə qovğaya düşdüm.
 Gecə-gündüz döyüşdüm.
 Yorulmadım bir an da,
 Hər dəfə qılıncımı sağa-sola çalanda.
 Neçə şah əsgərini mən torpağa sərirdim,
 Qəhrəman olduğumu hamıya göstərirdim.
 Ancaq bir gün... ah... o gün...
 Ən dəhşətli gündür mənim cavan ömrümün.
 O gün mənim indi də yadıma düşən zaman
 Tüstü qalxır başımdan;
 Qılıncımı sıyırıb at belində süzürdüm,
 Bu vaxt birdən önümdə bir şah əsgəri gördüm.
 Dönüb qaçmaq istədi görən kimi o məni,
 Mənsə macal verməyib, tez haqladım düşməni.
 O dönüb mənə baxdı, aman, o necə baxdı!
 Elə bil ki, hər gözü qan dolu bir çanaqdı.
 O baxışlar bu zaman
 Rəhmsiz bir ovçudan
 Rəhm, aman diləyən ahutək yalvarırdı.
 Gözüm qızmışdı mənim,
 məndə insafımı vardı?
 Endirdim qılıncımı kürəyinə arxadan.
 O yığıldı. Bu zaman
 Bir ney düşdü, qarğı ney onun qoltuq cibindən.
 Diyirləndi kənara...
 Dönüb neyə baxdı, mən,
 Heyrətlə baxdım ona.
 Baxdım yanaqlarından süzülən göz yaşına,

Ar 296305

Lənət şeytana dedim...
 Bu dəhşətli səhnədən uzaqlaşmaq istədim.
 O zariya-zariya mənə "yaxın gəl" - dedi
 "get, o neyi al" - dedi.
 Aman Allah, buna bax,
 Onun ürəyinə bax, onun duyğusuna bax!
 Mən tez endim atımdan, əyildim ona sarı,
 Sinəmə dağ çəkirdi asta pıçıltıları.
 O danışdı. Susdu göy, susdu yer, susdu hər yan
 Təzəcə evləndiyi, gözləri yolda qalan
 Arvadını andı o, körpəsini andı o.
 Ah çəkib dayandı o.
 Başını qucaqladım,
 Hönkür-hönkür ağladım.
 Həyatımda ilk dəfə nifrət etdim özümə.
 O, sönən gözləriylə baxıb mənim üzümə: -
 Qardaş, olan olubdur, sən yaxamı aç - dedi.
 Aman Allah, ay Allah, o mənə "qardaş" dedi!
 Yaxasını tez açdım,
 Dedi: - Neyi ver bəri.
 Verdim. Aldı, əsirdi yarpaq kimi əlləri,
 Dodağına apardı, səslər titrədi... çaldı.
 Buludlar topalandı, Günəş söndü, qaraldı.
 O, neyimi çalırdı, neymi çalırdı onu?
 Ürəyinin qəmini, eşqini, arzusunu
 Qatdı yetim segahda o, neyin fəryadına,
 Elə bil çağırırdı kimiysə imdadına...
 Od çıxırdı elə bil o yanıqlı nəfəsdən
 Qana dönmüş ürəyim parçalandı bu səsdən.

Bu səsdən çıraq kimi gah yanır, gah sönmürdüm.
 Dalıb neyin səsinə düşünür, düşünürdüm:
 "Neyçin düşmən edirlər insanı insanlara,
 Səbəb nədir, görəsən, bu günahsız qanlara?
 Nədən ötrü mən onu bu günə saldım görən?
 Töküb onun qanını nə qazandım axı mən?
 Onun nəğməsindəki yanıqlı xallara bax,
 Şirin arzulara bax, incə xəyallara bax.
 Tək onunku deyildi bu xallar, zəngülələr,
 Mənə də çox doğmadır bu guşələr, nalələr.
 Dünya əsirgəməyib əzabından onu da.
 Mən onun nəğməsini, eşqini, ruhunu da
 Anlayıram, düşmənim
 Ola bilməz o mənim!
 Eləysə, ah, eləysə bəs bu kəsə-kəs neçin?
 Qılınc verib əlinə şahla sultan bəs neçin?
 Bir doğma qardaşları qırdırır qardaşlara?
 Mənim yaram deyilmi
 Bu yazığın köksünə
 İndi vurduğum yara?
 Yaralı da bu zaman
 Yəqin mənə bunları
 Söyləmək istəyirdi.
 Sözlə demədi, ancaq sözü segaha verdi...
 Odunu, yanğısını ney də ürəkdən aldı.
 Ney ürəkdən-ürəyə bir incə körpü saldı.
 Birdən nəğmə kəsildi...
 Gördüm artıq keçinmiş!
 Ağlaya-ağlaya mən,
 Onu dəfn etdim həmə.

Yuxudaydım elə bil, mən ayıldım yuxudan,
 Gözümə başqa donda görünürdü bu cahan.
 Qılıncımı tullayıb o andaca yerə mən,
 O mərhumun neyini taxdım onun yerindən.
 Öyrənməyə başladım o gündən ney çalmağı,
 Öyrədən kim oldu?
 Can yanğısı, gözdağı.
 Sənət can yanğısıdır mənim üçün, a dostlar,
 Bu dünyanın oduna gərək yana sənətkar.
 O, bunları deyərkən Məhəmmədə baxırdı,
 Məhəmmədin gözündən sel kimi yaş axırdı...
 Bu yaş "insan insanın qardaşdır" - deyirdi,
 "Sənət can yanğısıdır, göz yaşıdır" - deyirdi.

İKİ HƏDİYYƏ

*Füzuli, dəhrdən kam almaq olmaz olmadan giryan
 Sədaş su almayınca əbri nisandan göhər verməz.*

Əyləşib Məhəmməd otağında tək
 Oynaşır üzündə qəm buludları.
 Bayırda cücərib min gül, min çiçək,
 Əriyir qəlbində dağların qarı.

Üzündən, gözündən tökülür kədər,
 Qəmlər dövlətidir, dərdlər varıdır.
 Ağaran dan yeri, qızaran göylər,
 Onunçün Leylanın yanaqlarıdır.

Boğur öz dərini o, yana-yana,
 Axıtmaq istəmir göz yaşlarını.
 Qaralan üfüqlər andırır ona
 Leylanın kədərli baxışlarını.
 Məhəbbət dünyanı anlatmış ona,
 Leyla Məhəmmədçin eşqin adıdır;
 Qıvrımsaç, ucaboy, qaragöz Leyla
 Onun dünyasıdır, kainatıdır.
 Bahar öz gülləri, çiçəklərilə
 Leylanın adını yazmış düzlərə,
 Çöldə pıçıldaşan yarpaqlar belə
 "Leyla! Leyla!" - deyir gündə min kərə.
 Yazmaq!
 Nədən yazmaq?
 Ozanlar kimi
 Nəğməyə çevirim məhəbbətimi?
 Tökümmü qəlbimin bütün varını?
 Hicran gecəsinin əzablarını
 Yazım hansı sözün qüdrətilə mən?
 Ah... Necə söyləmək?
 Hardan başlamaq?
 Nə qədər çalışır, gözü önündən
 Leylanın xəyalı çəkilmir ancaq...
 Leyla şeir kimi, nəğmələr kimi
 Səslənir şairin qulaqlarında.
 Leyla qızıl donlu bir səhər kimi
 Süzülüb qapıdan girir bu anda.
 Məhəmməd – Aman, bu xəyalımı, rəyamı? Əsla!
 Yox, bu xəyal deyil, özüdür...
 – Leyla!

Leyla – Məhəmməd!
 Məhəmməd – Ah, Leyla de, bu sənmişən?
 Ey Günəş, sən göydən yerə enmişən?
 Leyla – Eşqdən qüdrətli dünyada nə var,
 Məhəbbət yeri də göyə qaldırır?!
 Məhəmməd – Sən odmu, atəşmi, ya məşəlmışən,
 Leyla, söylə, bura necə gəlmışən?!
 Leyla – Dedim ki, məhəbbət gətirər... atam
 Mənim hər işimə göz qoyur müdam:
 Məni məktəbə də buraxmır artıq.
 Məhəmməd – Eşqin göylərinə çökdü qaranlıq,
 İndi biz neyləyək?
 Leyla – Sən yaz, sən yarat,
 Məhəmməd – Sevmək bir həyatdır, yazmaq bir həyat.
 Məhəmməd – Son çarəm budursa, qoy dərdi-sərim,
 Mənim fikirlərim, düşüncələrim,
 Eşqim kağızlara süzülün dən-dən –
 Qara saçlarının rayihəsindən.
 Sənsiz qəhr edərdi bu cahan məni,
 Sənsən bu cahana bağlayan məni!
 O gün ki, qəlbimi mən sənə verdim,
 Hər şey gözlərimə göründü aydın.
 Varlığı heçliyə mən dəyişərdim,
 Əgər bu dünyada sən olmasaydın.
 Doğrandım, kəsildim mən dilim-dilim,
 Dünya əzab evi, ömür vəfasız.
 Gördüyüm hər şeyə inan, sevgilim,
 Sənin gözlərinlə baxıram yalnız.
 Hara baxıramsa görürəm səni,
 Quş səsi, çay səsi sənin səsidir.

Leyla

Məhəmməd

Çəkəndə köksümə gülün ətrini,
Sanıram bu sənin öz nəfəsidir.
Qara gözlərində batıram sən
Bu gözlər dəryadan, göydən dəridir.
Buluda deyirəm saçındır yaqın,
Güllər mənə baxan nəzərləridir.
Yarpaqlar - əllərin, çeşmələr - gözün,
Yağış damcıları - göz yaşlarındır.
Dünya yaranmışam mənimçün özün,
Baxışım da sənin baxışlarındır.
Kitabam, gəl məni aç varaq-varaq,
Gör nələr çəkmişəm bu zamanədən.
Vəfasız bildiyim dünyaya ancaq
Sənin saçlarınla bağlanmışam mən.
Dərk edə bilməzdim dəhri, varlığı;
Heyran olmasaydım gözəlliyinə.
Hüsnünün əsrarı, füsunkarlığı
Ana təbiəti andırır mənə.
– Mən ki inanıram sənin eşqinə.
– Demişəm, sevgilim, deyirəm yenə:
Sənin ürəyindir mənim məskənim,
Məhəbbət əqidəm, dinimdir mənim.
Sevirəm!
Sevənə nə qanun, nə din?
Nəsibi zillətdir sevilənlərin
Birdən başqa dini qəbul eyləyən
Bir qərib yolçuya bənzəyirəm mən.
Gəlin qınamayın əsla siz onu –
Bu dinin hansı bir din olduğunu;
Bilmədən, bilmədən ehkamlarını,

Leyla

Tanımadan onun imamlarını,
Ona kor-koranə mən inanmışam,
Bu dini ən böyük bir din sanmışam.
Bu dini yaratdı öz məhəbbətim,
Bir dərdi eylədi yüz məhəbbətim.
– Sənin bu füsunkar məhəbbətindən
İncilər yaransın!..
İstəram ki, mən
Eşqinə dəm tutub göylər mələşsin,
Eşqin tarix olub əbədiləşsin.
Ancaq bir şərt ilə; Unutma bir an,
Sən Türk diyarının öz övladısan!
Doğrudur, sən indi qürbət eldəsən,
Ancaq ürəyində yaşasın Vətən.
Vətənin öz dili, öz tarixi var,
Ölsün Vətəni tanımayanlar!
Qoy sənin şeirində dil açsın Vətən!
Onun küləkləri, onun çayları,
Biz ayrı düşsək də, öz elimizdən,
Qürbətdə ölməsin dilimiz barı.
Sənin bu ilahi ilk məhəbbətin
Xalqının dilində yazılsın gərək.
Sənin ki əlində deyildir çətin
Döndərib: “düşvarı asan eyləmək”.
Axı ərəb, əcəm dillərində sən
Yazmışan xeyli.
Şirin sözlərini başa düşməyən
Öz elin olmazmı səndən gileyli?

Sən ərəb, sən əcəm oğlu deyilsən,
Sənin öz dilin var, öz Vətənin var.

Leyla
Məhəmməd

Çəkəndə köksümə gülün ətrini,
Sanıram bu sənin öz nəfəsidir.
Qara gözlərində batıram sən
Bu gözlər dəryadan, göydən dərinidir.
Buluda deyirəm saçındır yaqın,
Güllər mənə baxan nəzərlərindir.
Yarpaqlar - əllərin, çeşmələr - gözün,
Yağış damcıları - göz yaşlarındır.
Dünya yaranmışam mənimçün özün,
Baxışım da sən baxışlarındır.
Kitabam, gəl mənə aç varaq-varaq,
Gör nələr çəkmişəm bu zamanədən.
Vəfasız bildiyim dünyaya ancaq
Sənin saçlarınla bağlanmışam mən.
Dərk edə bilməzdim dəhri, varlığı;
Heyran olmasaydım gözəlliyinə.
Hüsnünün əsrarı, füsunkarlığı
Ana təbiəti andırır mənə.
– Mən ki inanıram sənə eşqinə.
– Demişəm, sevgilim, deyirəm yenə:
Sənin ürəyindir mənim məskənim,
Məhəbbət əqidəm, dinimdir mənim.
Sevirəm!
Sevənə nə qanun, nə din?
Nəsibi zillətdir sevilənlərin
Birdən başqa dini qəbul edənlər
Bir qərrib yolçuya bənzəyirəm mən.
Gəlin qınamayın əsla siz onu –
Bu dinin hansı bir din olduğunu;
Bilmədən, bilmədən ehkamlarını,

Leyla

Tanımadan onun imamlarını,
Ona kor-koranə mən inanmışam,
Bu dini ən böyük bir din sanmışam.
Bu dini yaratdı öz məhəbbətim,
Bir dərdi eylədi yüz məhəbbətim.
– Sənin bu füsunkar məhəbbətindən
İncilər yaransın!..
İstəyəm ki, mən
Eşqinə dəm tutub göylər mələşsin,
Eşqin tarix olub əbədləşsin.
Ancaq bir şərt ilə; Unutma bir an,
Sən Türk diyarının öz övladısan!
Doğrudur, sən indi qürbət eldəsən,
Ancaq ürəyində yaşasın Vətən.
Vətənin öz dili, öz tarixi var,
Ölsün Vətəni tanımayanlar!
Qoy sənə şeirində dil açsın Vətən!
Onun küləkləri, onun çayları,
Biz ayrı düşsək də, öz elimizdən,
Qürbətdə ölməsin dilimiz barı.
Sənin bu ilahi ilk məhəbbətin
Xalqının dilində yazılsın gərək.
Sənin ki əlində deyildir çətin
Döndərib: “düşvarı asan etməmək”.
Axı ərəb, əcəm dillərində sən
Yazmışsan xeyli.
Şirin sözlərini başa düşməyən
Öz elin olmazmı səndən gileyli?

Sən ərəb, sən əcəm oğlu deyilsən,
Sənin öz dilin var, öz Vətənin var.

Özgə yelkənində seyrə çıxma sən,
Sənin öz dənizin, öz yelkənin var.

Ah!.. Vətən gözəli, ah Vətən qızı,
Sənə halal olsun ananın südü.
Sənin sözlərinlə mənim gözümdə
Vətən bir pillə də qalxdı, böyüdü.

Belə övladları olan ölkənin
Əsməz qara yellər başından bir an.
Ey Vətən gözəli, gəl, öpüm sənin
“Vətən dili” deyən dodaqlarından.

Haqq sözün qəlbimi titrətdi mənim,
Bu Vətən torpağı qoy olsun qənim;
Vətəndə yaşayıb, onun dilinə,
Ruhuna, zövqünə, doğma elinə
Xor baxan şərəfsiz vətənsizlərə!
Ən böyük düşməndir onlar bizlərə.
Külfət namusunu çəkərmə görə
Vətən namusuyla yaşamayanlar?
Heyhat!.. Hələ çoxdur evini Vətən,
Qohum-qardaşını millət sayanlar...

Məhəmməd – Doğrudur, sevgilim, doğrudur bunlar,
Mən Vətən eşqilə ötən bırı quşam.
Mən sözdən elə bir süfrə açmışam,
Ərəb də, əcəm də ordan pay umar.
Ancaq o süfrədə ağız ləzzətim
Mənim öz dilimdir, öz lisanımdır.

O dilə bağlıdır arzum, niyyətim,
O, mənim eşqimdir, həyəcanımdır.
Bəli, türk oğluyam... neyləyim, ancaq
Hər şeyi atadan öyrənir uşaq.
Təzə cığır açmaq çətindir, çətin,
Əbül-Ülaların, Nizamilərin
Ən kiçik, ən aciz şagirdiyəm mən;
Ayrıla bilməyib ənənəmizdən,
Biganə olmuşam ana dilimə,
Gərək mən qayıdam öz sahilimə...

Leyla – Bunu gözləyirəm, mən səndən bunu,
O sonsuz eşqini, böyük arzunu
Öz ana dilində əbədiləşdir
Şeirini xaqanla, şahla güləşdir.
Söhbət davam edir bir xeyli... Leyla,
“Daha yetər”, - deyə qalxır yerindən.

Məhəmməd – Bir az əyləşsənə.

Leyla – Yox, bəsdir daha...

(Məhəmməd ah çəkir yenə də dərinə)

– Nə belə ah çəkdi, ahın dağlara!

Məhəmməd – Həsrətin köksümə vurdu min yara,
Eşit, nələr deyir bu döyüntülər.
Bəs bizim eşqimiz nə vaxta qədər
Sinəmiz altında dustaq qalacaq?
Bəs nə vaxt göylərə qanad çalacaq?

Leyla – Səbr eylə!

Məhəmməd – Ey mənim gülüm, gülşənim
Könül dözmür hicran gecələrinə.
Ulduzlar gözlərim olaydı mənim,
Hər biriylə min il baxaydım sənə.

Leyla – Yanırsan, əzizim, alış, yan yenə,
Sənətkar dediyin yanar çıraqdır.
Elin kədərinə, elin qəminə
Şair də yanmayıb, kim yanacaqdır?

Məhəmməd – Yanıram, desəm də, deməsəm də mən,
Mən ki, alışmışam nur olmaq üçün.
Keçərəm həyatın dəbdəbəsindən
Sinəmə çəkilən bircə dağ üçün.
Dözüm yolçusuyam...
Dərdin əlindən
Bülbül deyiləm ki, nalə çəkim mən,
İnsanam, ahım da vüsal üçündür.
Səndən ayrıldığım gör neçə gündür,
Gözlərim önündə yaradıram mən
Sənin surətini düşüncələrdən.
Gedirsən, yaxşı yol, “ey afəti-can!”
Onsuz da sən mənim öz bağrımdasan!
Ancaq sevgilimə bir bəxşişim var,
Bu, mənim anamdan qalıb yadigar.
Qızıl medalyondur dediyim barat,
Sən onu sevginlə daha da parlat!
Bax, bu medalyonda yanan o işıq
Şairin eşqidir, götür eşqini.
Nəyinə gərəkdir bu yar-yaraşlıq,
Onsuz da zinətlər bəzəmir səni
Bizim eşqimizdən bir xatirətək
Bu kiçik töhfəni alasan gərək.
Leyla medalyonu salır boynuna,
Doğrusu, bəzək də yaraşır ona...
Çıxır asta-asta qapıdan onlar.

Leyla – Məhəmməd, mənim də bir bəxşişim var,
Hələ hazır deyil...
Məhəmməd – O nədir görən?
Leyla – Rəsmini çəkirəm axı sənin mən.
Gözümün önünə gətirib səni,
Çəkmək istəyirəm...
Titrəyir qələm;
Neçə cür çəkmişəm sənin şəklini,
Ancaq heç birini bəyənməmişəm.
Gözlərin elə bil yol çəkir sənin,
Nəyisə, kimisə gözləyir müdam.
O sonsuz həsrəti nəqş eyləməkçin
Kölgə tapammıram, rəng tapammıram.
Onlar asta-asta keçir çəməndən
Məhəmməd qımışır:
– Bir bura bax sən,
Bir bax cəlalına çölün, çəmənin,
Bahar da hüsnünə heyrandır sənin.
Bahar naxışını səndən götürmüş,
O, sənə hər şeyi qurban demişdir.
Sənin gözlərini yuxulu görmüş,
Otlardan çöllərə fərş döşəmişdi.

ƏMİ QATİLİ

*Ey Füzuli, qalmışam heyratda bilməm neyləyim,
Dövr zalim, bəxt nəfərcam, tələb çox, ömr az.*

Gecələr yaman olur,
Gecələrin qoynunda
Sirlər pünhan olur,

Gecələrin zülməti
 Udur hər cinayəti.
 Zülmətin qucağından
 Çıxıb doğulan səhər,
 Tezə anadan olmuş
 Adsız körpəyə bənzər.
 Hələ günahı yoxdur,
 Təmizdir göy də, yer də,
 Hələ pakdır, təmizdir
 Körpə kimi səhər də.
 Hələ kir götürməmiş
 Onun təmiz ürəyi,
 Körpənin nəfəsidir
 Səhərin saf küləyi.
 Elə ki, gündüz olur,
 Yaxşı-yaman durulur,
 Əməllərə, işlərə
 Şahid kimi baxır gün.
 Bütün cinayətlərin
 üstünü örtmək üçün
 Göylər öz çarqatını
 Sərir yerə gecələr,
 Arxa durur elə bil
 Canilərə gecələr.
 Gecələr yaman olur,
 Gecələrin qoynunda
 Sirlər pünhan olur.
 Gecələrin zülməti
 Udur hər cinayəti.

Bax, belə bir gecədə, gecənin zülmətində
 Qından çıxdı bir qılinc xanın imarətində.
 Bu qılinc düz köksünə endi İbrahim xanın.
 Duyan bir can daş oldu, gücünə bax zamanın
 Günəş öz tellərini yayan kimi düzlərə,
 Gecə öz sirlərini danışdı gündüzlərə,
 Bağdad bu bəd xəbərdən çalxalandı bir anda,
 İnsan nələr törədir bu vəfasız cahanda.
 İnsan! Sənin kamalın göylərdən də dərinidir,
 Dünyadakı gözəllik sənin əməllərindir.
 Sən qadirsən hər şeyə!
 Bu qüdrət ki, səndə var,
 Bəd əməldən nə çıxar?
 Kim öldürdü xanı, kim?
 Kim tökdü bu qanı, kim?
 Kimdir xanın qatili?
 Bilən bildi, dinmədi,
 "Mənə nə düşüb?" - dedi,
 Xanın qardaşı oğlu o gün keçdi xanlığa,
 Əl atdı yamanlığa.
 Talan etdi sarayın dövlətini, varını,
 Zülfuqar, əmisinin yaxın adamlarını
 Məhv etdirdi, taladı bütün obanı, eli.
 Bağdada hakim oldu o gün əmi qatili:
 Niyə etdi bunları?
 O, niyə məhv eylədi günahsız insanları?
 Bəli, rəyasət eşqi yaman olur, çox yaman!
 Onun əlindən aman, onun felindən aman!
 Bu dərdə tutulanlar insanlığa yad olur.
 Adı insan olsa da, insana cəllad olur!

Şərqi dərdi böyükdür qəditn tarixi qədər,
 Didir biri-birini təriqətlər, nəsillər.
 Qardaş qardaşa düşmən, oğul ataya düşmən,
 Didir biri-birini xaqanlar hikkəsindən.
 Füzuli ömru boyu
 Neçə-neçə qanların,
 Odların, üsyanların
 Burda şahidi oldu.
 Yurda dəyən zərbələr
 Məhəmməd Füzulinin
 Sinəsinə vuruldu.
 O hələ uşaq ikən
 Torpağın yarasını,
 Öz elinin, yurdunun
 Matəmini, yasını
 Duymuş öz ürəyində,
 Doğmuş bu yaralardan
 Minbir söz ürəyində.
 O, hələ uşaq ikən
 Düşünmüş için-için:
 "Bu yollar, təriqətlər,
 Təriqətlər nə üçün?"
 O, bir şeir də yazdı
 Zülfüqarın adına,
 Şeir düşdü dillərə, tez yayıldı hər yana.
 Rəyasət davasını şeirlə qamçıladi,
 Sözlərdən könüllərə sanki nur damcıladi:
 ...Rəyasət! Hökmün çatır bu dünyada hər yerə.
 Sən şərəf gətirirsən bəzən şərəfsizlərə.
 Sən alçaq bir vücudu qiymətə mindirirsən,

Sən adi bir insana "dahilik" də verirsen!
 Nələr çəkir adamlar sənin fərmanlarından!
 Bəzən sənin gücünlə, qüdrətinlə bir insan
 Bir top kimi oynadır əlində bu cahanı,
 Mininə ölüm yazır bir quduzun fərmanı.
 Rəyasətlər, rütbələr cinayətlə doludur,
 Bəşər başda oturan quldurların quludur.
 Şeir gəzdirdilləri, gəlib çatdı saraya,
 Aldı alinəsəblər Zülfüqarı araya.
 Xan sağ olsun, Füzuli artıq həddini aşdı,
 Biz heç, budur indi də gəlib sizə sataşdı.
 Dirək oldu göylərə Zülfüqarın nərəsi,
 Güclü bir fərman oldu bir alçağın cır səsi:
 Azdır ona ölüm də, gərək ona dağ vuram,
 Şeir deyən dilinə od basam, qadağ vuram!
 Tez bir cəza düşünün, ağır cəza!
 Əyanlar
 Hərəsi bir söz deyir.
 Bəyənməyir Zülüqar.
 Vəzir qalxır ayağa:
 Xan sağ olsun, bu şair
 Müəlliminin qızı Leylanın aşiqidir.
 Siz bu qızı alsanız onun əlindən əgər,
 Füzulinin qəlbinə məhşər dağı çəkilər.
 Bax bu yaxşı xəbərdir, bu tədbirə mən varam,
 İstədiyim qisası indi ondan alaram.
 Gedin, qızı gətirin, qəmlərim unudulsun,
 Şairin sevgilisi xanın kənizi olsun!

İKİ HÖKMDAR

*Vadiyi-vəhdət həqiqətdə məqami-eşqdir,
Kim, müşəxxəs olmaz ol vadidə sultandan gəda.*

Xanın elçiləri minbir vəd ilə
Qoca müəllimi tutdular dilə
Qızı gətirdilər saraya zorla,
Hər şeyi sarayda anladı Leyla.
Yetirdi özünü xacə o saat,
Baxdı təzə ovun üzünə mat-mat: –
Allah, bu hurimi, mələkmi – deyə,
Xacə heyran qaldı bu gözəlliyə.
Hərəmlər dəydilər biri-birinə,
Baxdılar həsədlə rəqiblərinə.
Gəldi məşşatələr, bir anda gəldi,
Gəlin otağında meydan düzəldi.
Onu salamlayıb, xoş dindirdilər,
Saray ədasıyla geyindirdilər...
Üzüldü hər yerdən Leylanın əli,
Eldən ayrı düşdü ellər gözəli.
Ancaq şirin sözlər, şirin vədələr,
Təhqirlər, təhdidlər, min cür hədələr
Onun inadını qıra bilmədi.
“Mən öz mənliliyimi satmaram!” – dedi.
Xəbər çatdı xana, qəzəbləndi xan,
Qulaqlar tutuldu bağirtisindən:
– Necə? Yola gəlmir?
Çəngiyə bir bax!
Mənim iradəmə təslim olmamaq?!

Yaxşı! Bu axşam
Mən özüm onunla hesablaşaram!..
Gör nələr yaradır hökmü dövrənim:
Leyla hüsurunda dayanmış xanın.
Xan, qızı görüncə birtəhər oldu,
Çatıldı heyrətdən onun qaşları;
Gözü dumanlandı, nitqi tutuldu,
Görüncə süzülən lal baxışları.
Yandı ürəyində ehtiras odu,
Qəzəbi soyudu, hirs soyudu.
Gözəllik! Kim sənə “mən koram” - dedi.
De, sənin önündə kim baş əymədi?
Ürəklər başında var yerin sən
Qılncdan itidir kəsərin sən!
De, sənin gücündən böyük güc hanı?
Alan sən olursan ixtiyarını
İnsanın əlindən bir an içində.
Bəzən əqidə də, məslək də, din də,
Sənin atəşinə yanıb kül olur,
Əməllər, arzular göyə sovrulur.
Dinindən əl çəkib o Şeyx Sənan
Boynuna bir anda xaç salmadımı?
Qayəsi yolunda ucalan insan
Gözəllik önündə alçalmadımı?
Gözəllik daşı da gətirər dilə,
Hökmünə ram olar vəhşilər belə.
Xan, qızı görüncə birtəhər oldu.
Çatıldı heyrətdən onun qaşları;
Gözü dumanlandı, nitqi tutuldu,
Görüncə süzülən lal baxışları.

Baxışlar.
 Nə qədər dərinidir hələ,
 Batar o gözlərdə qəvvaslar belə.
 O ilahi gözlər, o ulu gözlər.
 O nərgiz baxışlar, yuxulu gözlər
 Yatan duyğuları yuxudan eylər,
 Bir yol süzüləndə min bir qan eylər.
 Həyat eşqi ilə o dolu gözlər,
 O xumar baxışlar, yuxulu gözlər
 – Böyük bir şairin ilham çırağı
 Alçaq bir qatilin önündə yanır.
 Şairin qəlbinə çəkilən dağı
 Xan öz aləmində intiqam sanır. Xeyr!
 Qisasında yanılmısan sən!
 Bu qisas deyildir əgər düşünsən.
 Lənət oxuyacaq nəsillər sənə,
 Qoy qanad verməsin bu illər sənə.
 Güvənmə taxtına, şərəfsiz insan,
 Sən aylar, sən illər hökmdarısan,
 Osa əsrlərə hökm edəcəkdir,
 Zülm yaşasa da, ömrü gödəkdir.
 Xan, qızı görüncə birtəhər oldu,
 Çatıldı heyrdədən onun qaşları;
 Bədəni uçundu, nitqi tutuldu,
 Görüncə süzülən o baxışları.
 Sarsıtdı sehriylə gözəllik onu,
 Gözəllik önündə əfsunlandı xan.
 İlk dəfə unudub xan olduğunu,
 Özünü bir adi insan sandı xan.
 Gözündə kiçilir, alçalır onun

Taxtı, rəyasəti, hökmü, fərmanı.
 İlanı yuvadan çıxaran əfsun,
 Quzuya döndərir zülmkar xanı.
 Xacəni səsləyib:
 Aparın! - dedi.
 Qızı apardılar hərəmxanəyə,
 O gündən göz yumdu xan da hər şeyə.
 Keçdi bir neçə gün, xanın gözləri
 Rüyalar içində dumanlanırdı.
 Xan o gündən bəri, o gündən bəri
 Hər nə görürdüsə yuxu sanırdı.
 Düşünür: görəsən, o gözəl sənəm
 Hüsnünün sehrini hardan götürmüş?
 Xan başa düşmürdü nəydi o aləm,
 Nağılmı eşitmiş, yuxumu görmüş?
 Xacəni çağırıb yanına bir gün,
 Xan öz ürəyini danışdı bütün.
 Söylədi Leylaya vurulduğunu:
 Baş hərəm qoyuram – dedi – mən onu...
 Xacə xan əmrini çatdırdı qıza,
 Qız susdu, qəlbindən qan sıza-sıza.

Leyla – Bu sözlər xahişmi, yoxsa əmrmi?
Xacə – Xahiş!
Leyla – Hərəmxanə bəs eyləməirmi?
Xacə – Yox! Sən ulduzların ən parlağısan,
 Sənin camalına heyran olub xan.
 O, sevir səni.
Leyla – Mən isə sevirəm bir özgəsini.
Xacə – Qızım, təpik atma, gəl, öz baxtına.
Leyla – Mənim öz bəxtim var.

Xacə – Nə deyim xana?
Leyla – De ki, üz döndərüb məhəbbətimdən,
 Ucuz şöhrətlərə əyilmərəm mən!
Xacə – Qızım, inad olma, inadı sındır,
 Anla ki, xan sənənin hökmdarındır!
Leyla – Xacə, dediyini yaxşı düşün bir,
 Qəlbin hökmdarı məhəbbətidir.
 Zindana saldılar Leylanı o gün,
 Dünya zindan oldu Məhəmməd üçün.
 Leyla razı idi öz əməlindən,
 O, zəhər içmişdi eşqin əlindən.
 Məhəbbət yolunda çəkdiyi əzab
 Ona kədər deyil, vüqar gətirdi,
 O, öz həyatını, cavan ömrünü
 Uğursuz taleyin hökmünə verdi.
 O dedi: - Zülmünlə, ey çərxi-dövrən,
 Ciyərim qan oldu, yaralanmışam.
 Ancaq demərəm ki, sən bivəfasan,
 Verdiyən cəfanı vəfa sanmışam.
 Onun əzabını çəkdi Məhəmməd,
 Sifariş göndərdi dalbadal xana.
 Ürəyində ağrı, gözündə həsrət,
 O, lənət yağdırdı çərxi-dövrənə.
 Yazdı: "Tanımıram nə xan, nə qanun".
 Yazdı: "Düşməni qəvi, taleyim zəbun".
 Yazdı: "Qıyarlarmı, gülə? Qaydadır
 Bülbülü salarlar qəfəsə, ey xan.
 Hökmün ki, ölkədə hər yerə çatır,
 Çəkinmə bülbülün ahfəğanından.
 Güvənmə hökmünə, xətti-tacına,

Zamanın yolları düyün-düyündür.
 Zülmün qılıncını götür, sal qına,
 Gülə əl qaldırmaq gücsüzlüyüdür.
 Qorxmuram zülmündən, siyasətindən,
 Şairəm, qaraya ağ demərəm mən!
 Səndə zərrə qədər insaf var isə,
 Gülü yox, bülbülü sal o məhbəsə!..
 Məktublar dalbadal axdı saraya,
 Əyanlar aldılar xanı araya.
 Hərə bir söz dedi,
 Çox düşündü xan,
 Yenə də dönmədi öz inadından.
 Dedi: - Tez saraya çağırın onu,
 Anladaq şairə qudurduğunu!..
 Sağında, solunda yaltaq kübarlar,
 Bir yanda Füzuli, bir yanda Leyla;
 Xanın gözlərində od var, alov var,
 Gah sağa boylanır, gah baxır sola.
Xan – Deyirlər, Leylanın Məcnunusan sən,
 Nə deyə bilərsən məhəbbətindən?
Füzuli – Əsil aşiq mənəm düzü, hökmdar,
 Məcnunun dünyada ancaq adı var.
 Mənəm bu əsrdə eşqin Allahı,
 Məni bənzətməyin Məcnuna zinhar,
 Ahımca olsaydı, Məcnunun ahı,
 Yuva tikərdimi başında quşlar?
Xan – Leylanın şəninə onda gərək sən,
 Burda bədahətən şeir deyəsən...
 Füzuli danışmır...
 Hə, bəs nə oldu?

Həcv deyən dilin niyə tutuldu?
Füzuli danışmır...
Əmr edirəm mən:

- Gərək hüzzurumda şeir deyəsən!
Füzuli – Bir xan olsanız da bunu bilin siz,
Mənim hökmdarım siz deyilsiniz.
Xan – Sənin hökmdarın bəs kimdir görən?
Özgə xanlığınmı tələsisən sən?
Füzuli – Leyla namusumdur, Leyla arımdır,
O mənim yeganə hökmdarımdır.
Ömür dastanımdır o gözəl pəri,
Hökm onun hökmüdür, əmr onun əmri.
Gülür gözlərində Leylanın cahan,
Deyir: - Belə olar sevnələr, ey xan.
Onun hər kəlməsi eşqin səsidir,
Aşiqin sultanı məşuqəsidir.
Hökmdar, bu sirri yaxşıca bil sən,
Sevgi dünyasında hələ tifişən.
Xan – Sus!
Füzuli – Susa bilərmə dolu ürəklər?
Zəncir götürməyir azad diləklər! –
Deyə cavan şair qalxır üsyana.
Bütün qəzəbini yağdırır xana:
– Eşit sözlərimi, ey xan, indi sən,
Mən də sənin kimi bir hökmdaram.
Sən öz hökmün ilə gəldi-gedərsən,
Mən ulu sevgimlə həmişə varam.
Sən də şah, mən də şah... Sən ölkələri,
Mənsə könülləri fəth edirəm, xan!
Qılıncdır, nizədir silahın sənin,

Mənim silahımsa sözdür hər zaman.
Qılınc bu gün varsa, sabah pas tutar
Sözünsə qılıncı həmişə parlar.
Qılıncı, mizraqı sən danışırısan,
Mən nəşə doğuran sözlərlə, ey xan.
İndi ki belədir, gəl, məndən əl çək,
Axı, çəkişənlər tay olsun gərək!
Gəl mənim Leylanı alma əlimdən,
Onsuz nəfəsi yox, quru canam mən.
Xan – Mənə də, ey şair, bax bu gərəkdir.
Səni ömrün boyu inlədəcəkdir
Bu gün hüzzurumda dediyin sözlər,
Gərək həsrət qala sənə o gözlər.
Ölüm belə azdır sizə, dayanın,
İkiniz bir oda yandıqca yanın!

AH, O ZALIM OVÇULAR!..

*Oxun gəldikcə sinəmdən sədalardır çıxan bilməm,
Dil eylər nalə, ya peykan dəyər sinəmdə peykanə.*

Bu əhvalatdan sonra hələ bir neçə ay da
Saxladılar Leylanı məhbus kimi sarayda.
Leyla soldu, saraldı, xəzan vuran bağ kimi,
Sızladı gecə-gündüz yağsız bir çırağ kimi.
Ürəyinin dərini dedi o bəxti qara;
Gündüzlər buludlara, gecələr ulduzlara.
Yuxusu da gecələr uçub ərşə çəkildi,
Sübhə qədər gözləri şam çırağa dikildi,

Dedi: - Sən də yanırısan, mən də... bir fərqimiz var.
 Yanğı elə yanğıdır, bu fərq bizi ayırır:
 Sən gecələr yanırısan, mənsə, mənsə, ey çıraq,
 Həm gecələr yanıram, həm gündüzlər, dərdə bax!
 Zülmələr, işgəncələr sarsıtmır ancaq onu,
 Füzulinin verdiyi o qızıl medalyonu
 Sinəsinə basaraq hıçqırır sübhə qədər;
 Füzulinin yazdığı könül yaxan qəzəllər
 Saray divarlarını dəlib keçir bir anda,
 Bu qəzəllər gül açır qızın dodaqlarında:
 "Aşiyani-mürği dil zülfi-pərişanındadır,
 Qanda olsan, ey pəri, könlüm sənin yanındadır.
 Eşq dərdilə xoşam, əl çək əlacımdan, təbib,
 Qılma dərman, kim həlakim zəhri-dərmanındadır.
 Bəs ki, hicranındadır, xasiyyəti, qəti həyat,
 Ol həyat əhlinə heyranam ki, hicranındadır".
 Muğam üstə oxuyur Leyla bu sətirləri,
 Heyran qoyur səsinə o, göyləri, yerləri,
 Bu səs əridir qışın şaxtasımı, qarını.
 Bu səs dilə gətirir saray divarlarını.
 (Dərdi ağır deyildir dərdini bilməyənini,
 Dərdi yaman ağırdır sevib-sevilməyənini...
 Dərdinə dərd çatarmı
 Həm sevib, həm sevilib
 Eşqi yetim qalanın?
 Həm özü, həm aşıqi
 Bir alçağın əlində
 Qul olub alçalanın!)
 Xan gözlədi,
 Gözlədi,

Çatmadı arzusuna;
 Qızın inadkarlığı çox ağır gəldi ona.
 Çox düşündü, nəhayət, hiylələrə əl atdı,
 Bir gecə qol gücünə məqsədinə o, çatdı.
 Saray əhli car çəkib xəbər yaydı hər yerə:
 Leyla sürgün edilmiş Bağdaddan yad ellərə.
 O gündən də Füzuli dəre aşdı, dağ aşdı,
 Obaları, elləri oymaq-oymaq dolaşdı.
 Şeir dedi, inlədi, o, "Leyla!", "Leyla!" - deyə,
 Yaralı ahu kimi baş vurdu hər şənliyə.
 Keçdiyi hər obadan Leylanı xəbər aldı,
 O, öz məhəbbətiylə ucaldı, hey ucaldı.
 O gördü qasırğa da, gördü şaxta da, qar da.
 Gördüm deyən olmadı Leylanı bir diyarda.
 Günəş saraldı getdi,
 Göylərə daldı getdi.
 Ayı Leylası bildi,
 O da yan aldı getdi.
 Ürək vurur, yorulmur,
 Könül yanır, qor olmur.
 Sənə baxan gözlərim
 Niyə sənsiz kor olmur?
 Füzuli obaları gəzməkdən yorulmadı,
 Ancaq onun səsinə bir səs verən olmadı.
 Məhəbbəti ürəkdə, qəzəlləri sinədə
 Kor-peşiman qayıtdı o, Bağdada yenə də.
 Ürəyində boğuldu Füzulinin haqq səsi,
 Bülbüllərin naləsi, küləklərin nəğməsi,
 Ahəng tutdu aşıqın "naley-i-dilsuzinə".
 Daldı düşüncələrə, xəyallara o, yenə.

Onun sonsuz dərdləri yetişmədi dəvaya,
 O qayıdıb evinə çəkildi inzivaya.
 Gecə-gündüz düşünmək ona bir adət oldu,
 Təsəllisi bir xəyal, bir də ibadət oldu.
 O, çox mənalar verib dünya qeylü-qalına,
 Göylərdən cavab umdu yerlərin sualına.
 Fəlakələr göydə çin-çin yandı onun ahından,
 Arzusunun çırağı alışmadı bircə an.
 Ürəyinin naləsi,
 Aman səsi, ah səsi
 Yatanları oyatdı, bəxtini oyatmadı.
 Ahı göylərə çatdı, zalım xana çatmadı.
 Alnında izlər açdı əzabları xış kimi,
 İnlədi çöldə bitən yaralı qamış kimi.
 Şair açıb qəlbini dedi: - Yanan mənəm, mən,
 Günəşə, ulduzlara, aylara düşməyəm mən.
 Onlar öz tellərini elə ki, yerə sərir,
 Mənə min cür fəlakət, faciələr göstərir,
 Siz məndən soruşmayın, mən nələri sevirəm,
 Buludları sevirəm, gecələri sevirəm.
 Ensin yerə buludlar, ensin yerə qaranlıq.
 Ələmləri, dərdləri mən görməyim bir anlıq.
 Ah, o zalım ovçular!.. Ah, o zalım ovçular!..
 Onlarda insafımı var?
 Yuvasını dağıtdı mənim bülbüllərimin,
 Yuxusunu qaçırtmış yuxulu çöllərimin.
 Bu dünyaya gələli üzüm gülmədi bir gün,
 Dünyadan zövq istəyənlər, dünyadan əl götürsün?!
 Mən bir zövq görəmmədim nə qədər dünyadayam,
 Qəm dənizi içində yalqız qalan adayam.

Nə qəlbimin ahları, nə gözümün qan-yaşı,
 Söndürə bilmir mənim sinəmdəki atəşi.
 Əridirəm oduma ürəyi də, canı da,
 Qorxuram ki, yandıraram oduma dünyanı da,
 Dəli küləkləriylə, dilə gəlib ney kimi,
 İstəyəm ki, təbiət çalsın məni qəmimi,
 Yerdə odlar qalansın,
 Dəryalar dalğalansın,
 Hayqırsın üsyanımı.
 Görüb eşitdikcə mən, oda yaxdım canımı!
 Necə dözüəm bu dərdə, məgər daşam, dəmirəm?
 Mən görmək istəmirəm, eşitmək istəmirəm.
 Görüb eşitdikcə mən artır sinə dağlarım,
 Ətdən gözüm olaydı, daşdan da qulaqlarım.
 Hər şey yalandır, yalan!
 Ömür qəm karvanıdır,
 Talelər ömürlərin əbədi sarvanıdır.
 Böhtanlar vadisində ömür atımı sürdüm.
 Kəfdən dəm vuranları, mən ki, yalançı gördüm.
 Vəfa umduqlarımdan cəfa gördüm hər zaman,
 Güzgüdən sidq istədim, əyri gördüm özümü.
 Suya dedim dərdimi, axıb keçdi yanımdan,
 O da ağzımda qoydu iki kəlmə sözümü.
 Ey dəhşətli fikirlər, məndən uzaqlaşmayın,
 Siz mənim ürəyimdən kənarda ağlaşmayın.
 Şairəm, qəm içində keçir gecəm, gündüzüm.
 Sevdalı xəyalların övladıyam mən özüm!
 Yalnız yalan gerçəkdir.
 Mən bu haqqı danmıram,
 Mən öz varlığıma da şəkk edir, inanmıram,

İnanmıram göyə də, inanmıram yerə də,
 Min əfsanə uyduran böyük nəbilərə də.
 Varsa bir inandığım: yalnız eşqdir o da,
 Min dünya kəşf etmişəm, eşqimlə bir dünyada.
 Özüm də heç bilmirəm bu dünyaya nə deyim?
 Nə gecəm bir gecədir, nə gündüzüm bir gündüz.
 Ey mənim məhəbbətim, eşqim, hissim, diləyim,
 Siz həm mənim həyatım, həm də ölümüksünüz!
 Ölüm, sağ görüb məni, atma mənə pəncəni,
 Mən ki çoxdan ölmüşəm, naləm aldatmış səni!
 Aylar keçdi, il oldu, əvəz etdi gün-günü,
 Zaman verdi hökmünü,
 Yaman verdi hökmünü:
 Şah Təhmasib bir gecə hücum çəkdi Bağdada,
 Düşdü yenə qan-qada.
 Zülfüqarın taxtını çevirdilər başına,
 Gecənin zülmətində o, yaşına-yasına
 Qaçırdı təkbaşına.
 Elə bu vaxt, bu zaman
 Qayıdırdı Füzuli evə yaxın obadan.
 Onlar qarşılaşdılar.
 Görən kimi tanıdı şair onu:
 - Zülfüqar!
 Hara belə qaçırsan, dayan, sənə sözüm var.
 - Aman, şair qoy gedim.
 - Dayan, hələ dayan, xan,
 Elə ki, ayrı düşdün öz taxtından, tacından,
 Adi bir adam oldun, getdi şanın, şöhrətin,
 Təxti-tacında imiş bütün gücün-qüdrətin.
 Get, zülmündən qurtarıb, məmləkət azad oldu,

"Zülm ilə abad olan ədl ilə bərbad oldu".
 "- Padişahi - mülk, dinarü dirhəm rüşvət verib,
 Fəthi-kişvər qılmağa eylər mühəyya ləşkəri.
 ...Göstərən saətdə dövrani-fələk bir inqilab,
 Həm özü fani olur, həm ləşkəri, həm kişvəri.
 Gör nə sultanəm məni-dərviş kim, feyzi-süxən,
 Eyləmiş iqbalimi asari-nüsrət məzhəri.
 ...Qanda kim, əzm etsə, mərsumu məvacib istəməz.
 Qansı mülkü tutsa, dəgməz kimsəyə şurü şəri..."
 - Söylə, Leyla hardadır?
 - Sarayda.
 - Yalan demə.
 - Mən düzünü deyirəm, saraydadır.
 - Qəlbimə
 Sənin fitnələrindən çəkildi məhşər dağı,
 Heyf! Dünya saxlayır qoynunda hər alçağı.
 Deyə ordan birbaşa saraya gəldi şair,
 Axtardı hücrələri, otaqları birbəbir.
 Girdi hərəmxanəyə,
 Tapılmadı Leylası, "o, hara getmiş?" - deyə
 Düşündü için-için,
 Yenə köhnə yarası təzələndi şairin.
 O gecə Zülfuqar xan Qaçan kimi saraydan,
 Qapıları açdılar.
 Qızlar hərəmxanadan çıxıb dağılışdılar.
 Hərə getdi bir yerə, Leyla da azad oldu,
 Sanmayın ki, o, bundan, fərəhləndi, şad oldu.
 Gecənin zülmətində öz-özünə deyirdi:
 "Hara gedim mən indi?
 Evəmi? Bəs atamın necə çıxım üzünə?"

Heç özü də bilməyir, fikri nədir, qəsdı nə?
Hələ bu heç... Məhəmməd!
O, nə deyər bəs mənə?
İtirdim ismətimi...
Gülməzmi hər kəs mənə?
Yox, yox, mən bu halımla göydən yerə enmişəm,
Bir alçağın əlində mən ki ləkələnmişəm.
Mən bədbəxti taleyim yaman saldı çətinə,
Şairin o müqəddəs, böyük məhəbbətinə
Layiq ola bilərmı mənim ləkəli adım?
Heyhat! Gözümdə qaldı bütün arzum, muradım,
Yox! Bu daha ağırdır bütün işgəncələrdən!
Məhəmmədin gözüne görünə bilmərəm mən".
Deyə doğma şəhəri gecə tərk etdi Leyla,
Kərbəlalı bir qıza qoşulub getdi Leyla.
Getdi, çıxdı şəhərdən.
Bir xeyli getdi... Birdən:
– Yox, mən onu görməmiş hara gedirəm – deyə
Leyla döndü geriye:
– Aman, bacım, izn ver, gedim, görüm mən onu –
Könlümün ilk dostunu.
Bəlkə bu lilli sular axdı, heç durulmadı,
Onu görmək bir daha mənə qismət olmadı.
Qulağımda bir daha səslənmədi səsi də.
– Gedək! - deyə qoşulur ona rəfiqəsi də!
O keçdikcə şəhərin tanış küçələrindən,
Təəssüflə ah çəkir, köks ötürür dərinədən.
Düşünür asta-asta: "Küçələr, ay küçələr,
Mən sizin sinənizi tapdamışam nə qədər.
Bu yollarla nə qədər mədrəsəyə getmişəm,

Qayğısız illərimi mən burda əritmişəm.
Bu yollarda itibdir ömrün şirin dəmi də.
Bu yollarda tapmışam mən öz sevgilimi də.
Ah... bu yollar, bu yollar!

Neçə il bundan qabaq
Kim deyə bilərdi ki, belə bir gün olacaq?
Kim deyə bilərdi ki, könlüm düşəcək dara?
Göz yaşlarım axacaq gül səpdiyim yollara?
Gülə-gülə keçdiyim bu yollardan bir zaman
Mən ağlaya-ağlaya keçəcəyəm... ay aman!
Bir düşdüyüm günə bax!
Taleyin hökmünə bax!"
Leyla bayaqdan bəri
Gəzir bütün şəhəri.
Ancaq rəfiqəsi də
Gözdən buraxmır onu
İzləyir öz dostunu
Belə ağır günündə.
Mədrəsənin önündə
Gəlib Leyla dayanır,
Ötən günləri anır.
Səslənir qulağında bir inilti, bir ənin,
O öpür kandarını ona tanış hücrənin.
Nəzərləri içəri sancılıb durur nədən?
Məhəmmədi soruşur elə bil o, hücrədən.
Evlərinin yanından ötərkən yana-yana,
Ötəri nəzər salır o, balaca eyvana.
Gəlib çıxır nəhayət
Balaca bağçasına sevimli Məhəmmədin,
Məhəbbəti inləyir qəlbində həzin-həzin.

Pəncərənin önündə o, dayanır lal kimi,
 Gördükləri görünür gözü nə xəyal kimi.
 Odur, şair oturmuş balaca miz dəlində,
 Quş lələyi əlində, bir dünya xəyalında.
 Yazır, pozur... əriyir önündəki şam kimi.
 "Ah... o yazır, o yazır yəqin mənim eşqimi" –
 Deyə Leyla düşünür:
 – Xeyli keçmiş gecədən,
 Yatmayıbsan hələ sən.
 Mənim böyük şairim, ah yazır, aman yazır.
 O, "Şəbi-hicran" deyir, o, "Şəbi-hicran" yazır.
 Zilləyib gözlərimi pəncərəyə baxıram,
 Gülüm, sənə baxıram.
 Məhəbbət sapımıza vuruldu bir kor düyün
 Bax, bu saat eşqini kağızlara tökdüyün
 Sevgilin durub sənənin,
 Önündə pəncərənin.
 Səninsə xəbərin yox!
 Mənimlə bircə anlıq
 Görüşünə sən yəqin
 Həyatını verərdin!
 Başa düşmək olmayır gərdişi, ey sevgilim,
 Tərsinədir dünyanın hər işi, ey sevgilim,
 Səni çox sevdiyimdən,
 Burdan getməliyəm mən.
 Ləkəli bir ad sənə istəmirəm yük olsun!
 Qoy sənənin böyük adın həmişə böyük olsun!
 Deyə doğma şəhəri gecə tərk etdi Leyla,
 Kərbəlalı dostuna qoşulub getdi Leyla!

"LEYLİ VƏ MƏCNUN"

*Ey Füzuli, qılmazam tərki-təriqi eşq kimi,
 Bu fəzilət daxili əhli-kamal eylər məni.*

"Hasilim yox səri-kuyində bələdan qeyri,
 Qərazim yox rəhi-eşqində fənadan qeyri...
 Yetdi bəkəsləyim ol qayətə kim, çevrəmdə
 Kimsə yox cizginə, girdabi-bələdan qeyri.
 Nə yanar kimsə mənə atəşi-dildən özgə,
 Nə açar kimsə qapını badi-səbadan qeyri.."
 O saxlayıb qələmi bir ah çəkdi bu zaman,
 Şəhər küləkləriylə Kərim girdi qapıdan
 – Sevincindən yaşardı gözləri bu dəm onun,
 Qalxıb atdı özünü qucağına dostunun,
 Bir xeyli baxdı onlar üzünə bir-birinin,
 Sözüünü gözlər dedi dolu ürəklərinin.
 Dostlar xeyli susdular,
 Axdı ürəklərindən qanlı sular, lal sular.
 Bu hal bir xeyli keçdi...
 Nəhayət əyləşdilər,
 Gözdən sözə keçdilər.
 Füzuli qəzasını bir-bir ona danışdı,
 Yana-yana danışdı.
 O, axırda oxuyub dostuna son şeirini,
 Yərə dikdi yaş dolu o yorğun gözlərini,
 Dostum, bu şeir deyil, şeir dinləmədim mən,
 İldırımımı çaxırdı sənənin sətirlərindən?
 Yoxsa yanaqlarıma dəydi sübhün nəsimi?
 Bu, göyün hıçqırığı, bu, yerin naləsimi?

Bu, baharın çiçəyi, zimistanın qarıdır.
 Bu, öz oduna yanan qəlbin alovlandır.
 Dostundan gizlətmə, gəl, sən gözünün yaşını,
 Çevir şeir incisinə qəlbinin atəşini.
 "Xəmsə"ni gətirmişəm, budur, sənə hədiyyə,
 Götür, oxu bir daha Füzuli: "Sağ ol" – deyər,
 Öpür, öpür "Xəmsə"ni, dərya kimi çağlayır,
 Sonra o, aram-aram kitabı varaqlıyır.
 "Leyli-Məcnun!"... dayanır, o, burada.
 – Bunu mən,
 Dostum, oxumalıyam bu halımda yenidən.
 – Daha yaxşı duyarsan, sən indi bu dastanı.
 – Məni sənintək duyan bir dost, havadar hanı?
 Minnətdaram sənə mən,
 Sən Məcnunun Zeydisən!..

Havayı keçirmədi bir saati, bir anı.
 Nizami Gəncəvinin "Leyli-Məcnun" dastanı
 Onu vəcdə gətirdi... Təkrar-təkrar oxudu.
 Gah oxudu, gah da ki, əlinə aldı udu.
 Çaldı,
 Çaldı,
 Çox gizli nöqtələr tapdı onda,
 Tapdı axtardığını muğamın xallarında.
 Açıb ona sirrini çox gizli pərdələrin,
 Düşündürdü şairi Nizami dərin-dərin.
 Hər sətri bir xəzinə, hər sözü bir pəhləvan.
 Heyif. Ana dilində yazılmamış bu dastan,
 Bax, burada gör necə xal vurubdur Nizami,
 Öz böyük arzusunu dondurubdur Nizami.

Daşüzlü qanunların şaxtasında, qarında.
 "Ey qulluq halqaları!" – siz o sənətkarın da
 Qulağını sıxdınız, unutdu öz dilini.
 Danışa da bilmədi, yandırdı söz dilini.
 Yaşasam da həmişə mən ərəb ölkəsində,
 Yaşatmışam xalqımı öz şeirim səsində.
 Azərbaycan oğluyam... Bilsin bunu, qoy, aləm!
 Mürəkkəbə döndərüb kağıza tökməliyəm
 "Vətən", "Vətən" – söyləyən ürəyimin qanını.
 Bu köhnə əfsanəni – Leylinin dastanını.
 Leylamin öz dilində yazam gərək, yazam mən!
 Yeni dastan bağlayım nakam məhəbbətimdən!..

Füzuli muğam üstə yazdı "Leyli-Məcnun"u,
 Gah neyi ağlatdı o, gah ney ağlatdı onu.
 Muğamın sinəsindən doğdu Füzuli şeiri,
 Elin hicran səsindən doğdu Füzuli şeiri.
 Muğam bir xəzinədir, açarıdır duyğular,
 Muğamda sevinc də var, muğamda kədər də var,
 Muğam mənim xalqımın misilsiz kamalıdır.
 Tarixidir, eşqidir, arzusu, amalıdır.
 Tar səsinə qulaq as...
 Bu səs elin nəfəsi,
 Bu səs gözlərdən axan yaşların damcı səsi.
 Bu səs sükuta dalmış göyü də dilləndirər,
 Ulduzlar da bu səsin önündə baş endirər.
 Dinlərkən onu... yerdən ayağımız üzülür,
 Səslərin laylasında gözlərimiz süzülür.
 Gah göylərə ucalır, gah yerə alçalırıq,
 Xəyalın qanadında özümüzə dalırıq,

Gözümüzün önündə açılır nələr-nələr,
 Əlvan-əlvan lövhələr.
 Muğam, sənsiz keçməsin ömrümün bircə günü,
 Muğam, sənin önündə ən incə söz gücünü,
 Ən zərif güllər belə itirər öz rəngini.
 Azərbaycan şeirinin yaratdın ahəngini!
 Torpağa can verirsən,
 Dilsiz daşları belə sən dilə gətirirsən!
 Mən səni dinləyəndə, ah, bu nədəndir müdam,
 Dərdim də yada düşür, sevincim də, ay muğam,
 Ötən xatirələrım cana gəlir, bu dəm mən
 Yaşadığım günləri yaşayıram yenidən.
 Gücün kimi güc hanı?
 Sənin gücün, qüdrətin,
 Ölümə də səsləyir, həyata da insanı!
 Axtardığı Leylanı o, tapmadı həyatda,
 Həyata güldüyündən,
 Ağlatdı zülüm-zülüm
 Füzulini həyat da...
 O, qələmə əl atdı,
 Leylanın xəyalını kağız üstə yaratdı:
 "Xəyal ilə təsəllidir, könül meyli - vüsal etməz.
 Könüldən dişrə bir yer olduğun aşiq xəyal etməz".
 Füzuli əyləşib otağında tək,
 Oynaşır üzündə qəm buludları.
 Bayırda cücərib min gül, min çiçək,
 Əriyir qəlbində dağların qarı.
 Qəlbinin gözüylə dünyaya baxıb,
 Dedi: arzulara dar gəlir cahan.
 Leylini, Məcnunu yandırıb-yaxıb,

Keçirdi zamanın fırtınasından
 Yandı dünya odu onun üzündə,
 Ahını Məcnunun ahına qatdı.
 Zamanı ağlatdı Leyli gözündə,
 Məcnunu zamana üsyan yaratdı.
 İnlədi, batmadı ancaq o, yasa,
 Düşündü, aləmi düşündürdü o
 Nofəlin parlayan qılıncındasa,
 Bir gün parlayacaq haqqı gördü o.
 Tökdü kağızlara könül varını,
 İlhamı kükrədi, tüğyana gəldi.
 Bir daha oxuyub yazdıqlarını –
 Sənətin gücünə heyran kəsildi.
 Dedi: – Sənətimlə illərdən bəri,
 Daşa, torpağa da can verirəm mən.
 Bəngü-badələri, cansız şeyləri,
 Danışan insana çevirirəm mən.
 Mən gah ney oluram, gah dəf, gahsa tar,
 Gah kanon oluram, gah ud, gah setar.
 Ney olsam, ney kimi inlərəm həmə, n,
 Tar olsam, sim kimi gərilərəm mən.
 Bir anm içində həm qara, həm ağ,
 Həm yaxın oluram, mən həm də uzaq,
 Həm gecə oluram, həm gündüz, Allah!
 Həm "əyri" oluram, həm də "düz", Allah!
 Gah Qeysin atası olub ürəkdən,
 Leylini "oğluma istəmirəmmi?"
 Leylinin atası olub gah da mən,
 Onun xahişinə "Yox" demirəmmi?
 Məni – Füzulini yaratdı Tanrı,

Alacaq qoynuna məni də torpaq.
 Məhv olur Allahın yaratdıqları,
 Mənim yaratdığım ölməzdir ancaq.
 Füzulinin şöhrəti yayıldı ölkələrə
 Onun söz inciləri bir gündə neçə kərə,
 Neçə-neçə dodaqda inildədi ney kimi...
 Hər kəs dedi: Füzuli yazıb mənim dərdimi,
 Yandırdı ürəkləri bir qəlbin odu, közü.
 Milyon qəlbin dərdini daşıyan qəlbin sözü,
 Dindirdi mizrab olub milyon qəlbin telini.
 Füzuli bayraq etdi doğma ana dilini,
 O, bu dildə ilk dəfə "Leyli-Məcnun" yaratdı.
 Leylaya çatmasa da,
 Böyük məhəbbətiylə
 Sonsuz şöhrətə çatdı.
 Füzuli məhəbbəti,
 Onun böyük sənəti məşəl kimi alışdı.
 O, bizə dərdimizi,
 qəmimizi danışdı.
 Burda böyük dərdimiz yadıma düşdü mənim:
 Hələ birlik görməmiş mənim böyük Vətənim,
 Qəsbkarlar əlində didildi, parçalandı.
 Ancaq sərvəti deyil, ürəyi də talandı.
 Sərvət getsə, qəm deyil, sərvət gələr yenə də,
 Bu qəmdir ki, bu elin qəlbinə, eşqinə də,
 Dilinə, ruhuna da qəsd edələr, ay aman!
 Ələmlərin, dərdlərin hamısından bu, yaman!
 Bax, belə bir zamanda,
 Günəş kimi parlayıb,
 Qalxdı göyə Füzuli,

Saldı şəfəqlərini hər ölkəyə Füzuli.
 Yada düşdü ürəkdə qövr eləyən acılar;
 Hərəsi bir diyara düşən qardaş, bacılar,
 Füzuli şeiriylə də tanıdı bir-birini.
 O, çatdırdı qardaşa qardaşın əllərini,
 Könüllərə bir ümid, nəşə verdi Füzuli;
 Parçalanmış bir eli –

Böyük Azərbaycanı

Birləşdirdi Füzuli!

İllər ötdü, ölkəyə yenə düşdü qan-qada,
 Fateh Sultan Süleyman hücum çəkdi Bağdada.
 Şadlıq səltənətindən şah Təhmasib qovuldu
 Səlim oğlu Süleyman Bağdada hakim oldu.
 Gah onun, gah da bunun üzünə güldü iqbal,
 Şahlar əvəz eylədi bir-birini dalbadal.
 Füzuliysə əyləşib söz mülkünün başında,
 Gəldi-gedər şahlara güldü qoca yaşında.
 Neçə-neçə sultanı, xanı yola saldı o,
 Söz mülkünün başında əbədilik qaldı o.
 Onu yıxa bilmədi zamanın küləkləri.
 Bir əvəzsiz şah olub qəsb etdi ürəkləri.
 Sultanları məhv edib zaman aldı kamun,
 Füzuliysə zamandan aldı intiqamını.
 Ulduzlar baxışları, buludlarsa ahıdır,
 Əbədidir şahlığı, o, könüllər şahıdır!

“ŞİKAYƏTNAMƏ”

*Könlüm odu çıxdı yanə-yanə
Ahəngi-şəfəqtək asimanə.*

Qoyub qabağına “Leyli-Məcnun”u
Kərim min həvəslə oxuyur onu.
Məcnun! Füzulinin başqa adıdır,
O, böyük şairin öz fəryadıdır.
Hər beytin üstündə Kərim dayanır,
Yanan sətirlərdən od alıb yanır.
Düşünür, düşünür, o, dərin-dərin –
Bu böyük kitabla yanan şairin
Közərib qəlbindən söz, zahir olmuş,
Qanından rəng alıb cəvahir olmuş.
Ağladır göyləri, ağladır yeri
Böyük bir şairin şikayətləri:
“Bir dövr dəyəm ki, nəzm olub xar,
Əşar bulub kasadi-əsar...”
“Mənim bu dərdimi axı kim anlar,
Ah! Qədim əyyamlar, köhnə zamanlar,
Hanı qiymət qoyan şeirə, sənətə?
Zaman dara düşüb, insan möhnətə.
Bir qarın çörəyə qul olan insan,
Keçir öz eşqindən, arzularından.
Tökürəm kağıza ələmlərimi,
Büzülür yer-yerdən yüz dodaq mənə.
Gündüz şölə çəkən bir çıraq kimi
Qalır öz içimdən alışmaq mənə.
Açılmış cığırda mən yol getmədim,

Özgə qismətinə göz də dikmədim,
Ürək sındırmadım, qəlb incitmədim,
Paxıllar yüz yerdən çəkdi dağ mənə”.

* * *

Oyatdı yerindən Kərimi sözlər,
O qalxdı, gəzindi evdə bir qədər.
Düşündü halını şair dostunun,
Bəli, güzəranı pis keçir onun.
Nəçin belə sakit oturmuşam mən?
Bəs bir şey gəlməzmi mənim əlimdən?
Kərim çox düşündü, qəmlər içində,
Parladı üzündə ümid şöləsi.
Zamanın dolaşq kəşməkeşində
Gərək boğulmasın şairin səsi! –
Deyə burmaladı şeşə bığını,
Geyərək əyninə arxalığını,
Fikirlər içində yola düzəldi,
Alçala-alçala saraya gəldi.
Qoy mən əyilsəm də, o əyilməsin,
Şairin üstünə saray gülməsin.
Gözünün altına aldı hər şeyi –
Sultanın önündə baş endirməyi,
Qulların önündə bir qul olmağı,
Alçaqlar önündə alçaldılmağı,
“Onun güzəranı pis keçir” – deyə,
O gəldi sultandan vəqf istəməyə.
Füzulinin bir səhər qapısını döydülər.
O özü çıxdı çölə,
Qayıtdı gülə-gülə.

Əlindəki kağıza zilləyərək gözünü,
 Həyatında bəlkə də o, ilk dəfə özünü
 Xoşbəxt sanırdı bu gün –
 Kəsmət kəsmişdi sultan doqquz axca onunçün.
 O, baxmaqdan doymayıb əlindəki barata,
 O, inana bilməyir, bu “böyük” mükafata.
 Bu kağızla bərabər o, zənn etdi bu səhər,
 Od gəldi ocağına.
 Su goldu bulağına taqət gəldi qoluna,
 Işıq düşdü yoluna.
 Düşündü: “Sultanın mən
 Yadına hardan görən
 Düşmüşəm birdən-birə?
 Bunu yazan əllərə afərin!
 Bir xəttə bax,
 Hər nöqtəsi bir ulduz
 Hər sətiri bir çilçiraq”.
 Əfsus, bu fərəh də uzun sürmədi,
 Şair bu kəsmətdən bəhər görmədi.
 Neçə ay süründü idarələrdə,
 Dinləyən olmadı onu heç yerdə.
 Hey gedib-gəlməkdən o yorulmadı.
 Salamını belə alan olmadı.
 Şair inadından dönmədi yenə,
 Hökm etdi, güldülər onun hökmünə.
 Dedi: – Gəlin, məni incitməyin siz.
 Dedilər: – Gücsüzdür bu vəsiqəniz.
 Dedi: – Sultan özü veribdir bunu.
 Dedilər: – Bilirik nə olduğunu.
 Dedi: – Axı vəqfi yemək vəbaldır.

Dedilər: – Bilirik, bizə halaldır.
 Dedi: – Neylərsiniz hesab çəksələr?
 Dedilər: – Bir dodaq, bir də diş bilər.
 Hesab çəkənləri razı salmışıq.
 Şairin bir sözü qalmadı artıq
 Döndü birdəfəlik öz inadından,
 Qayıtdı evinə o, kor-peşiman.
 Yaman ağır gəldi bu, Füzuliyə,
 “Sultan neçin məni aldatsın” – deyə.
 Mən ki, ondan heç nə istəməmişdim,
 “Az aşım, ağrımaz başım” – demişdim.
 Bəs neçin o, məni oynatdı belə?
 İsticə aşım su qatdı belə?
 Məni aldatmaqla o, nə qazandı,
 Məni dilənçimi, ya qulmu sandı?
 Çeynədi haqqımı o, hansı haqla,
 Mənim mənliyimi o, tapdamaqla
 Nə demək istəyir görəsən, Allah?
 Şahid ol, şahid ol buna sən, Allah!
 Şahların hörməti mənə bu oldu,
 Mənliyim, vüqarım lağa qoyuldu.
 Güldü şöhrətimə, güldü adıma.
 Bu barat, şeirimə, istedadıma
 Sultanın tənəsi, istehzasıdır,
 Deyirlər: göylərə şeirim asidir.
 Ah, asi olmuyum bəs neyləyim mən?
 Bezməyib dünyanın işgəncəsinə,
 Hər cövrə, cəfaya mən dayanmışam,
 Şeirimdə özümü sultan sanmışam.
 Mən “gör nə sultanəm...” dedim hər zaman,

Yəqin qəzəblənib şeirimə sultan,
Yerimi göstərmək istəmiş mənə.
Xeyr, mən şeirimlə sultanam yenə!..
Sözlərlə qızınır şair, sözləri
Könül atəşində döndərib oda,
Evi qızdırmağa payızdan bəri,
Onun ocağında odun yoxsa da.
Gəlmədi dilinə yalan, şairin –
Aldı el dərdindən odunu sözlər.
Atəşi qəlbindən alan şairin
Odu ürək oldu, odunu sözlər...
Əlində qələmi, ev boş, ev soyuq.
Bircə şam almağa tavanası yox.
O yazır şeirini Ay işığında,
Qızınır otaq da, qızınır can da.
O böyük sənətkar bilmədi ancaq,
Dilsiz əsrləri işıqladacaq
Ürək qanı ilə gecələr yarı
Qaranlıq otaqda yaratdıqları.
Kərim öz dostuna, məsləkdaşına
Yaxşılıq istədi, yamanlıq oldu.
Vurdu dizlərinə, vurdu başına,
Şairin sevinci bir anlıq oldu.
Sızlatdı qəlbini bu qəm, bu möhnət,
Dostunun yanında çəkdi xəcalət.
Şairsə əyləşib otağında tək
İşlədi gecələr bəzən sübhədək;
Yazdı bu baratın hekayətini,
Yazdı zamanədən şikayətini.
Yazdı, cahan oldu bundan xəbərdar,

Sultanlar alçaldı, qalxdı sənətkar.
Verdi ədalətlə hökmünü zaman,
Dindirdi sözüylə zamanı şair.
Tək özü gülmüşdü şairə sultan,
Sultana güldürdü cahanı şair.

BİR DƏSTƏ ÇİÇƏK

*Bülbüli-zarəm, deyil bihudə əfqan etdiyim,
Qalmışam nalan qəfəs qeydində, gülzar istəram.*

Axşam şər qarışib, qaş qaralanda
Şairin qapısı döyüldü birdən.
İlhama gəlmişdi şair bu anda
Yanar qəlbindəki döyüntülərdən.
Qapı vurğusunu heç eşidərmi
Qəlbin vurğusuna dalan sənətkar?
Çəməndə açılan lalələr kimi
Kağızın üstündə açır misralar.
Baş-başa verərək dərdi-qəmiylə,
Sənət göylərində üzür Füzuli.
Könül bağçasından öz qələmiylə
Al-əlvan çiçəklər üzür Füzuli.
Darvaza döyülür, döyülür bir də,
Şair xəyallarda, düşüncələrdə.
Həyat bir dəryadır, xəyalı yelkən,
Qaynayır ilhamı gur bulaq kimi.
Ayrıbr Füzuli öz aləmindən
Ağacdan ayrılan bir budaq kimi.
Qəzəl qurtarmayır, çatmayır sona,

Qoyub qələmini davat qabına,
 Çıxır darvazaya.
 – Kimdir?
 – Mənəm, mən.
 O, açır qapını
 – Füzuli, sənsən?
 – Bəli, mənəm!
 – Şükür, şükür Allaha.
 Ürəkdə qalmadı nisgilim daha.
 Sənin həsrətinlə gözlərim doldu.
 Şükür ki, mənim də qismətim oldu
 Səninlə, ey şair, üz-üzə durmaq –
 Deyə, salavat da çevirdi qonaq.
 Füzuli qonağı evə apardı.
 Qonağın qəribə görkəmi vardı;
 Əynində boz çuxa, belində kəmə, çuxanın üstündə gümüş düymələr.
 Başında çal papaq, çiyində xurcun, İldırım çaxırdı gözündə onun.
 Yerli camaata oxşamır qonaq,
 Doğmalığ tökülür üzündən, ancaq.
 – İnan bu görüşlə, ey böyük insan,
 Sən bu gün cənnəti satın almısan.
 Vətəndən gəlmişəm, eloğlunam mən,
 Salam gətirmişəm sənə Ərəşdən.
 – Vətəndən? Gəldiyin yollara qurban,
 Öpüm Vətən deyən dodaqlarından.
 Deyə qonağını basdı bağrına,
 Dünyanı verdilər elə bil ona.
 Onu qucaqladı, elə bil, bu an

Vətənin boynuna qol saldı şair.
 Onu qucaqlayan öz qollarıyla
 Bağdaddan Vətənə yol saldı şair.
 Başdan-ayağadək süzüb qonağı,
 Üzündən, gözündən öpür, öpürdü.
 Qonağın üzündə ana torpağı,
 Qaynar gözlərində Göygölü gördü.
 Kaman inləyirdi onun səsinə,
 Vətən həsrətiylə qəlbi doluydu.
 Vətən elçisinin xoş nəfəsində,
 Vətən güllərinin ətrini duydu.
 Şair eloğluna baxır, baxırdı,
 Onun duruşundan vüqar yağırdı.
 Bu vüqar yaraşır vətən oğluna,
 Bu vüqar Qoşqarı andırır ona.
 – Zəvvaram, dedim ki, qoy əvvəlcə mən,
 Gedim eloğlunun ziyarətinə.
 -Bu kasıb komaya sən xoş gəlmişən,
 Canım da, evim də qurbandır sənə.
 İzin ver, əzizim, öpüm-öpüm mən,
 O tozlu çuxanın ətəklərindən.
 Ah!.. Vətən sevgisi, Vətən sevgisi,
 Həsrət özümüzə qaytarır bizi.
 Ömrünü qütbətdə keçirməyən kəs,
 Bu hissin gücünü, bəlkə də, bilməz!
 Zamanın tozları sirrini gizlər,
 Bu qoca dünyanın, sirli həyatın.
 Daşların üstündə açılan izlər
 Ayaq izləridir, bəlkə, Qıratın.
 Demə ki, sevirəm mən vətənim,

Çox azdır "Vətəni sevirəm" – demək.
 Vətənin yolunda babalar kimi,
 Canını, qanını verəsən gərək.
 Yedirir, içirir, geydirir bizi,
 Bizə həyat verir bu ana torpaq.
 Dünyaya nə üçün gəldiyimizi
 Bizsə düşünmürük, bilmirik, ancaq
 Yurdu özümüdə borclu da sanır,
 Onu düşünmürük yalnız bir kərə.
 Vətənin qışından bəzən usanır,
 Yayından qaçırıq yaylaq yerlərə.
 Elə ki, vətəndən ayrılırq biz,
 Vətənçin qışqırır ürəklərimiz.
 -Danış, ay eloğlu, danış vətəndən,
 Danış sözlərinlə qanadlanım mən.
 Uçum görmədiyim dağlara sarı,
 Dolansın boynuma Vətən yolları.
 Anamın taxdığı həmayıl kimi.
 Həsrət "nun" eylədi "əlif" qəddimi
 Danış, şirin-şirin, dilinə qurban,
 Danış, camaatın güzəranından.
 Budur, asta-asta danışır qonaq
 – Elə bil yel əsir Muğan düzündə.
 Çinar xışıldayır, səslənir qovaq,
 Ulduzlar sayrışır göyün üzündə.
 Təmkinlə, ürəklə danışır qonaq,
 Canlanır xəyalda o ana torpaq,
 Şairin gözüne görünür Muğan.
 Xəzərin sinəsi qalxıb - enirdi.
 Qonaq cani-dildən danışdığı an

Araz hayqırırdı, Kür səslənirdi.
 Vətən duyğu kimi könüldən keçir,
 O, Muğandan keçir, o, Mildən keçir.
 Gəlir qulağına bayaqdan bəri
 Ceyranın, cüyürün ayaq səsləri.
 Samux, meşəsində alaçıq qurur,
 Sərin "Qırxbulaqdan" o, cam doldurur.
 Çoban dəyəsində qonaq da qalır,
 Bu qəlbi dağlardan əzəmət alır.
 Yeyir ləzzət ilə çoban dürməyi.
 Könülə dağ çəkir köks ötürməyi.
 Necə də xoş gəlir bu anlar ona,
 Sinəsi xəzinə ozanlar ona
 Babəkdən danışır, Bamsıdan deyir,
 Zurna haray çəkir, tütək inləyir.
 Arzular səyriyir şair gözündə,
 Qoltuğunda "Xəmsə" Şeyx düzündə
 Nizami qəbrinə o, baş endirir,
 On ikinci əsrə o, salam verir.
 Şirin söhbətini çatdırıb sona,
 Qonaq əl uzadır dolu xurcuna.
 -Vətəndən, ey şair, sənə hədiyyə
 Bunu gətirmişəm, bax, bunu – deyə
 Şairə bir dəstə gül-çiçək verir,
 Güllərin ətriylə çəkib gətirir
 İraq ölkəsinə Azərbaycanı.
 (Vətən həsrətindən böyük dərd hanı?)
 Şair çiçəkləri basır bağrına,
 Nələr pıçıldamır çiçəklər ona?!
 İyləyir gülləri o, yavaş-yavaş

Qəlbə hücum çəkir qüssələr yenə.
 Şairin gözündən iki damla yaş
 Düşür çiçəklərin üsküklərinə.
 Çiçəklər su içib göz yaşlarından,
 Sanki cana gəldi, dirçəldi yenə
 Can gəldi şairin baxışlarından
 Vətənin qurumuş çiçəklərinə.
 Baxdı hədiyyəyə o, yana-yana,
 Gözləri önündən nələr ötüşdü.
 Şair çiçəkləri qoyub güldana,
 Dedi: - Bir əfsanə yadıma düşdü:
 Deyirlər, keçmişdə bir qoca Loğman
 İnciyib yurdunun hökmdarından,
 Bir daha vətənə dönmərəm deyər,
 Gedir yad ölkəyə, uzaq ölkəyə.
 İllər ötüb keçir... Dəyişir ruzgar,
 O, elin rəyincə fərmanlar verir,
 Loğmanın dalınca elçi göndərir,
 Deyir: Vətən onu gözləyir hər an,
 Qürbətə qapanıb qayıtmır Loğman,
 Məktub da göndərir hökmdar ona,
 Çağırır Loğmanı ana yurduna.
 Yazır: Qulluğunda hazıram sənin,
 Yolunu gözləyir ana vətənin.
 Məktubla bərabər neçə min dinar,
 Qızıl da göndərir ona hökmdar.
 Şahın xələtləri, hədiyyələri,
 Gəldiyi kimi də qayıdır geri.
 Loğmansa Vətənə qayıtmır yenə,
 Deyir: – Üz tutmaram bir də vətənə.

Hökmdar düşünür, düşünür hər gün;
 Loğmanı Vətənə qaytarmaq üçün
 Çarələr axtarır, tapa bilməyir,
 Loğman "İnadımdan dönmərəm!" - deyir.
 Ölkəyə səs düşür, bir gün bir çoban
 Gəlib hökmdara deyir:
 – Sən dayan, Loğmanı vətənə mən
 gətirdərəm.
 – Necə?
 – Bunu sorma, qibleyi-aləm!
 Ancaq sən bir qədər rüsxət ver mənə
 Loğmanı qaytarram öz vətəninə.
 Bircə ay keçməmiş bu əhvalatdan
 Bir gecə qayıdır vətənə Loğman.
 Şah bunu bilincə qaralır qanı,
 Çağırır saraya dərhal Loğmanı.
 Deyir: Bu nə işdir, ey böyük insan,
 Sən üstünmü tutdun çobanı şahdan?
 Saymadın, məhəl də qoymadın mənə,
 Çobanın sözüylə gəldin vətənə.
 Ey Loğman, bu sirri, gəl, mənə anlat...
 Əlini cibinə salıb, o saat
 Bir yovşan çıxarır Loğman cibindən,
 Deyir: Vədələrə gəlməmişəm mən,
 Bax, bunun ətrinə gəldim vətənə,
 Bəxşislər, ənamlar nə gərək mənə!
 Ancaq, düz düşünmüş, o yoxsul çoban
 Mənə torba-torba pul göndərərəmiş;
 O, yaxşı bilir ki, bu qoca Loğman
 Dünyanın malına könül verməmiş,

O mənə göndərdi, bax, bu yovşanı,
 Torpağın ətriylə dolu yovşanı.
 İyləyib mən onu birtəhər oldum,
 Bilmədim şad oldum, mükəddər oldum.
 Dumanlandı gözüm, hərləndi başım,
 Yovşanın üstünə axdı göz yaşım.
 Sızladı ürəyim, əsdi bədənim,
 Durdu göz önümdə bu dağlar mənim.
 Bir anın içində illər ötüşdü,
 Şıltaq uşaqlığım yadıma düşdü.
 Bülbüllü meşələr, sonalı göllər,
 Kəklikli qayalar, yoncalı çöllər.
 Reyhanlı, yarpızlı şır-şır bulaqlar,
 Baş ağ çalmalı bu qəlbi dağlar,
 Çiçəkli güneylər, qarlı quzeylər
 Gördüm "gəl-gəl" deyə mənə əl eylər.
 Yalnız bax bu səsə mən qulaq asdım,
 Yovşanı öpərək bağrıma basdım.
 Deməyəm, qürbətdə şad olmuşam mən,
 Axı bu torpaqda doğulmuşam mən.
 Vətən həsrətiylə külə dönmüşəm,
 Qəlbən ağlasam da, şad görünmüşəm.
 Torpağa bağlıdır, torpağa insan,
 İnsana hər şeydən torpaq əzəldir.
 O qərib ellərin od-ocağından
 Vətənin tüstüsü daha gözəldir.
 Ənama, xələtə uymamışam mən,
 Bu dağdan getmişdim, bu dağa gəldim.
 Uzağa uçmuşdum ovçu əlindən,
 Təzədən qayıdıb budağa gəldim.

Uzaqkən dünyanın dərdi-sərindən,
 Qürbətdə hər dərdi duydu dərindən.
 Ana torpağımın çiçəklərindən
 Qoparıb döşümə taxmağa gəldim.
 Bir yovşan ətriylə murada çatdım,
 Vətənim "gəl" dedi, qürbəti atdım.
 Gəzdim bu çölləri mən addım-addım,
 Ayaq izlərimə baxmağa gəldim...
 Füzuli qurtarıb hekayətini deyir:
 - Ay eloğlu, ağlatdın məni.
 Sən öz hədiyyənlə - çiçəklərlə,
 Dinlə, ürəyimdən keçəni dinlə.
 Mənim də bir töhfəm, bir bəxşişim var,
 Apar, divanımı vətənə apar.
 Bu dərd ağır gəlir, çox ağır mənə
 Mənim də vətəndə görünür yerim;
 Nə deyim taleyə... ana vətənə
 Qoy özümdən əvvəl getsin sözlərim.
 "Can sözdür, əgər bilirsə insan,
 Sözdür ki, deyirlər özgədir can..."

KƏRBƏLA SƏFƏRİ

*Fəqr imiş fəqr, Füzuli şərəfi-əhli vücut,
 Özüne eyləmə həmdəm füqəradan qeyri.*

Ötdü aylar, fəsillər;
 illər, qanadlı illər
 Şairin komasında

Görün nələr yaratdı.
 O, sənət aləmində,
 Hələ heç görünməmiş,
 Möcüzələr yaratdı.
 Onun şeir odundan
 Yandı bağı yeri də.
 Doğdu yeni bir günəş
 Sənət üfüqlərində.
 Bir balaca komanın,
 Dünyalara sığmayan,
 Dünya qədər sirri var.
 Bu balaca komada
 Qələmin çıxardığı
 Xoş, həzin xışıltılar
 Səs saldı dünyalara,
 Ağlatdı göyü, yeri.
 Çıxıb dağlı ürəkdən
 Dağladı ürəkləri.
 Ay kimi Füzuli də
 İşıqlatdı hər yeri.
 Ancaq qəlbində qaldı
 Öz dərdi, öz kədəri.
 Ay da bütün cahana
 İşıq salır, nur yayır,
 Ləkələri yenə də
 Sinəsində saxlayır.
 Hanı dedi: görəsən,
 Bu böyük sənətkarın
 Ustadı kim olubdur?
 Bəlkə, anadan belə

O, şair doğulubdur?
 Yox, yox!
 Onun ustadı
 Sonsuz dərdi, qəmidir,
 O, kədər aləmidir,
 O, kədər aləmidir.
 O, bütün insanlığın
 Şərəfidir, şanıdır,
 O, göylərin şimşəyi,
 Yerlərin üsyanıdır.
 İldırımın çaxışı,
 Bir ahunun baxışı,
 Göyün dumanı, sisi,
 Ruzgarın iniltisi,
 Bir körpənin şənliyi,
 Göylərin ənginliyi,
 Bir yetimin naləsi,
 Könüllərin ah səsi,
 Arzusu, şikayəti,
 Babaların hikməti,
 Düşünsək dərin-dərin
 Ustadıdır şairin...
 Onun hər sətirində
 Torpağın öz səsi var,
 Dünya görmüş bir elin
 Dərdi, faciəsi var.
 Ürəyindən od alıb
 Qızdı soyuq kəlmələr.
 O hər qəzəli üstə
 Gecələr sübhə qədər

Əritdi öz canını,
 Önündəki şam kimi,
 Açıldı səhər kimi,
 Tutuldu axşam kimi.
 Aylar, illər ötüşdü,
 Ömrünün hər gününə
 Bir şeir incisi düşdü.
 Zamanın dalğaları
 Gah qalxdı, gah da endi.
 Sənətin yollarında
 Füzulinin başına
 Ağ çiçəklər ələndi.
 Şükr eyləyib həyatda
 Çoxa-aza Füzuli,
 Qocaldı, dərdlərini
 Yaza-yaza Füzuli.
 Oldu illər yorğunu,
 Şeir, sənət yormadı,
 Zəmanə yordu onu.
 Dedi: - Mənim qeydimə
 Bu yerdə bir qalan yox.
 "Rüşvət deyildir deyə
 Salamımı alan yox".
 Aylar, illər ötüşdü,
 Doğulduğu Kərbəla
 Bir gün yadına düşdü.
 – Uşaqlıq, ay uşaqlıq,
 Sən bir çiçəkli yazdın,
 Uzaqdır hər qayğıdan,
 Sən kədər tanımazdın.

O illərmiş ömrümün
 Ən fərəhli illəri.
 Bu həyatı, varlığı
 Mən dərk edəndən bəri
 Üzüm bir an gülmədi.
 Bəzən güldüm, üzümə
 Ancaq zaman gülmədi.
 Zaman, mənə verdiyin-
 Elin dərdi-səridir;
 Alnımın qırışığı,
 Saçlarımın ağlığı,
 Qəlbimin kədəridir.

Zaman, məndən aldığı
 – Uşaqlığım, gəncliyim,
 Rahatlığım, dincliyim,
 Mənim azadlığımı;
 Sevincim, şadlığımıdır.

Kərbəlanın yolları karvanlarla doludur,
 Bu yol neçə yüz ildir "müqəddəslər" yoludur.
 Bircə içim suya da burda həsrətdir insan,
 Yollar cadar-cadardır, zəvvarların ahından.
 Əsən səmum yeli də onların ah-vayıdır.
 Bu yolla gəlib-gedən "şərəf alıb qayıdır
 Nəcəfdən, Kərbəladan.
 Aldadır öz-özünü bu yollarda müsəlman.
 O, elə zənn edir ki, onun bu ziyarəti,
 Satın alır cənnəti.
 Zənn edir ki, saxlayıb imamların yasını,

Qazanır bu dünyada o biri dünyasını.
 Dodağında qəzəli: "Dərd çox... Tale zəbun..."
 Məhəmməd Füzuli də yolçusudur bu yolun.
 Qafilədən kənarda o, tək gedir, tək gedir.
 Bu yolların dərдинi ürəyinə həkk edir.
 Füzuli də könlünü imamlara verdimi?!
 Xeyr! Zəvvarlar kimi
 Füzuli getmir ancaq şərəfçün Kərbəlaya,
 Özü şərəf aparır o, bu gün Kərbəlaya.
 Baş çatlayır istidən... Göydən yerə od yağır.
 Dəvələr də tənqiyib yeriyr ağır-ağır.
 Karvan gedir, yol boyu uzanıb qatar-qatar.
 Yerdikcə dəvələr, səslənən zıncırovlar,
 Əruzun ahəngini xatırladır şairə...
 Xəyalında düzülür kəlmələr sətirlərə:
 "Mənəm ki, gafiləsalari-karivani-ğəməm.
 Müsafiri-rəhi-səhrayı möhnətü öləməm.
 Həqir baxma mənə, kimsədən sakınma, kəməm,
 Fəqiri-padişahasa, gədayi-möhtəşəməm..."

Birdən yağış başladı, hərə qaçdı bir yana,
 Bir budaq da tapılmır adamlar daldalana.
 Sular qalxıb-enirdi, sular aşıb-daşırdı,
 Bu vaxt şair bir kiçik kəndə yaxınlaşırdı.
 Yaman qaraldı qanı,
 Şairin üzündəki o kədər tozlarını
 Yağan o gur yağış da silə bilmədi fəqət
 Onun kədərlərinə dəm tutmuşdu təbiət.
 Təbiət də elə bil bu dəm ona ağladı,
 Füzulinin dərдинə, qəminə yas saxladı.

Onun ağ saqqalından damcılar süzülürdü.
 Elə bu vaxt qarşıda bir böyük qəsр gördü.
 Darvazaya sığındı, yox, yağış kəsilmədi
 – Şair gedə bilmədi.
 Birdən açıldı qəsrin pəncərəsi...
 Bu zaman bir səs gəldi:
 Ey qoca, qapıda nə durmusan?
 İçəriyə gəlsənə.
 – Sağ olun!
 O kəs yenə əl çəkmədi.
 – Buyurun, sizə qurbandır varım,
 Allahın qonağına açıqdır qapılarım.
 Ev sahibi hərlənib-özü gəldi:
 – Gəl bəri!
 Füzulinin qolundan çəkib saldı içəri.
 Onlar qəsрə girdilər,
 O dincəldi...
 Şairə nahar da gətirdilər,
 Bütün nahar dəstgahı qızıl qablarda gəldi,
 Qızıl piyalələrdə ləzzətli mey verildi.
 Cariyələr, nökrələr düşdülər əl-ayağa,
 Hərəsi bir tərəfdən qulluq etdi qonağa.
 Qəsр zینət içində pırıl-pırıl yanırdı.
 Elə bil hər divardan bir Günəş boylanırdı.
 Tavanda çil-çıraqlar, döşəmədə xalçalar,
 Qəsрdəki zینətə şahlar belə əl çalar.
 Ev sahibi qonaqdan sordu:
 – Kimsən, nəçisən?
 – Adi müsafirəm mən.
 – Çox gözəl, ey müsafir, əntiqbazam mən düzü,

Nadir şeylər yayınmaz mənim gözümdən düzü.
 Gedək, sənə göstərim qiymətli şeylərimi.
 Qoruyuram onları gözüüm, bəbəyim kimi.
 Onlar durub keçdilər bir bəzəkli otağa,
 Ev sahibi gözaltı nəzər salıb qonağa
 Dedi: – Qonaq, yaxşı bax burdakı daş-qaşlara.
 O, bir üzük götürüb şüşə rəfdən bu ara,
 Dedi: – Bax, bu üzüyün qaşına, yaxşı bax, sən,
 Şahın da barmağında olarmaz bu üzükdən.
 Qiyməti min dinardır,
 Belə nadir bir inci,
 De, harda, kimdə vardır?
 Füzuli göz ucuyla baxıb qaytarır yenə
 Üzüyü sahibinə.
 İndi bax, bu qılınca, yaxına gəl, yaxşı bax.
 Dəstəyinin bir daşı mincə dinardır ancaq.
 Füzuli qılınca da baxaraq saymazıyana,
 Qaytarır sahibinə.
 Kişi pərt olur yenə:
 İndi də diqqət elə bu şətrəncə, müsafir,
 Özü fil sümüyündən, daşları incidəndir,
 Bir daşını inan ki, yüz dinara verərəm.
 Bunları sultana da, şaha da göstərmərəm.
 Cildi qızıl suyuna çəkilməmiş bir divanı
 O, göstərir şairə.
 Əntiqfuruş - Belə bir kitab hanı?
 Cildindəki qızılın min dinar qiyməti var.
 İçindəki rəsmlər ağılı heyran qoyar.

Füzuli – Kiminkidir bu divan?

Əntiqfuruş – Kişi, insafın olsun, özün indi hardasan?

Füzuli – Sənin evindəyəm mən.
Əntiqfuruş – Demək, onda kitab da mənimdir.
Füzuli – Səhv edirsən!
 Bunun cildi sənindir,
 İçindəki duyğular, yəqin ki, özgənindir.
Əntiqfuruş – Aha, indi anladım, ey müsafir, haqlısan!
 Mövlana Füzulinin divanıdır bu divan!
Füzuli – Onu çoxmu sevirсэн?
Əntiqfuruş – Oxumaq bilmirəm mən!
 Ev sahibi cürbəcür əyləncələr, bəzəklər,
 Xara şallar, ipəklər,
 Kəlağaylar göstərir müsafirə dalbadal,
 Qucağında gəzdirir şairisə min xəyal.
 Ev sahibi görür ki, öz qəlbinə dalararaq,
 Onun dediklərinə fikir vermir heç qonaq.
Əntiqfuruş – Sən ey, naməlum insan, sənə bir
 sualım var.
 Göstərdiyim şeylərə şah özü heyran qalar.
 Bu daş-qaşlar, bu süslər sənə bir zərrə qədər
 Əsər etmədi ancaq,
 Səndəki daş qəlbə bax.
 Bəlkə, bəlkə, ey insan,
 Sən məndən də varlısan?
Füzuli – Xeyr, mən çox yoxsulam.
Əntiqfuruş – Elə isə, bəs neçin,
 Baxırkən bu şeylərə qamaşmadı gözlərin?
Füzuli – Üzü dönük dünyada
 Çox şeylər gördüyümdən,
 Axır kor olmuşam mən.
 Mən bu qoca dünyada dərd satıb, qəm yeyirəm,

Odur, belə şeyləri mən görə bilməyirəm.
Sən daş-qaş göstərsən mənə, söylə, ürəyin
Daş deyilmi bəs sən?
Qanlı göz yaşlarıyla ömrü ötüb keçənin,
Gözündə bir quruşa dəyərmə üzük qaşı?
Mənə daş göstərə, göstər isti göz yaşı!
Yoxsul dolansam da mən, vüqarım əyilməmiş,
Məni dünya süsləri heyran edə bilməmiş.
Zinətə çox vurulma, zinət dünya malıdır,
İnsan özü dünyanın zinəti olmalıdır.
Bir də... Düzünü bilsən əşyanı görmürəm mən.
Bütün bu zinətlərin arxasında gizlənən
Böyük hadisələri, mənalara görürəm.
Mənalara aləmində mən ki ömür sürürəm.
Bax bu üzük, yaqın ki, vaxtilə bir gözəlin
Barmağında parlayıb... Hanı indi o gəlin?
Bəlkə onun ürəyi artıq çoxdan dayanmış,
Ondan sonra bu üzük neçə barmaqda yanmış?
Bunu satan o bədbəxt neçin satmış görəsən?
Bu üzüyü alanda düşündünmü bunu sən?
Bu üzüklə neçə toy, neçə büsat qurulmuş?
Ah! Bu üzük kimlərin nişan üzüyü olmuş?
Görəsən hardan gəlib düşmüş sənə qəsrinə?
Bəlkə, mənim sözlərim qəribə gəlir sənə?
Bax, bu qılınc... bu yaraq kimə töhfə verilmiş?
Bu, bənsi bədbəxtlərin köksünə endirilmiş?
Bu qılıncın ustası

Görəsən nə gözləmiş?
Öz çirkin əməlindən,
Bunu düşünürəm mən.

Özünü məhv etməyə silah yaratmış insan...
Bəlkə də, bu qılıncdır İbrahimi doğrayan?
Çaldıranda parlamış, bəlkə, birinci kərə,
Qan çiləmiş bu qılınc dərələrə, duzlərə?
Bəli, düzünü bilsən, əşyanı görmürəm mən,
Bütün bu zinətlərin arxasında gizlənən
Hikmətləri görürəm, mənalara görürəm.
Mənalara aləmində mən ki, ömür sürürəm.
Füzuli divanını qızıla tutdurmusan,
Həşyəsində, cildinə min cür bəzək vurmusan.
Sənə fikrincə, ey dost, şeir, sənət heç nədir,
Bu kitabın qiyməti bəzək-düzəyindədir.
İndi görək şairin özü nə deyir – deyər
Başladı asta-asta divanı çevirməyə –,
Tapıb axtardığını o, oxudu ucadan.
(Ev sahibi süzürdü qonağı heyran-heyran.)
“Çox təxəffür qılma, cəmi mal ilə, ey xacə kim,
Simuzər cəmiyyəti, əbli-qürur eylər sənə.
Barigahi qürbdən, cəmiyyəti-malu mənal,
Hər nə miqdar olsa ol miqdar dur eylər sənə”. -
Kifayətdir, ey qoca, kifayətdir! – deyərək,
Ev sahibi qışqırır... Bir dəyirman daşıtək
Ev başına dolanır, o, itirir özünü,
Öyündüyü şeylərə zilləyərək gözünü,
Düşünür... Kəsik əllər, kəsik başlar bir anda
Fəryad edir, səslənir onun qulaqlarında.
Bu qılıncı doğranan kamsız ölə, cavanlar,
Dilə gəlib elə bil deyir: “Sənə sözüm var,
Bizi neçin yığmısan, bura, tez ol, cavab ver?”
Bu daş-qaşlar, qılınclar qocaya hücum çəkir.

Kamsız gedən ürəklər,
 Üzüklərin qaşında yanan arzu, diləklər
 Məlul-məlul boylanıb, qan ağlayır elə bil.
 Üzüklərin qaşları
 İnsan baxışlarıdır,
 Bunlar soyuq daş deyil.
 Dəhşət alır qocanı.
 Basir onu soyuq tər.
 Bütün bu cahı-cəlal, bu daşlar, bu bəzəklər
 Özü öz ayağıyla toplanmamış bu qəsrə.
 O, qabıqdan çıxıbdır hər biriyçün min kərə.
 Min fırlıdaq, min hiylə, min iftira, min yalan.
 Burdakı zinətlərin asılıb qulağından
 O, bunları düşünür, o, bunları düşünür.
 Gözümdə heçə dönür,
 Min hiylə hesabına topladığı bu şeylər,
 Düşür onun gözündən bu zinətlər bir anda,
 Qulağında səslənir bu şeyləri alanda
 Eşitdiyi nalələr, şikayətlər, gileylər.
 Təzə görürmüş kimi
 Heyrətlə seyr eləyir
 O, solunu, sağını.
 Təəccüblə, diqqətlə süzür öz qonağını.
 O, ərinə-ərinə
 Gözlərini zilləyir qonağın gözlərinə.
 Bu gözlərdə o görür hər xilqətin sirrini –
 Göyün, yerin sirrini, təbiətin sirrini.
 Yox, yox, görmür, o duyur.
 Bu gözlərdə oxuyur:
 Bir ürəyin dünyadan sonsuz təmənnasını,

İnsanın ilk eşqini, həyatın mənasını;
 Səslənir qulağında hikmət dolu sətirlər,
 Bu gözlərdə oxuyur başdan-ayağa qədər
 Oxuya bilmədiyi Füzuli divanını.
 Səksənir, bir üşütmə tutur onun canını.
 Birdən o, xəbər alır:
 Deyin, adınız nədir?
 Məhəmməd!
 Sənətiniz?
 Şairəm.
 Şair, şair!
 Aman Allah, işə bax!
 Füzulisən yoxsa sən? Sükut...
 Sən gərdisə bax!
 Dayan, deyə o keçdi yan otağa...
 Bir azdan əlində bir medalyon o, qayıtdı.
 Ah!.. Aman!
 Medalyonu görüncə şair dondu yerində,
 Tərpənə də bilmədi, o uçundu yerində.
 Bu, cavan Məhəmmədin
 Bu dünyada yeganə
 Dövlətiydi, varıydı.
 Leylaya bəxş etdiyi ana yadigarıydı.
 – Söylə, bu sənə hardan?
 Mənim Leylam sağmıdır?
 O, bu qərrib diyarda yenə də dustaqmıdır?
 – Səbr eləyin, - deyərək, o açdı medalyonu,
 Şair gəldi dəhşətə,
 sarsıtdı heyrat onu.
 Medalyonun içindən Füzuli boylanırdı.

Onun şair gözləri məşəl kimi yanırdı.
 Əntiqfuruş – Bir bura bax, bura bax,
 Bu dalğın gözlərə bax, bu qövsi qaşlara bax,
 Adam da öz şəklinə oxşayarmış bu qədər?!
 Zillənir şəkllə gözlər: ...
 Başında göy araxçın, duruşunda əzəmət,
 Üzündə qəm izləri, gözlərində məhəbbət.
 Məhəbbət, bu məhəbbət toplamış yığın-yığın
 Bir şairin qəlbinə dərdini insanlığın.
 O, bu dərdi, möhnəti özünə dərd sanmamış
 Əzablara yar olmuş, əzabdan usanmamış.
 Dodağında eşqinin həzin iniltisi var,
 Başında bu möhnətin dumanı var, sisi var.
 Baxıb məchul nöqtəyə o düşünür dərinədən,
 Arzuların şöləsi süzülür gözlərindən.
 Nələr keçir şairin xəyalından bu anda,
 Onun o dünyümlənən müqəvvəs qaşlarında
 Ağsaçlı qoca Şərqin dərdi yatır elə bil.
 Alındakı qırıqlar adicə qırıq deyil,
 Öz xalqının keçdiyi izzət yollarıdır!
 Gözdən axan incilər dövlətidir, varıdır.
 Quşqonmaz zirvələri andırır bu halında,
 Göz yaşı həlqələnmiş elə bil saqqalında
 Vətən qayalarının üzündə kölgəsi var,
 Onun qulaqlarında “Vətən”, “Vətən” - səsi var,
 Bir gözüylə gülürsə, bir gözüylə ağlayır,
 Elə bil qollarıyla dünyanı qucaqlayır.
 Dünyanın ağır yükü toplanaraq bir yerə
 Yüklənibdir elə bil həmin bu çiynlərə.
 Nakam məhəbbətinin üzündə kölgəsi var,

Onun qulaqlarında “Vətən”, “Vətən” - səsi var.
 – Bu mənim əksimdir, ah!
 – Bunu kim çəkmiş görən?
 – Bunu satan uşaqdan soruşmuşdum onda mən.
 O dedi ki, bu şəkli anam çəkmiş.
 – Bəs hani?

O sağdırmı?

– Yox, ölmüş...
 Elə bil ki, dünyanı,
 Tərpətdilər yerindən –
 O, ah çəkdi dərinədən.
 Bu ahdan göy tutuldu, yel əsdi, yer titrədi.
 Qara geydi bağçalar, gül-çiçəklər titrədi.
 Alovlardan insanı keçirir yalnız ümid.
 Düz qırx il ürəyimdə yaşatdığım bir ümid
 Quş olub uçdu getdi bircə anın içində;
 Söndü ümid ulduzum kəhkəşanın içində.
 Bəs hardadır o uşaq?
 Bu yaxın kənddəndir o.
 – Adı?
 – Adı Fəzlidir.
 – Taleyin qurğusunu dərk etmək çətinidir.
 Ya rəbbim, işə bax bir!
 Leyla iraq olsa da, qırx il mənim gözümdən.
 Övladının adını almış təxəllüsümdən.
 Sən bir təsadüfə bax,
 Mən də Fəzli qoymuşam öz oğlumun adını;
 Adına oxşadaraq...
 Ah!.. O, mənim şəklimi necə çəkmiş görən?
 Bu sirri, bu möcüzü anlaya bilmirəm mən.

TAUN

*Ucaldın qəbrim, ey bidərdlər, səngi-mələmətdən
Ki, məlum ola dərd əhlinə qəbrim ol əlamətdən...*

Müqəddəs Kərbəlaya bəla gəldi, bir bəla.
Bir həftədə qocalıb əldən düşdü Kərbəla.
Taun gəldi, nə gəldi, bu bəlanı, bu dərdi,
İlahinin özümü bu diyara göndərdi?
Qiyamətdir bəlkə bu?
Çatıb dünyanın sonu?
İlahinin özümü müqəddəslər yurdunu
Belə çapdı, taladı, onun qara nəfəsi
Dilsiz daşa çevirdi toxunduğu hər kəsi.
Bir dirilik qoymadı bir həftədə ölkədə,
Bu, göylərin yerlərə qəzəbiydi, bəlkə də.
Bəlkə də, Kərbəladan "şərəf" alıb ucalan,
Hörməti satın alan
Vidən tacirlərinin əməliydi bu bəla?
Oldu ölüm yatağı bu müqəddəs Kərbəla!
Küçələri, evləri taun gəzir birbəbir,
Bir qara kabus kimi o, hər yerə baş çəkir.
Obalardan-obaya, eldən-elə keçir o.
Hər gözüünə dəyəni ora q kimi biçir o.
Bu yerdə taun oldu yerin, göyün hakimi,
Göydə uçan quşu da vurdu ildırım kimi.
Quruyur gur çeşmələr, quruyur axar sular,
Yataqlarda mələşir yetim qalan quzular.
Təpələrdə böyürür sağılmamış inəklər,
Solur bağda ağaclar, bağçalarda çiçəklər.

Taun sarır çölləri bir qara bulud kimi,
Gedə-gedə adamlar səpələnir tut kim.
Baxın can verənlərin donuq baxışlarına,
Ulu ziyarətgahın o dilsiz daşlarına
Üzünü sürtüb ondan nıcat istəyir onlar
– Laxta-laxta qan qusur tauna tutulanlar.
Zəvvarlara ölümdən bu yer ərməğan verir,
Şərəf üçün gələnlər "şərəf" alıb can verir.

Bir daxmanın önündə topa-topa adamlar;
Onlar durub baxışır gözlərində sual var:
Şair yatır xəstədir,
Deyirlər can üstədir.
Əsmə, külək, ötmə, quş, qanad saxla, amandır.
Hardan gəldi bu andır,
Bu taun, bu zəhrimar?
Hər baxışda sual var:
– Görən şair necədir?..
Qayalarda səslənən küləklər də inləyir,
Göy də, yer də inləyir.
İnləyir həzin-həzin,
Elə bil xəbər alır halını Füzulinin.
Pıçıldaşan yarpaqlar sorur biri-birindən:
– Şair necədir görən?
Onun halı yamandır,
Əsmə külək, ötmə quş, qanad saxla amandır.
İnsafınız bəs hanı?
Şeiriylə milyonları yuxudan qaldıranı,
Yuxudan eyləməyin;
Bu balaca daxmanın qarşısında baş əyin!

Sənin gücün, ey taun, neyləyəcək şairə?
 Zəhmət çəkmə boş yerə!
 O, ölümü öldürüb sənətiylə, sözüylə,
 O, bir cahən gətirib bu cahanda özüylə...
 Leylaya çatmasa da, o, çoxdan kama çatmış,
 Axan göz yaşlarıyla o, bir çeşmə yaratmış,
 Ona "eşqin çeşməsi" dedi bütün ozanlar.
 O çeşmədən su içən, bu dünyanı tez anlar.
 Şair yatır, amandır,
 Onun halı yamandır.
 Onun ömrü əbədi,
 Taununku bir andır.
 Daxmanın qabağında topa-topa adamlar...
 Hər gözdə bir sual var.
 Yaman baha oturdu taun bu bədbəxt elə,
 Onun dəhşətlərini yazmaq üçün də belə
 Füzuli sözü gərək, Füzuli şeiri gərək!
 Hanı elə bir hünər, hanı elə bir ürək?..
 Taun yüz-yüz insanı bir gündə verdi bada.
 Taunun dəhşətləri hamını sarsıtsa da,
 Şairin daxmasından əl çəkməyir bir nəfər,
 İçəriyə zillənib sual dolu nəzərlər.
 Hamı dikib gözünü ağ çalmalı həkimə,
 Həkim xəcalətindən baxa bilmir heç kimə.
 O, nə desin, nə desin?
 Necə çarə eylesin Bu çarəsiz xəstəyə?
 Güman gəlmir bir şeyə -
 Onun gücü zəifdir xəstəliyin gücündən,
 Onun yanaqlarına axır göz yaşı dən-dən.
 Elə bu vaxt daxmadan yanıqlı bir səs gəlir,

Hamı, hamı heyrlərlə səsə tərəf çevrilir:
 - Mən indi o dünyaya uçacağam quş kimi,
 Həkim, sənin yerinə qoy mən deyim dərdimi:
 "Eşqdən canımda bir pünhan mərəz var, ey həkim.
 Xəlgə pünhan dərdim izhar etmə, zinhar, ey həkim.
 Var bir dərdim ki, çox dərmandan artıqdır mənə.
 Qoy məni dərdimlə, dərman eyləmə, var, ey həkim.
 ...Gəl mənim tədbiri-bihudəmdə sən bir səy qıl,
 Kim olam bu dərddə artıqraq giriftar, ey həkim!..
 ...Rənc çəkmə, sihhət ümmidin Füzulidən götür,
 Kim, qəbuli-sihhət etməz böylə bimar, ey həkim..."
 Qapadı gözlərini yana-yana Füzuli,
 Zülmündən usandığı bu cahana Füzuli.
 O, hər cövrə, cəfayə sinə gərdi, dayandı,
 Yanmadı tək həyatda, öləndə də o yandı!
 Yandı, yandı sənətkar,
 Külə dönər yananlar.
 Külə dönmədi ancaq, günə döndü Füzuli.
 Yalnız gündüzlər deyil, gecələr də dəmadəm
 Gözlərində bir aləm,
 Vətənin göylərində gülümsündü Füzuli.
 Bütün şəhər yana-yana
 Bir sel kimi axıb gedir qəbristanı,
 qəbristanı.
 Füzulinin arxasınca gedir hamı bu son dəmdə,
 Elin dərddi, elin qəmi birləşibdir bu matəmdə.
 Tabut gedir... Bu ağrıdan ürəklər də qana dönür,
 Cənazənin arxasınca aram-aram el sürünür.
 Bir ora bax, bir ora bax; Meyitləri adlayaraq
 Bir meyiti dəfn etməyə gedir onlar.

Gedir, gedir insan seli qatar-qatar.
Hindistandan, Türkiyədən, Azərbaycan ellərindən,
İran, özbək mahalından, Türkəmənistən çöllərindən
Min-min insan seli gəlmiş "o mənimdir, mənim" - deyər;
Füzulini qəbir evinə - son məskənə ötürməyə.
Şair gedir... Bu gün dua əvəzinə həzin-həzin
Oxuyurlar "Şəbi-hicran" qəzəlini

Füzulinin.

"Şəbi-hicran... yanar canım, tökər qan çeşmi-giryanım,
Oyadar xəlqi əfqanım, qara bəxtim oyanmazmı?"
Bu bir qəlbin səsi deyil, milyon qəlbin bir səsidir,
Ömrü-günü əsarətdə keçən xalqın naləsidir.
"Şəbi-hicran", qoca Şərqin öz varlığı öz adıdır.
Məhkum olan millətlərin "yandım" deyən fəryadıdır.
Könül qəmli, gözlər nəmli, baş aşağı gedir hamı,
Şairə el məhəbbəti aparır bu izdihamı
Çoxu elə gedə-gedə yıxıldığı yerdə qalır,
Taun gülür qəhqəhəylə, ölümlərə o, əl çalır.
Ölüm belə gələ bilmir izdihama qorxu, hədə.
Şairə el məhəbbəti qalib gəlir ölümə də.
"Şəbi-hicran" deyə-deyə çatır onlar qəbristanı.
Şərqin qoca bülbülünü dəfn edirlər yana-yana.
Bəs o kimdir, o purvüqar?
Qəbrin üstə son torpağı səpələyən o ixtiyar?
Saqqalından damcı-damcı axır onun göz yaşları,
O, əyərək qamətini qəbrə sarı;
Öpür qəbrin torpağını, birdən-birə
Üzü üstə dəyir yerə.
Ah! O damı təslim etdi öz canını bu tauna!
Bəli, dostun qəbri üstə çatdı onun ömrü sona.

Dostlar, gəlin, bir taniyın siz də onu,
Əbdül Kərim məzarda da tək qoymadı öz dostunu.
Füzulinin dərdləridir, - dedi, - mənim öz dərdlərim,
Füzulinin dərdlərini ömrü boyu ötdü Kərim.
Könül yaxan ney səşində, o, nəğməylə ömür sürdü,
Öləndə də həmin o ney köksü üstə görünürdü.

EPİLOQ

Füzulimiz qədim İraq totpağında rahat yatdı.
Kərbəladada ikinci bir Kərbəlanı o yaratdı.
Ötdü aylar, ötdü illər, dünyanın hər bucağından
Bu məzarı ziyarətə axın-axın gəldi insan.
Bu məzarla İraq çatdı daha böyük şan-şöhrətə.
Müsəlmanlar gəlirdisə Kərbəlanı ziyarətə,
İndi bütün dünya üçün ziyarətgah oldu bu yer
Şərəfətli bir diyara şərəf verdi bizim şair.
Bütün dinlər, təriqətlər birləşirdi bu məzarda.
Gələnlərə, gedənlərə
Kərbəladan milyon kərə
Daha artıq şərəf verdi bu məzar da.
Füzulinin doğum günü bəlli deyil bir insana,
O gələndə bu cahana,
Kim bildi ki, Azərbaycan torpağına gün doğuldu.
Ancaq onun ölüm günü ən böyük bir tarix oldu.
Hamı bir cür doğulmurmu doğulanda? Taleyə bax!
Öləndəsə hərə bir cür ölür, ancaq!

Öldün, o zamandan keçdi dörd yüz il,
Yanır qəlbimizdə sənət çırağın.

Dörd min il keçsə də saralan deyil,
Sənin söz gülşənin, sənin söz bağın.

Əsrlər ötsə də, o vaxtdan sənin
Hər dərdin, hər qəmin bizə tanışdır.
Qəlbindən od alan sətirlərinin
İstisi hələ də soyumamışdır.

Səni yaşadan da söz hünərindir,
Nəğmələr yarandı ahü-zarından.
Kədərini böyükdür, eşqin dərinidir,
Doğuldun vətənin yaralarından.

Eşqin bir ümmandır, arzun bir aləm,
Nə var ki, yazmağa beş-on qəm olsa;
Yazıb dərdlərini qurtara bilməm
Mənim hər kirpiyim bir qələm olsa.

Ömrünü ahlarla vermədin bada,
Arzu dəryasında bir yelkən oldun.
Zaman özgəsini yandıranda da
Alışan o oldu, yanan sən oldun.
Ağladın, yayıldı səsin hər yana,
Bülbül bağçalarda ötdü - dedilər.
Gələndə Məhəmməd gəldin cahana,
Gedəndə: "Füzuli getdi" - dedilər.

Şəki-Bakı,
may-dekabr, 1958

Gülüstan

*Azərbaycanın birliyi və istiqlal uğrunda
çarpışan Səttar xan, Şeyx Məhəmməd
Xiyabani və Pişəvərinin əziz xatirəsinə.*

İpək yaylığıyla o, asta-asta
Silib eynəyini gözünə taxdı.
Əyilib yavaşca masanın üstə
Bir möhürə baxdı, bir qola baxdı.
Kağıza həvəslə o da qol atdı,
Dodağı altından gülümsəyərək.
Bir qələm əsrlik hicran yaratdı,
Bir xalqı yarıya böldü qılinc tək.
Öz sivri ucuyla bu lələk qələm,
Dəldi sinəsini Azərbaycanın.
Başını qaldırdı,
Ancaq dəmbədəm
Kəsdilər səsinə Azərbaycanın.
O güldü kağıza qol çəkən zaman,
Qıydı ürəklərin hicran səsinə.
O güldü haqq üçün daim çarpışan
Bir xalqın tarixi faciəsinə.
Əyləşib kənarda topsaqqal ağa,
Hərdən mütərcimə suallar verir.
Çevrilir gah sola, baxır gah sağa,
Başını yellədib təsbeh çevirir.
Qoyulan şərtlərə razıyıq deyə,

Tərəflər qol çəkdi müahidəyə...
 Tərəflər kim idi?
 Hər ikisi yad!
 Yadlarını edəcək bu xalqa imdad?!
 Qoy qalxsın ayağa ruhu Tomrisin.
 Babəkin qılıncı parlasın yenə.
 Onlar bu şərtlərə sözünü desin,
 Zənciri kim vurdu şir biləyinə?
 Hanı bu ellərin mərd oğulları,
 Açın bərələri, açın yolları.
 Bəs hanı bu əsrin öz Koroğlusu –
 Qılınc Koroğlusu, söz Koroğlusu?
 Babaların şəni, şərəfi, əlbət,
 Bizə əmanətdir, böyük əmanət...
 Yoxmu qanımızda xalqın qeyrəti?
 Belə saxlayarlar bəs əmanəti?
 Qoy ildırım çaxsın, titrəsin cahan!
 Ürəklər qəzəbdən coşsun, partlasın.
 Daim haqq yolunda qılınc qaldıran
 İgid babaların goru çatlasın!
 Qoy əysin başını vüqarlı dağlar,
 Matəmi başlandı böyük bir elin.
 Mərsiyə söyləsin axar bulaqlar,
 Ağlar çağırınsın bu gün qız, gəlin!..
 Tərəflər sakitdir, qəzəbli deyil,
 Məhv olan qoy olsun, onlara nə var.
 İmzalar atılır bir-bir, elə bil,
 Sevgi məktubuna qol çəkir onlar.
 Atıb imzasını hər kəs varığa

Əyləşir sakitcə keçib yerinə.
 Eynəkli cənabla, təsbehli ağa,
 Qalxıb əl də verir bir-birinə.
 Onların birləşən bu əllərilə
 Ayrılır ikiyə bir el, bir Vətən.
 Axıdıb gözündən yaş gilə-gilə,
 Bu dəhşətli hala nə deyir Vətən?
 Bir deyən olmadı, durun, ağalar!
 Axı bu ölkənin öz sahibi var.
 Siz nə yazırsınız, bayaqdan bəri,
 Bəs hanı bu yurdu öz sahibləri?
 Bəs hanı həqiqət, bəs hanı qanun?
 Böyükdür bu yurdu tarixi, yaşı.
 Bəs hanı köksünə sərhəd qoyduğun,
 Bir vahid ölkənin iki qardaşı?
 Görək bu hicrana, bu müsibətə,
 Onların sözü nə, qərəzi nədir?
 Bu xalq əzəl gündən düşüb zillətə,
 Öz doğma yurdunda yoxsa kölədir?
 Necə ayırdınız dırnağı ətdən
 – Ürəyi bədənədən, canı cəsəddən?
 Axı kim bu haqqı vermişdir sizə,
 Sizi kim çağırmış, Vətənimizə?
 Neçə vaxt səngərdə hey ulaşıdılar,
 Gülistan kəndində sövdalaşıdılar
 Bir ölkə ikiyə ayrılınsın deyəl!..
 Göy də buludlanmış deyirlər o gün,
 Çölləri, düzləri buludlar sarmış.
 O göy gurultusu Oğuz xaqanın

Ruhuymuş, hönkürüb fəryad qoparmış.
 Gülüstan kəndinin gül-çiçəkləri
 Bir günün içində soldu, saraldı.
 "Gülüstan" bağlandı, o gündən bəri,
 Bu kəndin alnında bir ləkə qaldı.
 Bağrı köz-köz oldu "Yanıq Kərəm" in
 Tellər inildədi, yandı, nə yandı.
 Aşığın sazında daha bir həzin,
 Daha bir yağılı pərdə yarandı.
 Həmin gün ölkəni apardı sel, su,
 Tutuldu çöhrəsi Günün, Ayın da.
 Qoca Nəbacinin eşqi, arzusu,
 O gün batmadımı Arpa çayında?
 Ağlayıb dağlardan əsən küləklər,
 Bu məşum xəbəri aləmə yaydı.
 Sanki dilə gəldi güllər, çiçəklər:
 "Bu işə qol qoyan qollar sınaqdı".
 Arazın suları qəzəbli, daşqın,
 Şirin nəğmələri ahdır, haraydır,
 Vətən, quşabənzər qanadlarının
 Biri bu taydırsa, biri o taydır.
 Quş iki qanadla uçar, yüksələr,
 Mən necə yüksəlim tək qanadımla?
 Ürəklər bu dərddən tüğyana gələr,
 Axar gozümüzədən yaş damla-damla.
 Cənablar, bir anlıq düşündünüzmü?
 Verdiyiniz hökmün ağırlığını?
 Bu hökmün dəhşəti əllimi, yüzümü?
 Biz necə götürək bu gözdağını?..

Başı kəsiləndə bu məğrur elin
 Könül fəryadını hiss etdinizmi
 Qoca Füzulinin, igid Babəkin
 Etiraz səsini eşitdinizmi?
 Cənablar, bir damcı mürəkkəblə siz
 Düşünün, nələrə qol çəkmisiniz?
 Bir damcı mürəkkəb bir vətəndaşı
 Qanına bulayıb ikiyə böldü.
 Bir damcı mürəkkəb olub göz yaşı
 İllərlə gözlərdən axdı, töküldü.
 Min ləkə vurdular şərəfimizə
 Verdik, sahibimiz yenə "ver" - dedi.
 Lap yaxşı eyləyib, doğrudan, bizə
 Biri "baran" - dedi, biri "xər" - dedi.
 Bizi həm yedilər, həm də mindilər,
 Amma arxamızca gileyləndilər.
 Hökmü gör nə qədər böyükmüş anın.
 Möhür də basdılar varğa təkrar.
 Yox, varəğin deyil, Azərbaycanın
 Köksünə dağ boyda dağ basdı onlar.
 İmzalı, möhürlü, ey cansız varaq,
 Nə qədər böyükmüş qüvvətin, gücün.
 Əsrlər boyunca vuruşduq, ancaq
 Sarsıda bilmədik hökmünü bir gün.
 Ey kağız parçası, əvvəl heç ikən,
 Yazılıb, qolları yoxdan var oldun.
 Böyük bir millətin başını kəsən,
 Qolunu bağlayan hökmdar oldun.
 Bir eli ikiyə paraladın sən

Özün kağız ikən paralanmadın,
 Köksünə yazıları qəlb atəşindən,
 Niyə alışmadın, niyə yanmadın?
 Araz sərhəd oldu, əsdi küləklər,
 Sular yatağında qalxdı, köpürdü.
 Üstü dama-dama taxta dirəklər,
 Çayın kənarıda səf çəkib durdu.
 Sular, sizdən təmiz, nə var dünyada?
 Ləkədən xalidir axı qəlbınız.
 Bağrınız alışıb niyə yanmadı
 Bu çirkin əmələ qol qoyanda siz?
 Ey Araz, səpirsən, göz yaşı sən də
 Keçdikcə üstündən çölün, çəməninin.
 Səni arzulara sədd eyləyəndə,
 Niyə qurumadı suların sənini?
 Dayanıb Arazın bu tayında mən
 "Can qardaş" deyirəm, o da "can" deyir.
 Ey zaman, sorğuma cavab ver, nədən
 Səsim, yetən yerə əlim yetməyir...
 Qarışıb gözümdə, qarışıb aləm,
 Dərd dərdi doğrayır, qəm qəmdən keçir.
 Arazın üstündən keçə bilmirəm,
 Araz dərdim olub, sinəmdən keçir.
 Taxta dirəkləri torpağa deyil,
 Qoydular Füzuli divanı üstə.
 Yarıya bölündü yüz, yüz əlli il
 Gəraylı, bayatı, muğam, şikəstə.
 Dəmir çəpərləri eşqim, diləyim
 Tarixim, ənənəm üstə qoydular.

Yarıya bölündü canım, ürəyim,
 Yarıya bölündü Arazda sular.
 Taxta dirəkləri qoydular, ax, ax!..
 Qəlbimin, ruhumun dilimin üstə,
 Biz güldük, ağladıq, yenə də, ancaq
 Bir sazın, bir telin, bir simin üstə.
 Ürəkdən ürəyə körpü? Bir dayan!
 Dərdimiz dinirsə bir sazın üstə.
 Şəhriyar yaralı misralardan,
 Körpü salmadımı Arazın üstə?!
 Bu taydan o taya axışdı sel tək
 Gözə görünməyən könül telləri.
 Bu selin önünü nə çay, nə dirək,
 Kəsə bilməmişdir yüz ildən bəri.
 Ağalar bilmədi birdir bu torpaq
 Təbriz də, Bakı da - Azərbaycandır,
 Bir elin ruhunu, dilini ancaq
 Kağızlar üstündə bölmək asandır.
 Böl, kağız üstündə, böl, gecə-gündüz,
 Torpağın üstünə dirəklər də düz,
 Gücünü, əzmətini tök də meydana,
 Qoşundan silahdan sədd çək hər yana.
 Torpağı ikiyə bölərsən, ancaq
 Çətindir bədəni candan ayırmaq!
 Ayırmaq kimsəyə gəlməsin asan,
 Bir xalqın bir olan dərdi-sərini.
 O taydan bu taya Mustafa Payan
 Oxuyur Vahidin qəzəllərini.
 Dolandı zəmanə, döndü qərinə,

Şairlər od tökdü yenə dilindən.
Vurğunun o həsrət nəğmələrinə
Şəhriyar səs verdi Təbriz elindən:
“Heydər baba, göylər qara dumandı.
Günlərimiz bir-birindən yamandı.
Bir-birizdən ayrılmayın, amandı,
Yaxşılığı əlimizdən aldılar,
Yaxşı bizi yaman günə saldılar.
Bir uçaydım bu çırpınan yelinən,
Qovuşaydım dağdan aşan selinən,
Ağlaşaydım uzaq düşən elinən,
Bir görəydim ayrılığı kim saldı,
Ölkəmizdə kim qırıldı, kim qaldı”.

1959

İstiqlal
("Gülüstan" poemasının
ikinci hissəsi)

1

Zərurət görmədim təsadüf qədər
Məqsədə yönəlir bu başsız axın.
Məndən rica etdi bir vətənsəvər*
Yazım davamını mən "Gülüstan"ın.

Yazmışdım mən onu düz qırx il qabaq.
O vaxtdan bu yana çox sular axdı.
Arazın suyunda enib-qalxaraq
Ürəkdə bəslənən arzular axdı.

Torpağa düşmədi apardı yellər
Arzu toxumları sulara düşdü.
Yandı, pörşələndi həsrət könüllər
Yenə bu minvalla illər ötüşdü...

"Gülüstan" adicə haraydı, haydı
Qulaqlar kar olur biz qışqıranda.
Mən onu yazanda şah zamanıydı,
Başqa bir zamandır indi İranda.

Millət qarşılaşdı başqa yasaqla
Çəkdi imtahana bəcək, quşları.
Üsullar dəyişdi, gedən bıçaqla,
Gələn pambıq ilə kəsdi başları.

* İshaq Ozan oğlu nəzərdə tutulur.

Dünya çalxalandı, sular duruldu
Tərsinə dolandı əsrin məhvəri.
Zaman hökm elədi, vaxt hakim oldu
Ayağa qaldırdı qul millətləri.

Qullar silahlandı qəzəbdən, kindən
Ayıra bildilər dumandan sisi.
Qovdu ağasını məmləkətindən
Kölə Afrikanın kölə zəncisi.

Göyə dirək oldu amanım, ahım,
Halalca haqqımız bizdən yan qaçar.
Zəncinin baxtını açan Allahım
Bəs mənim bəxtimi nə zaman açar?

Yaman uzun çəkdi hökmü bu qəsdin,
Ayrılıb ikiyə döndü bir Vətən.
"Gülüstan" adlanan bu ifritənin
Kağızı, qələmi nədənmiş, görən?

O kağız, o yazı yumdu gözləri
Yanan ürəklərdə od külə döndü.
Bizim aramızda o gündən bəri
"Gülüstan" tikanlı məftilə döndü.

Baş idik, ayağa indi yol olmaq
Bizi dərdimizə bu gün yad eylər.
Bir vaxt hakim ikən dönüb qul olmaq
Bizim bəxtimizə yazılmış məgər?

Bir vahid millətə, iki hakimin
Dili doğmalaşdı... Bu lap ağ oldu.
Doğma anamızın şəkərdən şirin
Bizə öyrətdiyi dil yasaq oldu.

Hakimlər özü də bilirdi aşkar
Mənim öz dilim var, öz tarixim var.
Siz haqqın üzünü boyalayırkən
Həqiqət də aydın, yalan da aydın.
Yüz min erməninin məktəbi varkən,
Yirmi milyon türkcə onu qıymadın.

Dinində, törəndə bizimlə birkən
Yasandan sən mənim haqqımı sildin.
Dininə düşməni əzizləyirkən,
Sən öz dindəşına düşməni kəsildin.

Özündən, sözündən qaçaq dilimiz
İslanıb üşüdü qarda, çisəkdə.
Yüksək məqamlarda yasaq dilimiz
Qovulub yaşadı kənddə, kəsəkdə.

İnsan olmaq üçün uşaq dil açar
Yasaqlar önündə biz dilsiz olduq.
Dil varsa, xalq da var, şan-şöhrət də var
Dil yoxsa, millət yox, heç varlıq da yox.

Soruşduq: – Dilimiz yoxsa, biz kimik?
– Farsdan dönməsiniz, – dedilər bizə.
Baxıb gözümüzün içinə dimdik,
Onlar qəsd elədi mənliyimizə.

Belə "tarixçilər", belə nadanlar
Sizdə də, bizdə də dürəkdir, ancaq.
Düşmən olsalar da, millətə onlar,
Hakimi-mütləqə dirəkdir, ancaq.

Firdovsin söz açdı türk oğlu kimi
Əfrasiyab adlı Alp Ər-Tunqadan.
Məgər fars idimi sizin Rüstəmi
Döyüşə çağıran o böyük xaqan?

Rüstəm Zal – İransa,
Əfrasiyab – Turan,
Beləysə, fars olub
Türk nə zamandan?

Məgər türk deyildi mənim şahlarım
Əsrlər boyunca mülki-İranda?
Bəs səni tutmazmı naləm, ahlaram
Məni "farsdan dönmə" adlandıranda?

Türkün zatındadır kişilik, mərdlik
O, öz düşməninini vurmaz arxadan.
Türkə, Türk dilinə bu düşmənçilik
Sizdə bir adətdir qalü-bələdan.

Tarixə baş vuraq: bu ağ, bu qara
Mərdlik mayasıyla yoğrulmuş babam.
Haqqını tanıdıb çox haqsızlara
Amma haqsıza da mərd olmuş babam.

Bəzən özümüzü bəyənmədik biz
Dedik, filankəsə gərək oxşayaq.
Yandı öz bağlarımız... fikir çeşməmiz
Özgə bağlarını suladı ancaq.

Heç kəs inciməsin, dedik, qoy bizdən
Yandıq yad evində bir çıraq kimi.
"Buyur" deyə-deyə hörmətimizdən
Qonağı elədik evin sahibi.

Bizim böyük-böyük ustadlarımız
"Xəmsə"lər bağladı özgə dilində.
Dönüb yadın oldu bizim varımız
Babam talan oldu öz mənzilində.

Ya da abidələr ucaldıb dedik:
Fəhləlik bizimdir, ustalıq sənin.
Çox zaman özgəyə qulluq etlədik
Beyin bizim oldu, əsər özgənin.

Nadir də, Qaçar da ölkələr aldı
Vətən ucalmadı, taxtı ucaldı.
Öz doğma elini ayağa saldı
Şahlar bizim oldu, zəfər özgənin.

Saldıq özümüzü özümüz gözdən
Kül ilə oynadıq, əl çəkib közdən.
Ölkələr nur aldı şəfqətimizdən
Günəş bizim oldu, səhər özgənin.

Mənim sərvətimə cahan göz dikdi
Sərvətim, dövlətim ona gərəkdi.
Babam yer şumladı, babam yer əkdİ
Zəhmət bizim oldu, bəhər özgənin.

Açdı sinəsini bizə bu torpaq
Aləmi bəzəyib lüt olduq, ancaq.
Cıdırda çapsaq da hamıdan qabaq
Hünər bizim oldu, nəmər özgənin,
Qızıl bizim oldu, kəmər özgənin.

Meydan oxusaq da, çərxi-dövrəna,
Bəzən özümüzə üz bəüz olduq.
Düşməni əzsək də, mərdü-mərdəna,
Bəzən düşmənimiz özümüz olduq.

Zamanın küləyi, də, əsdi hardan?
Uduza-uduza axır udulduq.
Vaxtın axarında gəldi bir zaman
Biz iki hakimə dönüb qul olduq.
Ayılın, hakimlər, dönür bu dövrə
Qorxun haqqı görən Allahmızdan.
Tarixi gerçəyi danmaym barı
Sizin çörəyiniz diziniz üstə.
Tarixi əzmiylə yaradanları
Niyə çökdürdünüz bu gün diz üstə?

Sədi dərs də verdi sizə ədəbdən
Sizsə, başqasını bəyənəmədiniz.
Möhtəşəm bir dini alıb ərəbdən
Ərəbə "çəyirtkə yeyən" dediniz.

Quzeydə ayağa qalxdı məmləkət
Bir təpə bir dağla üz-üzə gəldi*.
Millətin qəlbində boy atan nifrət
Köksün həmləsiylə o dağı dəldi.

Yaman acıq gəldi bu nifrət ona
Tankların altında əzdi milləti.
Sığıdıra bilmədi dağ qüruruna
Təpə önündəki məğlubiyyəti.
Millət millət olur, arzu, niyyəti,
İnamı, inadı,
öz imanıyla.

Dərk edib bu haqqı, bu həqiqəti,
Suvarıq torpağı şəhid qanıyla.

Eşidib qəlbimin üsyan səsinə,
Yazdım "Şəhidlər" in faciəsini:
"Dilək bir çiçək də bitirə bilməz
Bu gündən sabaha körpü olmasa.
Azadlıq ağacı bar verə bilməz
Şəhidlər qanıyla suvarılmasa.
...O şənbə gecəsi gecikdi səhər
Zaman itirmişdi o gün sağ-solu.
Ömürdən keçərək, keçdi şəhidlər
Bir qanlı gecədə minillik yolu.

* 1990-cı il 20 yanvar qırğınına işarədir.

O şənbə gecəsi ölüb-dirildik
Şərəf papaq oldu, başlara qondu.
O qətl gecəsi xalqın min illik
Şücaət tarixi təkrar olundu.

Qatil gülləsinə qurban gedirkən
Gözünü sabaha dikdi şəhidlər.
Üçrəngli bayrağı öz qanlarıyla
Vətən göylərinə çəkdi şəhidlər.

O şənbə gecəsi, o qətl günü
Mümkünə döndərdik çox namümkünü.
Xalqın qəlbindəki qorxu mülkünü
O gecə dağıdıb sökdü şəhidlər”.

3

“Gülüstan” yarandı düz qırx il əvvəl
“Şəhidlər” nəticə, “Gülüstan” təməl,
Azadlıq verilməz bilək bir kərə
Azadlıq alınar, budur doğru yol.
Axı “Gülüstan”dan ta “Şəhidlər”ə
Gedən uzun yoldu keçilən bu yol*.
Daş körpü - vəhdətim, daş Xudafərin!
Gərəksiz daşların qalağı oldu.
Üstündən bir kimsə keçmədi... min-min
Könül həsrətinin gözdağı oldu.
Gəldi başımıza nələr, ay nələr,
Goramı aparaq bu dərdi, qardaş?

* Bu misralardakı fikir dostum H.Həsənovun "İstiqlal" adlı kitabına yazdığı ön sözdəndir.

Bütün bu bəlalər, bu faciələr
Həmən “Gülüstan”dan göyərdi, qardaş.

Quzeydə yerini göstərdik yada,
Zorun təməlini haqq deşə bildi.
Gördük, bizdən başqa bu gen dünyada
Bütün ayrılanlar birləşə bildi.

Biriykən ikiyik, bu halımızla
Biri-birimizə həsrət qalmışıq.
Biz hələ bu gün də xəyalımızla
Həsrətin üstündən körpü salmışıq.
Buna da şükr eib, “təvəkkül” - dedi,
İmdadçün həmişə üz tutduq göyə.
Elə zaman gəldi, keçmək istədik
Xəyali körpüdə biz, daş körpüyə.

Daş körpü - vəhdətim, daş Xudafərin!
Gərəksiz daşların qalağı oldu.
Üstündən bir kimsə keçə bilmədi
Bölünən bir xalqın gözdağı oldu.

Biri-birimizə gəndən “gəl” - dedik
Tanrı üz çevirdi elə bil bizdən.
O qədər üstündən keçə bilmədik
Körpünü ot basdı qəhərimizdən.

İki əsrdir ki, o daş körpünün
Bu tayında mənəm, o tayında sən.
Sökülüb-dağılır daşlar günbəgün
Sərhəd dirəkləri xəbərsiz oldu
Bizim qəlbimizdən keçən körpüdən.

Qəsbkar qəsdini əbədi sanmış
İki başda duran tağlara bir bax.
Çoxu dağılsa da, dimdik dayanmış
Birinci tağ ilə axırncı tağ.

O tağın biri mən, o biri sənsən
Onlar əsrlərlə dözüb sellərə.
Selin zərbəsinə tağlar dözübsə,
Nə gəlib arzusu bir könüllərə?

Bu gün qismətimiz qəm-kədərdisə,
Dünənki birliyim heç unudulmaz.
Çayın altındakı torpaq birdisə,
O tayı bu taydan ayırmaq olmaz.

Neçə il əvvələ qayıdaq yenə
Diləklər dikəldi, "mən varam" - dedi.
Bu böyük diləyin zərbələrinə
Sərhəd dirəkləri tab gətirmədi*

Bu taydan o taya haray qaldırıb,
Özünə güvəndi bu millət yenə.
Dəmir məftilləri dişiyə qırıb
Oğullar doladı biləklərinə.

Araz öz yoluyla yenə axırdı
Həsərət divarını o gün aşdılar.
Qardaşlar qırandan zənciri qırdı
Çayın ortasında qucaqlaşdılar.

* 1989-cu ilin dekabr ayında quzey azəri türklərinin tikanlı sərhəd məftillərini yarıb o taya keçmələrinə işarədir.

Dərdi boğazlayıb o gün sevincdən
Onlar hönkür-hönkür hey ağlaşdılar.
Qardaşlar ağladı o gün doyunca
Soldatlar, sərbazlar dəhşətə gəldi.
O günün ertəsi Araz boyunca
Tikanlı dirəklər yenə dikəldi.

Qovuşdu birgünlük bu tay o tayla
Bir günlük sevincdən çaş-baş oldular.
Qardaşı qardaşdan ayırmasıyla
Soldatla sərbaz da qardaş oldular.

Ölmədi, o günü gördü Bəxtiyar
Dedi: – Haqq önündə zor bərbad olsun.
Dedi: – Mən o günü gördüm, Şəhriyar,
Qabaqda işıq var, ruhun şad olsun.

Bu yerdə ustadla neçə il əvvəl
Telefon söhbəti yadıma düşdü*:
Mən ona "gəl" - dedim, o mənə "gəl-gəl"
Əllər görüşmədi, səslər görüşdü.
Məndən xəbər aldı: - Neçə yaşın var?
Yaşımı söylədim, dedi: - Mən alqış!
Dedim: - Nəyə alqış, ustad Şəhriyar?
Dedi ki, cavansan, sən mənə baxmış.
Arzum göyərmədi, keçibdir yaşım,

* 1981-ci il yanvarın 23-də Şəhriyarla olan telefon söhbətim.

O vüsal gününü sən gör, qardaşım".
Getməz ağzımızdan o günün dadı
Mən gördüm o günü bircə gün, ancaq.
Başımız üstündə yenə oynadı
Bu tayda "dubinka"*,

o tayda şallaq.
Biz bunu bacardıq... Ancaq nə fayda?
Verdik əlimizdən yelə fürsəti.
Allah bir də nə vaxt, hansı dolayda
Bizə verəcəkdir elə fürsəti?

Tarixdə neçə yol uduzduq, nədən?
Zirvəyə qalxmışdıq, biz niyə endik?
Səbrlə, tədbirlə ölçüb-biçmədən
Ağla güvənmədik, hissə güvəndik.

Səttarxan, Bağırxan və Pişəvəri
Bizimçün hər biri diridən diri.
Onlar qəhrəmandı, qəhrəman, fəqət
Təkcə igidliklə kar aşmır indi.
Uzağı görmədən, təkcə cəsarət
Arzuya, istəyə yol açmır indi.

Onlar ölçmədilər uzununu, eni
Tədbir tökmədilər, əzab çəkдилər.
Tuta bilsəydilər, günün nəbzini
Arzu güllərini dərəcəkdüer.

* Dubinka - dəyənək (rus sözüdür).

Qırx il həsrət qaldı almana alman
Dövrana baxdılar, vaxta baxdılar.
Onlar qanadlanan arzularından
Zamanın çiyinə qanad taxdılar.

Düşündük, dərdimiz artdı ilbəl
Vaxtın damarını tuta bilmədik.
Siz: "zaman başqadır, vaxt o vaxt deyil",
Bizə o arzuyla şeirlər dedik.

İstiqlal qazandı quzeydə ölkə
Bunu gözləmişdi millət yetmiş il.
Bu gün aldığımız azadlıq, bəlkə,
Bizi biz edəcək istiqlal deyil?

İstiqlal qazandıq, kim "oxay" dedi?
Təzə bəlalara biz sinə gərdik.
İstiqlal milləti sevindirmədi
İstiqlal qazanıb, torpaq itirdik.

Çəkdi bu milləti hərə bir yerə
Məqsəd – kürsü eşqi, amal - mənfəət.
O qədər çəkişdik, həm firqələrə
Həm də bölgələrə bölündü millət.

Umdu, nəşə umdu Vətəndən hamı
Amma unuduldu məmləkət dərdi.
Kürsüyə çatmaqçün biri Ağdamı
Biri də Şuşanı güdaza verdi.

Bunlar həqiqətdir, ay bədbəxt, sən
Hansı amal ilə qəlbin döyündü?
Unudub dərdini bütöv Vətənin
Kürsü hərisliyi amala döndü.

4

İslam bayrağıyla başqası gəldi
Hamı düşündü ki, dünya düzəldi.
Solub-saralırdı sahibsiz, təki
Bizim viran olmuş könlümüzdəki
Arzu çiçəkləri...

o gün suladıq.
Biri-birimizi muştuluqladıq.
Bizim Söhrab Tahir, Balaş, Mədinə
Bayram libasları geydi əyninə.
Ertəsi eşitdik möhtərəm imam
Yaratdı ölkədə "cümhuri-islam".
Çox gözəl, cümhura nə irad, nə söz?
Məgər bu deyilmi istədiyimiz?

Şahlıq diyarında, şah ölkəsində
"Döndü həqiqətə" yüzillik xəyal.
Türkün öz dilində, öz ləhcəsində
Qəzetlər, dərgilər çıxdı dalbadal.
Nə oldu sonrası? Keçdi bir qədər

Boyalar silindi, bozardı üzlər.
Gördük vədlərdən tək cə söz qalıb
Zülm qah-qah çəkir, haqsa hönkürür.

Şahlıq devrilsə də, başqa rəng alıb
Yaşayır əvvəlki zülm başqa cür.

Adını dəyişib, əhdini danıb
Yenə də həmənlə zülm, həmənlə əsarət.
Qarmağa taxılan ətə aldanıb,
Tələni görmədi zavallı millət.

Zülm nə din bildi, nə dil, nə Vətən,
Cəhalət uydurdu İslam adına.
Açıq fikirlilər qaçdı ölkədən,
Dözməyib cahilin xurafatına.
Düşünən başları qovdu ölkədən
Farsı da, kürdü də, türkü də qəsdən.
Deyən tapılmadı, otur yerində
Mən qafil deyiləm sözə aldanam.

De, hanı bəs sən əməllərinə
Şəri boğazlayan müqəddəs islam?
Məgər yuvasından didərgin düşən
O bədbəxt kimsələr müsəlman deyil?
İslamda insanlıq ləyaqətindən
Nitqlər söylədin minbərlərdə sən,
Yurddan qovduqların bəs insan deyil?

Minbərdən bağırırdı söz gövşəyənlər:
"İslama hər yerdə dayağıq" - deyə.
Bizi darda qoyub "İslam" deyənlər
Niyə dayaqlar oldu bəs erməniyə?

Dandın həqiqəti sən bilə-bilə
Sübutun uydurma, dəlilin əbəs.
Erməni qəsbinə kirməyinlə
Xoruzun quyruğu görünürmü bəs?
Qorxuram bu yerdə beliniz sına
Adını qoymusan "İslam dövləti".
Özün de, budurmu din qardaşına
İslam dövlətinin xətri, hörməti?

Bunun da kökünü bilirik nədir?
Səninçin "arilik" dindən öndədir.
İslama "vay" dedi, dinə "vay" dedi
Arxaya çəkildi din qohumluğu.
Sizi erməniyə dayaq eylədi
Əcdadda birləşən qan qohumluğu.
Tapıldı bizdə də cəhalətindən
Dinin cövhərini anlamayanlar.
Atıldı meydana, yapışb dindən
Onu ciblərinə qazanc sayanlar.

Kəbəyə getdilər hər il dalbadal
Ziyarət deyildi, ticarətdi bu.
Bəs hanı haqq yolu? Bu səfər, bu yol
Hacılıq adıyla tacirlik oldu.

Dedilər: Dərdlərə son qoymaq üçün
"İslam partiyası" gerekmiş bu gün.
Bir deyən olmadı amma onlara
"A qardaş, din hara, siyasət hara?"

Nədir bu partiya? Mən anlamıram
Firqə, dar çərçivə, firqə bir qəfəs!
O boyda ucalıq, o boyda İslam
Firqə qəfəsinə sığışarmı bəs?

Din ilə ucəlir ruhumuz göyə
Göylər bir qiyasa, ölçüyə gəlməz.
O böyük din ilə bircə firqəyə
Bəşərin yarısı sığışa bilməz.

5

Sökülür dan yeri, görmürsənmi sən
Zamanın özündən, vaxtın özündən?
Bu nə boş xəyaldır, nə şirin rəya?
Közərir çınqa od külün içində.
Dünyanı titrədən qoca Rusiya
Bölüntüb söküldü bir gün içində.
Köksünə dağ üstədən dağ çəkilən xalq
Bir gün dağ çəkəcək dağın köksünə.
Məftil çəpərləri qıra bilən xalq
Bir il gec, bir il tez - qıracaq yenə.

Torpağı yoğurur vaxt özü qanla
Vaxt gəldi, bircə söz min dünya açar.
Artıq anlamışdıq ahla, amana
Nə məftil əriyər, nə sərhəd uçar.

Zülm öz-özünə kəsilir qənim
Baxın öz yönünü dəyişən çarxa.

Suyun gəlməsinə şübhəm yox mənim
Bir vaxt şırıl-şırıl su gələn arxa.

Salaq yadınıza bu gün, cahanın
Rəngləri dəyişən beş qitəsini.
Biz də görəcəyik Azərbaycanın
Güneyli-quzeyli xəritəsini.

Noyabr, 1999

Ağlar-güləyən

1. ÜSYAN

*"Hümmət, a vətəndaşlar!
Qeyrət, a vətəndaşlar!"*

Sabir

Bahar zər qələmilə
Naxış vurur torpağa.
Qışdakı məşəqqəti
Unutdurur torpağa.
Şamaxıda Sabirin
Balaca bağçasında
Əyləşib iki yoldaş,
İki dost, iki sirdaş.

Səhhət, Sabir... iki qəlb
Səslənir, bir-birinə
Köklənən simlər kimi.
Bir nəğmənin eşqinə
Bir dinən simlər kimi.

S ə h h ə t

Bəli, padişahımız
Təzə bir fərman verib.
O, ölüyə azadlıq,
Diriyə zindan verib.

S a b i r

Ağız yummaqdır, ancaq!
Bu da təzə fırıldaq!..
Çeşmələr təşnəsinə
Bircə udum azadlıq,
Harda, harda qalmısan,
Mənim suyum azadlıq,
Mənim odum azadlıq?!
Sənsiz gülə bilərmə
Üzümlə
səadət?

S ə h h ə t

Neyləyək, bir udum da
Udumdur... heçə lənət!..

S a b i r

Min arzu bəsləyirəm,
Mən, axı, hər nəfəsdə,
Qanadım var, göyüm yox,
Necə uçum qəfəsdə?..

Azadlıq - səhərimdir;
Gündüzüm, axşamımdır.
Eşqimdir, ilhamımdır.
O, dənizim, yelkənim,
Əsil haqqımdır mənim!

Neçə ümman yaradar,
Ahımdan göyə qalxan
Yalnız bircə buludum?!
Niyə mənə haqqımı
Versinlər udum-udum?
Xəyalım azad olsun,
Düşüncəm azad olsun.

Ürəyimin sözünü
Mən yazmaq istəyirəm,
Qoy qələm azad olsun.
Mən görmək istəyirəm
Gözlərim azad olsun.
Danışmaq istəyirəm
Sözlərim azad olsun.
Qışqırmaq istəyirəm
Qoy dilim azad olsun,
Dodağım azad olsun.
Eşitmək istəyirəm
Qulağım azad olsun.

Əsarət zəncirini
Mən qırmaq istəyirəm,
Qollarım azad olsun.
Gəzib bütün dünyanı
Arzumu qulaqlara,
Bağırmaq istəyirəm,
Yollarım azad olsun!

Ələmlər bəstəsiyəm!
Mən arzusun səsiyəm,
Mənə dərman neyləsin?
Mən arzu xəstəsiyəm?

İçib-içib doyunca
Azadlıq çeşməsindən;
Söndürəydim odumu,
Çeşmələr təşnəsinə,
Özün söylə, neyləyər
Suyun bircə udumu?..

S ə h h ə t

Məgər görməmişəmmi
Damcı necə daş dəlir?

S a b i r

Dəlir, çox yavaş dəlir.

S ə h h ə t

Dəqiqələr, saatlar
Axır dönüb il olur.
Dama-dama göl olur.
"Molla Nəsrəddin"ə bax,
Onu zaman yaratdı.
Mirzə Cəlil damcıdan
Axı, ümman yaratdı.

İndi o böyük ədib
Səni çağırır, səni -
Deyə Səhhət cibindən
Çıxartdı məcmuəni.

Zamanın əsəbləri
İndi çəkilib tarım.
Oxudu ilk səhfəni:
-"Sizi deyib gəlmişəm,
Müsəlman qardaşlarım..."
Sabir yata bilmədi
O gecəni sübhədək.
Açıldı arzuları
Gözündə çiçək-çiçək.
Nədir hələ bilmirəm
Mən o gecənin adı;
Bircə bunu bilirəm
O gecə... ah... o gecə
Tək səhəri doğmadı;
Doğdu göyü, yeri də.
Doğdu bizi təzədən
Mirzə Ələkbəri də.

Dan yeri ağaranda,
O qalxıb yatağından
Açdı pəncərəsini.
Dinləməyə başladı
Bağçada "hop-hop" deyən
Şinəbubun səsinə.
Bu səhərə,
bu səbə

O niyə səcdə qıldı?
Açdığı o pəncərə
Bağçaya açılmadı,
Şeirimizə açıldı.

Qələm nalə qopartdı,
Kağıza dəyən kimi
Bu səs kağız üstünə
Dağ basdı,
od çilədi.
Bu səs əsrlər boyu
Yatan babamı belə
Yuxudan silkələdi:

"Yox, mən çağırmalıyam,
Yox, mən bağırmalıyam!
Köməyimə,
dadıma
Göyü çağırmalıyam,
Yeri çağırmalıyam!
Mən bütün qaydaları
Qanunları,
Sədləri
Dağıdıb qırmalıyam!"
"Hansı qanunda var ki,
Öz elindən olasan,
Hədəf də sən olasan,
Güllə də sən olasan?.."

Vətənin
dərdlərilə
Yandı,
Alışdı Sabir
Dərdin dodaqlarıyla
Dindi,
Danışdı Sabir:
"Xalqların cərgəsində
Mən də varam deyirəm.
Mən dünyadan özümə
Həqiqət istəyirəm,
Sədaqət istəyirəm.
Mən "Hümmət istəyirəm,
Mən qeyrət istəyirəm..."

"Min ildir sirdaşımız
Ələm oldu, qəm oldu,
Niyə, niyə bəs bizim
Qeyrətimiz kəm oldu?

Yarım bu tayda qaldı,
Yarım o tayda qaldı.
Toyum burda çalındı,
Yarım o tayda qaldı.
Daha bu əzablara
Canımda bir tabım yox...
Mən təpədən-dırnağa
Sualam...
Cavabım yox...
Bilmirəm öz əlimdən

Mən hara, hara qaçım?
Bir əlim qanım oldu,
Bir əlimsə harayçım!

Bizi xəlbirə qoyub,
Sovurdular havaya,
Biz toz olub ələndik.
Min ildir, anamızdan
Süd yerinə qəm əmdik.

İnlədikcə, azalmır
Dərdlərimiz daha da
Ürəkdə köz-köz olur.
Bu haqdır, ağladıqca
Kişi qeyrətsiz olur.
Bizdən sonra oyanan
Ala bildi haqqını,
Biz hələ ağlayırıq,
Tarixin təkərinə
Hey ümid bağlayırıq.
Yox, mən bağırmalıyam,
Yox, mən çığırmalıyam!..."

2. ÜRƏK VƏ ÇÖRƏK

*"Artdıqca həyasızlıq olur el, mütəhəmmil,
Hər zülmə dözən canları neylirdin, ilahi? "*

Sabir

Zərrədə küllə bax!.. Şirvan dedikcə
İslam aləminə lağ etdi Sabir.
Tiyanda sabunu dağ elədikcə
Fikrində zamanı dağ etdi Sabir.

Qaranlıq daxmada gecə sübhədək
O, işıq naminə yazdı, yaratdı.
Sabirin qəzəbli gülüşlərindən
Vətən göylərində Günəş dan atdı.

Bütün sualların cavablarını
Tapdı ilhamında, təbində Sabir.
Böyük bir ölkənin dərini yazdı
Sabun tiyanının dibində Sabir.

Dünyaya sığmayan fikirlərini
Zaman, bir tiyana bağlamadımı?
O dedi: – Anlamaq istəsən məni,
Düşün ləqəbimi, unut adımlı!

Düzü, çox düşündüm... Təxəllüsünü
Niyə Sabir qoydu Mirzə Ələkbər?
Böyük gələcəyə dikib gözünü

Demək istəmiş ki, dözən əzilər!
 Demək istəmiş ki, Vətən lələdir,
 Bağrının başında qarasıyam mən.
 Müsəlman nə demək?
 Təşbehi-Sabir,
 İslam dünyasının yarasıyam mən!
 Demək istəmiş ki, səbr edən insan,
 Dünyadan əbədən üzülüşübdür.
 "Şükür" - deyə-deyə bədbəxt müsəlman
 Səbrin laylasından cəbrə düşübdür.

Demək istəmiş ki, zavallı Şərqin,
 O sonsuz səbrinin kasasıyam mən.
 Çatıb xirtdəyimə daha qəzəb, kin,
 Səbrim tükənibdir, daşasıyam mən.

Deyirəm, anası süd deyil, ona
 Atəş içiribdir öz döşlərindən.
 Axır göz yaşları hey yana-yana
 Sabirin yaralı gülüşlərindən.

Onun gülüşləri səbirdənmi? Yox!..
 O, kinin, qəzəbin qəhqəhəsidir.
 Onun gülüşləri bir atəş, bir ox!
 Səbrə qılinc çəkən üsyan səsidir!
 Dərdini xalqıyla bölüb ağladı,
 O gülüb ağladı, gülüb ağladı!

Cahilə nə var ki?.. Ürəklər dälən
 Dəli qəhqəhəni bir gülüş sanar.

Sabirin şeirini oxuyub gülən,
 Nə Vətən anlayan, nə millət qanar.

Bir gün fitva verdi axund minbərdən:
 - Lənətlə çəkilsin Sabirin adı.
 O günün səhəri qəssab Mir Həsən
 Şairə bir misqal quyruq satmadı.
 Axund tapşırırdı ki, Şirvanda heç kəs
 Mirzə Ələkbərlə alver etməsin.
 Axundun əmrindən o çıxı bilməz
 Burada bir sirli illət var, yəqin.

Qəssab bilmədi ki, Mirzə Ələkbər,
 Neçin onun kimi yanaşmır dinə.
 Qəssab bilmədi ki, qara gecələr
 O yazıb-yaradır işiq naminə.

Qəssab bilmədi ki, sel tək çağlayır,
 Alışıb yaradır o, ac qarına...
 Qəssab bilmədi ki, o gün ağlayır.
 Millətin gələcək övladlarına.

Qəssab bilmədi ki, bu xalqın nədən
 Özü ağırlıqda qəm yükü vardır
 "Təvəkkül" deməkdən, "şükür"
 deməkdən,
 Ağzında dili də cadar-cadardır.

Çağırırdı elləri o, haqq yoluna,
 Məslək yolçusuna el "yolsuz" dedi.
 O, böyük insanı qəssab bir yana,

Ömür yoldaşı da başa düşmədi.
Qəlbi qəlbimizdə daim döyündü,
Yumulu gözlərə göz verdi Sabir
Yazdı... Qarşımızda güzgüyə döndü, -
Bizi özümüzə göstərdi Sabir.

Saldı ürəyinə Sabir hər şeyi,
Min ilin dərini çəkdi bir anda.
Yolunda canını qurban verdiyi
Bədbəxtlər də onu anlamayanda.

Sözüylə, şeirilə o, zaman-zaman
Donuq şüurlara min toxum əkdİ.
Dəmir çəkcİ altda fəryad qoparan
Dəmir parçası tək o, nalə çəkdi.
Qızılı döydülər... Haray-həşirsiz
Yapıxıb mum kimi eləcə qaldı.

Dəmiri döydülər... Qışqırığından
Qulaqlar tutuldu, gözlər qaraldı.
Qızıl dedi: - Dəmir, söylə nədir bu?
Məni də döydülər, axı, sənİn tək.
Səsimdən bir adam xəbər tutdumu?
Dəmirsən, əzaba dözəsən, gərək.

Dəmir söylədi ki: - O zərbələrdən,
Ahü-nalə çəkib ağlamadım mən.
Bədbəxt yaranmışam mən, a bəxtəvər,
Səni dəmir döydü – özgəsi döydü.
Ona ağladım ki, məni döyənlər
Özgəsi deyildi, özümünküydü.

Bir gün fitva verdi axund minbərdən,
– Lənətlə çəkilsin Sabirin adı.
O günün səhəri qəssab Mir Həsən,
Şairə bir misqal quyruq satmadı.

Sabun bişirməkçün ona yağ gərək,
Bəs indi neyləsin? O, çox düşündü.
Neyləyə bilərdi? O, yalqız, o, tək.
Dükən da bağlandı, ocaq da söndü.

O, qaralan ocağa
Baxa-baxa düşünür.
"Yoxsa arzularım da
Bu qaralan köz kimi,
Ocaq kimi tez sönür?..
Yox, yox! Bu mümkün deyil,
Sönən ocaqdır ancaq.
Qəlbimdəki ocaqsa,
Daha betər yanacaq.
Yazıram zamanədən
Atəş, od uda-uda.
Könlümdəki ocağı
Heç söndürə bilərmİ
Dəryaların suyu da?
Bəs bir bölük külfətim?
Onların hər arzusu
Bu ocağa bağlıdır,
Axı, külfətim üçün,
Könlümdəki ocaqdan
Bu ocaq maraqlıdır.

Bu ocaqla yaşayır
Evdəki lüt balalar,
Sinəmdəki ocaqdan
Onlara nə fayda var..."

Milyonları düşünən
Böyük bir qəlb sahibi.
Közərən göz önündə
Alışır ocaq kimi...

Milyonları düşünən,
Milyonların yolunda
Əriyib muma dönən
Müyon-milyon insanın
Azadlıq yollarında
Çıraq olan, nur olan,
Milyonlarçın doğulan,
Balaca bir külfətin
Çörəyidir, suyudur.
Milyonların yolunda
Atəş udan, od udan
Külfətinin yolunda
Zəhər udur, qan udur.
Milyonlara dərs deyən
Mis tiyana baş əyir -
Bir balaca külfəti
Dolandıra bilməyir.
"Yox, yox! Bu mümkün deyil,
Sönən ocaqdır, ancaq.

Könlümdəki ocaqsa,
Daha betər yanacaq..."

Ona yağ satmadılar
Sabun bişirmək üçün.
Ürəyinin yağını
Əridərək günbəgün
Şair yazdı... Şeirlə
Haqqını anlamayan
Nadanları bizlədi.
Ürəklərin minillik
Pasını təmizlədi.
Sabun!
Şeir!
İşə bax!
Təsadüfmü bu, ancaq?

Hər ikisi təmizlik!..
Sən bu təsadüfdəki
Ahəngə bax, məğzi gör.
Sabun zahir üçünsə,
Şeir batin üçündür...
Sabundan əl çəkməli!
"Bəs mən necə dolanım?"
Deyə o, fikrə dalır...
Əməllər, arzularla
Yaşayanda ucalan,
Çörək dərdi çəkəndə
Görün, necə alçalır...

3. İMTAHAN

*"Zahida! Gəl soyunaq bir kərə paltarlarımızı!
Çıxaraq zahirə batindəki əfkarımızı.
Hər kəsin ağı qara isə utansın, a balam!"*

Sabir

O, həqiqət naminə
Qələm çaldı... həqiqət!
Sabun bişirmək - peşə,
Şeir yaratmaq - sənət.
Sabun - çörək üçündür.
Şeir - ürək üçündür.
O, könlünü, eşqini
Vətənə, xalqa verdi,
Çörəyi də ürəklə
Qazanmaq istəyirdi.
– Necə?..
– Müəllim olmaq!
Körpəcə ürəkləri
Pərvazlayıb uçurmaq!
Onların nəzərində
Arzular dünyasından
Minbir kaşanə qurmaq!
Balalara hər şeyin
Öz yerini tanıtmaq!
Ah!.. Onlara... onlara,
Özlərini tanıtmaq!
Həm bu günü tanıtmaq,

İndidən, lap indidən
O körpə balalara
Dost, düşməni tanıtmaq!

Şairim, düz deyirsən.
Mən səni anlayıram.
Düzü, müəllimliyi
Mən bütün peşələrin
Ən ucası sayıram.
O, elə ulduzdu ki,
Bu gün yanır... işığı
Bizə sabah görünür.
Özü batsa da, ancaq
Vətənin göylərində
Min-min ulduza dönür.

* * *

O bilmir ilk mənzili
Son mənzili haradır;
Bu günkü əməliylə
O, sabahı yaradır.
Omrü bir nur parçası
O, sabahın carçısı!..

Bəli, müəllim olmaq!
Bunun üçün nə gərək?
Ona bildirdilər ki,
Rəsmi vəsiqə, gərək.
Vəsiqə!

– Kimdən?
 – Hardan?
 Dedilər:
 – Mollalardan.
 Yox, yox! O uda bilməz
 Bu təhqiri, bu dərdi.
 O ki ana dilindən
 Dərs demək istəyirdi.
 İstəyir ki, balalar
 Bizim ana dilinin
 O büllur çeşməsindən
 Nur içib feyz alalar...
 Bəs bunun mollalara,
 Bilmirdi, nə dəxli var?
 – Dərs demək istəyirəm
 Şəriətdən, cənablar,
 İmtahan edin məni.
 Dayanıb heykəl kimi,
 Cahillərin önündə
 Cahillərin düşməni.
 Taleyə bax, günə bax,
 Zamanın hökmünə bax!
 Zaman öz loğmanını
 Pəncəsində inlədir.
 Əsrin nəbzi, nəbzində
 Döyünən bir arifi
 Cahil imtahan edir.
 Zaman - onun ustadı,
 O, zamanın həkimi.
 Zamanın qarşısında

Dayanıb xəstə kimi...
 Yağır bir-bir suallar:
 – De görək, cəhənnəmin
 Neçə yüz qapısı var?
 Əsrin hər cəfasına
 Dözüb dayanan insan, –
 Əsrin cəhənnəmində
 Alışıb-yanan insan
 Sayır qapılarını
 Xəyali cəhənnəmin...

Dözür, buna da dözür,
 Ona vəsiqə gərək.
 Özü bilir dalını...
 Mın cənnətə dəyişməz
 O ki öz amalını.
 Mənasız suallara
 Cavab verir birbəbir
 O, bıqaltı gülərək.
 İyirmicə uşağa
 Müəllim olmaq üçün
 Ona vəsiqə gərək...
 Axund nə biləydi ki,
 Qarşısında dayanan
 Milyonların ən böyük
 Dahi müəllimidir.
 Əsrin ağız dolusu
 Həqiqət mahrusunu
 Ötən sarı simidir...
 Böyük müəllim idi
 O ki vəsiqəsiz də.

O, əzilən xalqının
Üsyan deyən səsiydi.
Vətən üçün od tutub
Alovlanan ürəyi,
Onun vəsiqəsiydi.
O ürəyin başında
Qaysaqlanan yaralar,
Daim yanan yaralar,
Ən gözəl möhürüydü
Onun vəsiqəsinin...

Axundda ağıl hanı?
Düşünə dərin-dərin,
Axund nə biləydi ki,
Dayandığı minbərin
Kökünə balta vuran
Elə bunun özüdür.
Bu buxara papaqlı,
Bəstə boylu müəllim,
Xalqın görən gözüdür.
Axund nə biləydi ki,
Ona imtahan verən,
Bu məğmun, miskin insan –
şeyrilə çoxdan çıxıb
Əsrin imtahanından,
Axund nə biləydi ki,
Millətin qulağına
Haqq sözü deyən budur -
Gündə min yol adını
Lənətlə yad etdiyi
“Ağlar-güləyən” - budur.

4. ÜMİD MƏKTƏBİ

"Yaşasın şəhriyari-hürriyyət"
Sabir

Onunçun həyat - ümid.
Onunçun zaman - ümid,
Onu ucaldan - amal,
Onu yaşadan - ümid.
Onun ümid günəşi
Aləmə şölə saçdı.
Dükənımı bağlayıb
“Ümid” məktəbi açdı.

Elə bil ki, bununla
O çatdı bəslədiyi
Hər arzuya, mətləbə.
Ümidini bağladı,
Bu ikicə sinifli
Balaca bir məktəbə.
O unutdu elə bil
Dərdini də büsbütün.
Dərs verdiyi hər uşaq
Bir ümid çırağıydı,
Bu böyük şair üçün...

“Mənim bağım, baharım,
Fikri işıqlı oğlum,
Məktəb zamanı gəldi,
Dur, yaraşıqlı oğlum”.

Açdı şeirlərilə
O, yumulu gözləri,
Tanıtdı körpələrə -
Şanlı sabaha gedən
Cığır-ları, izləri...
Körpələrin gözündə
Nuh əyyammdan qalan
Vər-diş-ləri qırdı o.
Onların ürəyində
Min çıra-q yandırdı o.
Qanmaq öyrətdi Sabir,
Qandırdıqca onlara
Yanmaq öyrətdi Sabir.

Hər şeyin öz adını
Başa saldı o bir-bir.
Kor, donuq baxışlara
Görmək öyrətdi Sabir.

Nifrət öyrətdi Sabir
"Daş qəlbli insanlara" -
Buz tək soyuq qanlara.
Məhəbbət öyrətdi o,
"Fatma, tükəzbanlara".

Bir istiyə bərabər
Qızınmaq öyrətdi o.
Bir soyuğa bərabər
Üşünmək öyrətdi o.
Hər kəsə özünü yox,

Hamıya bir mətləbi
Düşünmək öyrətdi o.
O öyrətdi nobellər
Obasından baş alıb
Bura niyə gəlibdir?
Çaqqal dağdan arana
Hansı iyə gəlibdir?..
O öyrətdi niyə biz
Yadlar üçün bu qədər
Cazibədar olmuşuq,
Niyə yadı bəzəyib,
Özümüz xar olmuşuq?..
Balaca körpələrə
O öyrətdi ayıqlıq,
O öyrətdi sayıqlıq.
O öyrətdi vətənə,
Doğma elə sədaqət.
O öyrətdi dəyanət!
O söylədi: "Yaşasın
Şəhriyari-hürriyyət!"

O, bircə il dərs dedi
Bu "Ümid" məktəbində.
O, şeirlə beşcə il
Bütün Şər-qə dərs deyib
Özgə məktəb yaratdı.
İlhamından, təbindən.
O, gülüş arxasından
Damcılayan göz yaşı! -
O - bizim şeirimizin
Ən böyük vətəndaşı!..

AMAL

*"Seyli-tən aylə taməvvüca alıb dövrü bərim –
Bənzəram bir qocaman dağa ki, dəryadə durar".*

Sabir

Deyirlər, naşiri şeirləriçün,
Ona pul ayırdı on manat ayda.
Ancaq qəzəblənib nəyəsə bir gün,
Bu az məbləği də göndərmir daha.

Axır ümidi də kəsilir tamam
Dayanmır, o yanır,
Yaradır yenə,
Coşur, əzildikcə daha da ilham,
Həqiqət naminə, düzlük naminə!
Şeirinin, sözünün müqabilində,
Onun mükafatı hücumlar oldu.
Yalan danışmadı, onun dilində
Həqiqət əbədi bir şüar oldu.
Təhqirdən, təhdiddən hər saat, hər gün
Onun sinəsində neçə ox yanıb.
Sənət yollarında bir amal üçün
Bizmi çox yanırıq, onu çox yanıb?

Biz hara gedirik, gül, çiçək, alqış,
O, hara gedibsə, min təhdid, hədə.
Bizimtək hörmətlə qarşılamamış,
Qəlbini gizlədib onu sevən də.

Özünü hörmətə layiq sanmadı,
Böyük qəlb xidmətə əvəz istəməz.
Hörmətlə, izzətlə qarşılanmadı,
Ən böyük hörmətə layiq olan kəs.

O, amal yolunda mücahid oldu.
O, nə pul tanıdı, nə alqış bildi.
Əzəldən ürəyin alovu, odu,
Hansı məbləğ ilə qiyas edildi?..

Yox, yox! İlham ki, var, könül atıdır,
Çapacaq həmişə o, harın-harın.
Öz qəlbinin səsi mükafatıdır,
Bir amal yolunda yaradanların.

Amal! Həqiqətin səsidir ancaq,
Onu boğ! Sinədə dayana bilməz.
Haqqı, ədaləti ayaqlayaraq,
Oda da atsalar o, yana bilməz!

İlham da amalın, məsləkin oğlu,
Amalın var isə, ilhamın da var.
Hünərlə açılar sənətin yolu!
Amalsız ürəkdə ilham yas tutar!
Sənət fədakarlıq, sənət cəsarət,
Sabir möhkəm durdu məslək atında.
Nə pul, nə mükafat, nə şan, nə şöhrət!
Ölçüsü amaldır istedadın da...

Bir amal eşqinə yaratdığından,
Dalğalar içində o, dağa döndü.
Elə ucaldı ki, o böyük insan,
Şərqi hər yerindən Şərqə göründü!

6. DƏRMAN

"Arizi qəmlər əlindən ürəyim şişmiş idi..."

Sabir

Sabirin "arizi qəmlər əlindən"
Ciyəri dağlandı, ürəyi şişdi.
O ürək dünyanı dərk edən gündən
Nə qədər cəfaya tab eyləmişdi.

Ən kiçik dərdi də azı min kərə,
Saldı ürəyinə hər saat, hər gün.
Qəlbinə saldığı sonsuz dərdlərə
Daş dözə bilməzdi,ət necə dözsün?..

Tiflisi dolandı, Bakıya gəldi,
Özünü göstərdi çox həkimlərə.
Hamısı toplandı, məclis düzəldi,
Yozdu xəstəliyi hərə bir yerə.

Həkimlər düşündü hey dərin-dərin,
Davalar, dərmanlar vermədi fayda.
Həkimlər bilmədi, dərqli şairin
Dərmanı tapılmaz əczaxanada.

Həkimlər bilmədi, bir xəstəliyin
Səbəbi həmişə eyni deyildir.
Həkimlər bilmədi, dərqli şairin
Dərmanı - azadlıq, loğmanı - eldir.

Həkimlər, həkimlər, sizdən əlhəzər!
Dərmanınız eyni, nüsxəniz eyni.
Yüz nədir, min nədir, neçə min yaşar,
İnsana versələr istədiyini!

Neçəniz bir yerə hey toplaşdınız,
Əlac tapmadınız bir dərdə yalnız.
Sabir təkbəşinə arzularından
Yazdı milyonların dərdinə dərman!

Bakı, yanvar-fevral, 1962

Muğam

Bəlkə

Bir quş ötür budağında
Bu nəgmənin laylasına
Çəmənlər, çayır mürğüləyir.
Naləsilə yazıq bizə
Nəsə deyir,
Nəsə deyir...
“Cik-cik”, “cik-cik”...
Bilirikmi dediyini?
-Yox, bilmirik, biz bilmirik.
Quş dilini bilmiriksə,
Günahkarını o quşcuğaz?
Səbrini bas,
Ləhcəsinə, naləsinə,
Dilindəki qəm səsinə
Qulağınla qulaq asma,
Ürəyinlə sən qulaq as.
O nalənin atəşində
Öz qəlbini oda yaxsan,
Mətləbini bilməsən də,
Ürəyini duyacaqsan.
Tar da elə...
O sızlayır için-için.
İçindədir hər mətləbi,

Naləsidir eşitdiyin.
O quş kimi
Tarın da öz ləhcəsi var, öz dili var.
Mətləbinin axırı var, əvvəli var.
Əvvəl öyrən sən bu dilin nöqtəsini,
Vergülünü.
Ayıra bil

Dağ gülündən
Bağ gülünü.

Ayıra bil
Ocaqdakı od külündən
Sinədəki dağ külünü.
Bu dünyanın ağrıları, acıları
Necə sığır Çahargahın
Bəstəniyar pərdəsinə?
Dağlara çıx, diqqət elə
Qayalarda yumalanan

Daş səsinə,
Öz səsinə
Səs axtaran quş səsinə...

O səsdəki
Qırıq-qırıq hıçqırıqlar nə nalədir?
Qırqovulun döşündəki rənglər nədir?
O rənglərdə muğamdakı
Əlvan-əlvan pərdələri,
Pırıl-pırıl səsləri gör.
O düşünür,
Həm də bizi düşündürür.
Ney üstündə yeddi səsin,
Oyuq-oyuq yuvaları,

Nədir belə?
Bəlkə elə
Balaları perik düşən
Qaratoyuq yuvaları?
Səslər, qırıq bir arzunun can səsimi?
Yuvaları dağıdılmış
Çolpaların naləsimi?
Qayalardan sızan suyun,
Dərələrdə azan suyun
Səslərini
Bir-birindən ayıra bil.
O, bir deyil, yox bir deyil.
Addım-addım, nəfəs-nəfəs
Dağı dolan, dərəni gəz,
Bax hər yerin çiçəyinə
Bil dağların çiçəyi nə,
Dərələrin çiçəyi nə?
Çiçəklərin öz rəngində, öz ətrində
Nəğmədəki səsləri gör, xalları gör –
Enib qalxan keçidləri,
Cığırıları, yolları gör.
Dağa gedən cığırlarda
Qarşına bax, dünyanı gör.
Sığırcının belindəki
Arşına bax, dünyanı gör*.
Bəlkə o da bizim kimi
Ölmək istər bu dünyanı?
Bircə qarış yer üstündə

* Əfsanəyə görə, sığırcının belindəki ağ xətt bir arşındır.

Bizə göstər bu dünyanı...
 Söz var, qəlbə yol açmayan
 adi bir səs, quru nəfəs.
 Səs də var ki,
 Sözün deyə bilmədiyi sözü deyir.
 Elə səsin özü şeir, sözü şeir.
 Söz - qəlbəki bir mətləbin
 Öz səsidir...
 Nəğmə - səsin şeyriyyəti,
 Şeir sözün nəğməsidir.
 Bəlkə... Muğam bir nağıldır, əfsanədir.
 Bilək, onun bu dünyaya sözü nədir, qəsd
 nədir?
 Nağıllarda bir göyərçin
 Bir qəribi şah elədi.
 Bu dünyanın kələ-kötür işlərini
 rəndələdi...
 Ötənlərin dərdlərinə dola-dola
 İnanaqımı bu nağıla?
 Bu arzudur, bu diləkdir.
 El deyir ki, arzularım
 Gələcəkdir,
 Güləcəkdir...
 Bəlkə, düzgün böləmmədik
 Biz o zaman
 Göydən düşən üç almanı?
 Bilək, niyə şüşədədir
 Divin canı?..
 Niyə, niyə gözləyib el
 “O sahibi-əzzamanı?”

Bəlkə, muğam bir gözləyiş,
 Bir həsrətdir?
 Əl var ikən, qol var ikən,
 Baş var ikən, diş var ikən,
 Bu gözləmə müsibətdir.
 Canavarın aldatdığı
 Şəngülümün, Şüngülümün
 Qanı, bəlkə, düşüb tarın kök siminə?
 Muğamdakı hıçqırıqlar
 Üsyan edir, bəlkə, divin tilsiminə?
 Ürəyinin tellərindən
 Tellər çəkib tara xalqın.
 O tellərin nəğməsində
 Öz ruhunu, öz qəlbini ara
 xalqın.
 Tanımaqımı istəyirsən
 Görmədiyin bir xalqı sən?
 Əvvəl onun nəğməsinə sən qulaq as,
 Onu öyrən.
 Öz sözünü, sorğusunu
 Xəyalını, duyğusunu
 Xalq yaşadır nəğməsində.
 Tarixin bir dövrü yatır
 Bir bəmdəki “ah” səsinə.
 Çahargahın Muxalifi
 “Çaldıranda”* at saldıran,
 Qılınclardan od aldıran
 Döyüş səsi...

* Çaldıran vuruşması.

Çahargahın Cövhəri
 Kol dibində
 Qar altından
 Çıxan tənha bənövşənin üşüməsi –
 Qılinc səsi, qalxan səsi,
 Bənövşənin üşüməsi.
 Biri hünər,
 O birisi göz yaşdır.
 O sərtliklə bu incəlik
 Bir muğamda yanaşdır..,
 Dinlə tarı, dinlə neyi.
 O – keçmişdən
 Asta-asta söhbət açan
 Səs muzeyi...
 O – şöhrətli, şanlı muzey.
 O – danışan, həm də bizi danışdıran
 Canlı muzey.
 Gah səşində göy gurlayır,
 Gah inləyir həzin-həzin.
 Həm babamın yaşdığıdır,
 Həm nəvəmin.

ŞUR

Varaqlama o tarixi,
 İki qəlbin həsrətini
 Varqlarda döyündürən
 Bir maraqlı roman kimi.
 Dinlə Şuru

Öz qəlbini sənə açan,
 Hər kəlməsi alov saçan
 Tarix yaşlı baban kimi,
 Gözüyaşlı anan kimi.
 Tüstüsünə aman elə,
 Oduna yan.
 Dayan, düşün,
 Düşün, dayan.
 Dinlə onu.
 Hər guşəsi
 Quş qonmayan qayalardan daş tərpadər,
 Kirpiklərdə yaş tərpadər.
 Mahnılar var, ayaqları,
 Muğamlarsa baş tərpadər.
 Bu dünyanın
 Ağrısını,
 Acısını
 Duydunmu sən?
 Duymadınsa,
 Bir çiçək də dərəmməzsən
 Sən bu hikmət çəməmindən.
 Dayan, basma ayağını
 Bu çəmənə.
 O, sirrini açmaz sənə.
 Əvvəl öyrən, bu vətənə
 Hardan,
 Hansı külək əsib?
 Qara yellər dilləndirən
 Bir qarğıdan
 Kim, nə zaman,

Nədən ötrü tütək kəsib?
 Şur nə deyir, nə danışır narın-narın?
 Öyrən, nə vaxt qaynağına daş atılıb
 Dağlardakı bulaqların?
 Öyrən, nə vaxt aparıbdır
 Sel Saranı?
 Kim salıbdır dildən-dilə
 Bu dəhşətli macəranı?
 Niyə kəsdi sel aranı,
 Həsrət qoydu o tərəfə
 Xançobanı?
 Öyrən, niyə Xəstə Qasım
 Birdən belə sayru düşüb?
 Kərəm niyə
 Əslisindən ayrı düşüb?
 Ədalətin şərbətinə
 İlk dəfə kim zəhər qatdı?
 Keşisləri, Həmzələri
 Kim yaratdı,
 Nə yaratdı?
 Koroğlunun nərəsinə,
 haqq səsinə
 Yer gurladı,
 Göy gurladı.
 Dünən onun qapısında boyun bükən
 Bu gün necə oğurladı
 Mərd kişinin Qıratını?
 Nənəm Nigar, bəlkə, onda
 Çağırılıb ilk bayatını?
 Qobustanda rəqs eləyən

Qayalara, daşlara bax.
 Təbiətin öz əliylə
 Çarpalanan çapıq-çapıq qaşlara bax.
 Cəngi səsi
 Birləşdirir göyü, yeri.
 Bəlkə, elə burdan gəlir
 Muğamların ilk rəngləri,
 Təsnifləri, ritmləri..
 Cəngi səsi...
 Gumbuldayır nağaralar,
 Ağız açır mağaralar,
 Qan sıçrayır beyinlərə,
 Qollar keçir çiyinlərə:
 “Hoydu, hoydu, dəlilərim,
 Yeriyn meydan üstünə.
 Havadakı şahin kimi
 Tökülün al qan üstünə...”
 “...Uca-uca dağ başında
 Yaz bir yana, qış bir yana.
 Titrəşir ağzım içində
 Dil bir yana, diş bir yana...
 Çəkəndə Misri qılıncı
 Leş bir yana, baş bir yana”.
 Cəngi deyir:
 - Düşmənlər gəlir, keç irəli!
 Yallı gedir.
 Bayandurun, Koroğlunun dəliləri...
 Burda oxu,
 Sinələri nəğmələşən
 Hər qayanı,

Hər sal daşı.
 Təbiətin ruhundadır
 Bu uyarlıq, bu nəğməlik.
 Təbiətin özü çalır “qaval daş”ı.
 Qayadakı sərtliyə bax,
 Cəngidəki mərdliyə bax.
 Əllər süzür incə-incə,
 Ayaqlarsa, yeyin-yeyin.
 Yallı da bir vəhdətidir
 O sərtliklə bu mərdliyin...
 Cəngi səsi
 Birləşdirir göyü, yeri...
 Bəlkə, elə burdan gəlir
 Muğamların ilk rəngləri,
 Təsnifləri, ritmləri?
 Bu rənglərdə, nəğmələrdə
 Saxlayıbdır muğamlar da
 Səflığını, özlüyünü -
 Qanadında qürur, vüqar,
 Cövhərində qəm düyünü...
 O düşünür, düşündürür.
 Gah yandım, gah söndürür.
 Xallardakı xəyallarla, fikirlərlə
 Yox, boşalmır,
 Ürək dolur.
 Böyük qəmin, böyük dərdin
 Vüqarı da böyük olur.

Aydan arı, sudan belə durum mənim,
 Ay yanıqlı Şurum mənim.

İstəyəm ki, əlvan-əlvan çiçək olub
 Dolaşdığın pərdələrə
 Mən səpiləm.
 “Uca dağlar” başındakı
 “Azərbaycan maralı”nın
 Gözündəki “Qara giləm”...
 Nənələrin toxuduğu
 Xalılardan xanasında xanalandın
 xınalandın.
 Göygölümün ləpəsində sonalandın.
 Sevgililər dodağında
 Yanıb söndün,
 Sönüb yandın:
 “Dəryada gəmim qaldı,
 Bıçmədim zəmin qaldı,
 Çox çəkdim yar cəfasın,
 Mənə də qəmin qaldı...”

Novruz ötüb, yazbaşıdır,
 Bu nə sədir?
 Göydə topa buludları
 Bir-biriylə güləşməsi,
 Dağlardakı qar üstünə
 Xal düşməsi,
 Dərələrdə suya dönüb
 Gülüşməsi,
 Marxallarda qar uçqunu
 Yazla qışın savaşıdır,
 Novruz ötüb... Yazbaşıdır...
 Sellər, sular aşib-daşır,

Bir-birilə qucaqlaşır.
 Qayaların qabağında
 O əyilir, o burulur.
 Təpələrdən səpələnir
 toz-toz olur.
 Yaylaqları gəzə-gəzə,
 Dəyir daşa, enir düzə
 Ağacların budağına
 Düymələri düzə-düzə...
 Daşır, coşur,
 Yollar boyu nəğmə qoşur:
 “Qəhrəman”ı qayalarda şaqqıldayıb
 qəhərlənir,
 Saz üstündə pöhrələnir.
 Çəmənlərə nəğməsini yaza-yaza,
 Gəlib çatır
 Araz Kürə, Kür Araza.
 Hər ikisi dağın qarı,
 Dağın barı.
 Qovuşanda
 Ağ ləpələr rəqs eləyir:
 Arazbarı, Arazbarı!
 Bu duyğular fısqırtısı,
 Tələtömlər, qaynamalar,
 Sığışmadı bir yatağa,
 Budaqlandı sola, sağa.
 Bir fəsildə neçə kərə
 Dəyişdirdi öz yönünü,
 öz yolunu.
 Zaman keçdi,

Bir məcraya sığışdırıb
 Tanıtdırdı bu dünyaya
 Bizim sənət bahadırı – Fikrət onu...

Çoxdan unudulmuş, yeri qalmış yaradır Şur,
 Birdən yada düşmüş bir ötən macaradır Şur.

Bir arifin hikmət dolu söz-söhbəti, eşqi,
 Heyrətdən ağıl mülkünə bir pəncərədir Şur.

Fikrin nə qədər yolları, mənzilləri varmış,
 Üstündə cığırlar açılan bir dərədir Şur.

Dağlar başı ağ, çölləri al, döşləri əlvan,
 Hər pərdəsi bir rəngə çalan mənzərədir Şur.

Qürbətdə Vətən həsrəti, yurdunda bir anlıq,
 Yaddaşda yanıb, tez də sönən xatirədir Şur.

Çox qürrelənir Bəxtiyar öz şeirinə hərdən,
 Guya deyəcəkmiş bizə şeirilə, nədir Şur?!

Tellər ağlasın

Şikəstənin zil guşəsi –
 Əsgəranda vıyıldayan güllə səsi.
 Qara xəbər el-obanı dolandı:
 Əsgəranda Qoç Nəbini vurdular.
 Baxışlarda göz yaşları sulandı,
 Ağı dedi buz bağlayan lal sular.

Bayatılar qara geydi əyninə.
Gəraylılar qəm götürdü çiyinə.
Qarabağın çöllərini qar aldı.
Şikəstənin zil pərdəsi qaraldı:
“Əsgəranda dağıtdılar araba.
Görüm bu diyarı qalsın xaraba.
Nəbinin meyidi qaldı arada
Yerisin üstünə ellər ağlasın.
Darasın saçını, tellər ağlasın”.

ÇAARGAH

Şahə qalxan ağ dalğalar
Köpük-köpük...
Uca-uca, böyük-böyük
Qayalara gah çırpılır,
Gah çəkilir axın-axın...
Təlatümlər, həyəcanlar
Bərdaştıdır, ön sözüdür
Çahargahın.
Deyir: - Həyat bir döyüşdür,
Bir vuruşdur başdan-başa,..
Rahatlığı həyəcanlar qucağında
ara, yaşa
En enişə, qalx yoxuşa
Sellər kimi coşa-coşa,
Sular kimi daşa-daşa...
Yaşa, yaşa.
Mayəsində səslər uçur

Qanad-qanad,
Nəql olunur ötən gündən
Bir əhvalat: ...
Yad ölkədən elçi gəlib
Ölkəmizə.
– Gərək təslim olasınız, –
Deyir bizə,
– Olmasanız...
Təpəriniz varsa əgər,
Savaşınız.
Savaşsanız...
Daş üstündə qalmayacaq
Bir daşınız.
Ağsaqqallar düşündülər:
– Nədir çarə?
Dada çatmaz bu məqamda
Nə moizə,
Nə müəzzin,
Nə minarə.
Qara yellər qabağında
Fikirlər də haçalandı.
Bu onu,
O, bunu dandı.
– Keçmişimiz şanlı idi.
Bəs gələcək?
– Fikirləşək.
Bu bələdan qurtarmağa
Bir ağıllı tədbir görək,
Səbir görək.
Məqamı var hər istəyin,

Tələsməyin, tələsməyin.
 Tarixlərə o, baş vurur
 “Vuruş” - deyə
 Alovlanan ürəkləri
 O tədbirlə ovundurur.
 Bəstənikar aman çəkir,
 Amanından aman, aman!..
 Şikayətdir
 Taleyn bu qəzasından.
 Düşmən yaman amansızdır,
 O qansızdır.
 – Neyləməli?
 – Dışımızla daş qırmalı.
 – Hanı bizim o gücümüz?..
 – Onda ata-babaların şərəfini
 Düşməni tapşırmalı?.,
 Təəssüfmü?
 Fikir qalxdı,
 Fikir endi.
 – Təəssüfün kölgəsində
 Hansı dilək çiçəkləndi?
 Bəstənikar –
 Bəstəboylu nigarların
 Dili ilə inlər, inlər.
 Ağı deyər qız gəlinlər:
 “Don tiksən ağı bizdən,
 Belinin bağı bizdən,
 Qoymayın yadellini
 Almağa bağı bizdən...”
 Yığıldılar,

Dağıldılar dönə-dönə.
 “Ötən günə gün çatarmı
 Calasan da günü-günə”.
 Biri qalxdı:
 – Günü günə calamağın
 Nə faydası?
 Ürəkdə od qalamalı,
 Günü oda calamalı.
 Min-min fikir
 Bircə borcu ödəməmiş.
 Qalxan əydi belimizi
 Çox qısaltdı dilimizi.
 Qalxan altı qaldığımız
 Yetər bizim.
 Dərdlirimiz qılınc ilə
 Bitər bizim.
 “Dəyirmanın pərindən,
 Suyu çıxar dərindən.
 Elin sözü bir olsa,
 Dağ oynadar yerindən...”
 “Çən-duman düzə neylər?
 Zülfün tök üzə, neylər?
 Ov bizim, ovlaq bizim
 Yad ovçu bizə neylər?”
 İndi bizə qılınc gərək,
 Nizə gərək.
 Od bişirək, dəmir döyək.
 İndi bizə sellər kimi daşmaq gərək.
 Qəlbimizə kölgə salan
 “Qorxu” adlı hasarları

Aşmaq gərək.
 Çahargahın Hisarında,
 Yadellinin qabağına hasar çəkən
 Qalalarda
 Kürələrdə od qalandı,
 Ocaq yandı,
 Dəmir bişdi,
 Çəkic altda, zindan üstə
 Xəmir kimi kündələndi,
 Cilalandı.
 Taraq-taraq, taq-tararaq,
 Əldə yaraq
 Vuraq, qıraq,
 Cəbhə yaraq.
 Dəmir, əri,
 Qılınca dön,
 Düşmən üstə durma, yeri.
 Çəkic altda qığılıma dönüb axdı
 Çahargahın pərdələri...
 Müxalifdə,
 Hücüm, hücüm!
 Ərənlərin nərəsinə
 Yer titrədi, göy gurladı.
 Uca dağlar dua verib
 Ərənləri uğurladı.
 Düşmən qaçır, bizimkilər təqib edir
 Mənsuriyyə qələbədir, təntənədir:
 “Əzizim sözə qaldı
 Bir şirin sözə qaldı.
 Yad qovuldu dağlardan,
 Yurd yenə bizə qaldı...”

Qəlbi vulkan tək coşan üsyandır, üsyan Çarigah,
 Açmış hər zənguləsindən fikrə meydan Çarigah...

Şahə qalxan dalğalardır bir Müxalif guşəsi,
 Dəryalar ləngərlədən tufandı, tufan Çarigah.

Guşələr göy gurladır, yer titrədir, sel oynadır,
 Göndərir yadelliyə imzalı fərman Çarigah.

Simlərin mizrab ilə toqquşmasından od çıxar,
 Yoğrulubdur, bəlkə də, çaxmaq daşından Çarigah.

Cövhərində bir həzinlik, bir xəfiflik saxlanır,
 Ayrılıbdır öylə bir can sirdaşından Çarigah.

Bəxtiyaram, heyranam bərdəştdə çılgın səslərə,
 İstərəm od alsın əsrin atəşindən Çarigah!

Qalalar

Abşeyronun qalaları
 Daşlardakı o oymalar,
 Dalğasını qatardakı
 Həzin, şirin
 Pərdələrin?
 Bürclərdəki o əzəmət,
 Təmkin, vüqar,
 Bəlkə... Hasar pərdəsidir Çahargahın?
 Səs düzümü qaladakı dişlər kimi

sıra-sıra, axın-axın.
 Yadellinin hücumuna hasar çəkir.
 Daşda fikir, səsdə fikir.
 Boyaları əvəz edən kölgələr də
 Fikir, fikir...
 Ruhumuzla uyqardadır,
 O batıqlar,
 Qabarmalar.
 Qabarmalar
 Batıqlara kölgə salar.
 Nə doğmadır, nə istidir,
 Çıxışların batıqlara
 Düşən xəfif kölgələri –
 Tağlardakı
 Oyma “naxış ləpələri”.
 Yadellinin başı üstə
 Yumruq kimi düyünlənən bu qalalar,
 Düşmən bizə güc gələndə
 El-obaya sığnaq olar.
 Bu qalalar azadlığı hələ yanan,
 Tüstülənən ocaqlarmış.
 Bu qalalar tarix boyu
 Neçə-neçə cəbhə yarmış.
 Qız qalası! Adına bax,
 “Bakirədir, qızıdır qalam.
 Yaxın gəlmə, mən quzğunam, mən qarta-
 lam.
 Bu qartallar məskəninə Qaraquşlar
 kölgəsini sala bilməz.
 Qız qalamın qızlığını al bilməz...”

“Sən gələrsən, sən görərsən” –
 Qalasının adındakı
 Mənaya bax, məqsədi gör.
 Babaların məramından
 İbrət götür.
 Düşməninə o deyir ki,
 Əgər gəlsən,
 Yumruğumun ləzzətini sən görərsən.
 Gəldiyinə peşman olub
 Dabanına tüpürərsən.
 Nələr deyir daşlardakı
 O batıqlar, qabarmalar –
 Daş üstündə çiçəklənən
 O yarmalar?
 Kim deyir ki, bu qalalar,
 Yalnız elə qallar üçün
 Qaldırılan
 Bir qaladır?
 Xeyr, burda sərtlik ilə
 İncəliklər qol-qoladır.
 Qorucumuz, keşikçimiz
 Qalaların sinəsində
 Nələr yatır, nələr, nələr?!
 Bu qalalar - Daş nəğmələr.
 Daşlardakı çalalara axar, dolar,
 Daş üstündə naxış tutan,
 O fikirlər, o duyğular,
 Guşələrdə qaqqıldeşən
 Pərdələrdən aşib-daşan,
 Hiddətlənən səs axını...

Batıqların, çıxıqların
Sinəsində qalxıb enən
Səs axını.

Hərə bir cürə...

Mərifət, qanacaq ölçümdür muğam,
Mən onu özümə məhək sanmışam.
O məhək daşında mən insanları
Saf-çürük edərəm, yoxlaram müdam,
Sən də yanırsansa əgər bu oda,
Dostumsan...

Görürəm özümü səndə,
Mən öz həmdərimi, dostlarımı da
Tanıram muğamın pərdələrində.
Görən, nə danışır, nə deyir bizə
Səslərə бүкүlmüş bu göz yaşları?
Od saçır,

Dağ basır ürəyimizə
Elə bil köç edir durna qatarı...
O hara tələsir? O niyə gedir?
O bizim çölləri niyə tərk edir?
Tökülür yarpaqlar, susur bulaqlar,
Soyuqdan üşüyür, əsir budaqlar.
Payızın sazağı kəsir otları,
Göydə toplanır qəm buludları...
Dağın dumanımı, sisimi görən,
Dumanlı səslərdə belə hönkürən?

Ağlayır aşkar,

Yanır gizlicə.
Barmağı altında tarzən gör necə,
Düynlü səsləri qovunur, sıxır.
Səslərdən yaş sızır,
Sudan od çıxır...

Ey tarım, ey nəğməm, ey pirim mənim,
Sənə nəzir düşür... çox yoxsulam mən.
Nəğməm ola bilər nəzirim mənim,
O da ki sönukdür nəğmələrindən...
O məchul dilinlə, sirli səsinlə
Gizli bir aləmdən xəbər verirsən.
Nolar, mənim kimi səsinə dinlə,
Görək buna necə tab gətirərsən?
Ey atam hünərli, babam fikirli,
Ey reyhan nəfəsli, yarpız ətirli,
Nağıl nənelərin ey laylay səsi.
Ulu babaların kamal xəznəsi,
Şirin arzularım, xoş xəyallarım,
Ey müqəddəs pirim, ey müdrik tarım,
Danış,
Nəğmə oxu,

Sən həzin-həzin
Abırlı, həyalı qızlarımızın
Utancaq, dözümlü sevgilərindən.
Danış,
Söhbətinə müntəzirəm mən.
Danış,
Nədən ötrü ayrı saldılar
Kərəmi Əslidən,

Qeysi Leylidən?
 Niyə taleləri daşa çaldılar?
 Sinənə çəkilən bu dağlar nədən?
 Sənin xəyalların, düşüncələrin
 Dəryadan ləngərli, səmadan dərin.
 Hər xalın tarixi
 Yüz il, beş yüz il.
 Guşələr rəngbərəng:
 Yaşıl, al, sarı...
 Orda varaqlanır,
 Bir qəlbin deyil,
 Bir xalqın minillik izzətləri.
 Bir xalqın tarixi -tarixin yolu.
 Eniş, yoxuş, izzət dolu.
 Səslənir muğamın pərdələrində.
 Söhbəti aşkarda,
 Sirri dərinə.
 Zilində elə bil od qalanıbdır,
 Yanğına dözməyib havalanıbdır.
 Bəmində yanğıni keçirmək üçün
 Fikirlər, xəyallar yuvalanıbdır.
 Biz ki bu yolları bir başa vurduq,
 Biz ki bir vahidlik bir arzu-kamda.
 Elə bununçün da... Tək mənmi?..
 Yox, yox.
 Hər kəs öz qəlbini tapır muğamda.
 Muğam - hər guşəsi sirli, soraqlı
 Yola bənzəyir.
 Yatağa sığmayan qollu-budaqlı
 Sələ bənzəyir.

Əvvəlcə yamyaşıl düzü dolaşır,
 Birdən dəyişdirir köhnə yerini.
 O axır, kükrəyir,
 O coşur, daşır
 Dağda-dağda sahillərini.
 Cilova gəlsəydi belə bir axın,
 Nota salardılar onu nəğmə tək.
 Şəklini çəkməkçin xırdalıqların
 Özgə bir dünyadan boyalar gərək.
 Tez-tez dəyişdirir öz məcrasını,
 O yola çıxmadan yolunu bilmir.
 Səfərə çıxanda macərəsinin
 İlkinə bilsə də, sonunu bilmir.
 Bu yolu hər yolçu bir cür qət edir,
 Bəmi düzənlikdir, zili zirvədir.
 Bəli, o, zirvədir.
 O zirvəlikdə
 Ayağın altından sanki yer qaçır.
 O ayaq dəyməyən yaşıl gədikdə
 Hər yolçu özünə özü yol açır.

 Hər muğam çalanın, muğam deyəninin
 Keçdiyi, açdığı iz başqa-başqa.
 Eyni müğənnini hər dinləyənin
 Könlünü yandıran köz başqa-başqa.
 Məğrur Qız qalası...
 O köhnə Bakı,
 Mənsur Zabul üstə inlədir tarı.
 O nədir?

Suların qayalardakı

Həzin, asta-asta pıçıltıları.
– Necə dumanlısan,
Görünmür gözə
Pərdədə, örtükdə çırpınan ürək.
Gizli mətləbini görməkçün bizə
Dərinə işləyən təxəyyül gərək.
Hərə bu ocaqdan bir od götürər,
Tutar səşindəki dərinliklərə.
Xəyalın gözüylə eşidər, görər
Gizli mətləbini hərə bir cürə.
Bilmirəm, yaşıldır, aldır səslərin.
Səsinə nə sözüm?
Laldır səslərin.
Mətləbi gizlədir, inləyir ancaq.
Danışır,
Bilmirik nə deyir ancaq...
Lal səsin nə böyük qüdrəti varmış.
Səsdə sözdən böyük hikmət olarmış...
Mübhəmdir,
Gizlidir sözü nəğmənin.
Mən sözdən güclüdür, bir xalın sənin.
Ey tarım,
Ey nəğməm,
Ey pirim mənim
Sənə nəzir düşür...
Çox yoxsulam mən,
Nəğməm ola bilər nəzirim mənim
O da ki sönükdür nəğmələrimdən.

Sözündə olsaydı səsinin gücü,
Onu başım üstə bayraq edərdim,
Səsinlə dünyanı mən tərpədərdim.
Yanıb şırıl-şırıl,
Axıb şır-şır o
Kim deyə bilər ki, nə danışır o?
Onda qucaq-qucaq söz çəlengi var.
Hər səsin, hər xalın neçə rəngi var.
Hər kəs, hər guşəni yozur bir yerə,
Gəlin, bir anlığa baxaq göylərə.
Buludlar burulur,
Buludlar dönür,
Hərənin gözüne bir cür görünür.
Yox.
Həməni həməndir,
Göy də,
Bulud da.
Hərə öz qəlbini görür buludda.
Yoxsa inanmıdın?
İnanma, ancaq,
Anbaan dəyişən o buluda bax,
Sən də öz qəlbinin pəncərəsindən
İnan gördüyünə,
Elədir, əlbət,
Mənim gördüyümü görməsən də sən,
Mən də həqiqətəm, sən də həqiqət.

SEGAH

Ey Zabul segahım, Orta segahım,
Mənim öz amanım, mənim öz ahım.
Sən mənə kimsədən pay verilmədin,
Sən özgə çeşmədən gətirilmədin.
Mənim dağlarımdır sən qaynağın,
Qoşqarın

Kəpəzin,

Ulu Şah dağın

Bağrından sızılıb sən durulmusan,
Məndə yuvalanıb mənim olmusan.
Başqa rəngə salıb bu zaman səni,
Yenidən yaratdı Sadıxcan*səni.
Mənim öz dərdimsən, öz məlalımsan.
Anamın südü tək sən halalımsan,
Çoban bayatısı...

Dağlar başından

Qarlara qarışib qar-qar axıbdı.
Çöllərə boylanıb gül baxışından
Keçdiyi yollara iz buraxıbdı...

Həzin bayatılar, çiçəklər kimi
Dağlarda kök atdı, arana çatdı.
Şirin bayatılar diləklər kimi
Bir qəlbə boy atıb min qəlbə çatdı.

Nənəmin dilində min il dillənən
Segahım, özün al, özün, canımı.

Dilqəmin dilində dil-dil dillənən
Ay telli sazların telli xanımı.
Ey Sarı aşığın sevgi dastanı,
Ey Molla Cumanın "İsmi pünhanı".
Vaqifin könlünü qana döndərən,
Xumar baxışdanmı süzülürsən sən?
Segah - bir arzusun, bir çırpıntının
Min ürəkdən gələn hıçqırıqları.
Sonu inilti,
Əvvəli çılğın -
Sınmış bir ürəyin səs qırıqları...

Qəmdir dolayları o ağlar səsin.
Ağrılar mayası,
Şikayət süsü.
Bir himə bənd olan bir qərib kəsin,
Könül hıçqırtısı, iç hönkürtüsü.
Danışır, başından ötür keçəni.
Bəzən üsyan edir,
Bəzən inləyir.
Gizli dərdlərinə yandırır səni,
Mətləbi gah açır,
Gah düyünləyir.

Əlilə saldıği kor düyününə
Dililə yalvarır: "Tez açıl" – deyir.
Ötən keçmişini qoyub önünə
Bayatı çağırır, ona dil deyir:
Araz gəldi, yan axdı,
Dibində min can axdı.

* XIX əsrin musiqişünaslarındandır, tarda böyük yeniliklər etmişdir.

Vətən sarı baxanda
 Ürəyimdən qan axdı.
 Dağların sinəsi nə?
 Gün qalxıb sinəsinə.
 Aləmə sığmaz başım
 Sığıbdır sinəsinə.

Əziziyəm gül oldum,
 Yandım, axır, kül oldum.
 Bir dilbilməz quş idim,
 Oxudum, bülbül oldum...
 Segah - naləsinə alışan könül,
 Alovu təəssüf, köçü xatirə.
 Keçmişə yanğıyla danışan könül,
 Qazancı ağrılar, özü xatirə.

O deyir dililə amanın, ahın:
 – Tale bir ürəyə gör necə qıymış...
 Mənim çəkdiklərim hansı günahın,
 Hansı bəd əməlin öz bahasıymış?
 Bu dərdə bağladı məni kim? - deyir.
 Bəmində, zilində o, “neylim”? - deyir.

Dərdimin yükünə tab gətirmədi
 Əyilib qırılan budağa neylim?
 Dərələr keçmişəm, dağlar aşmışam,
 Könlümdə dikələn bu dağa neylim?

Günahım nə oldu mənim dəmadəm,
 Düzəndə kəsdilər, dağda bitmişəm,

İsti nəfəsimlə qar əritmişəm,
 Şaxtaya dözmüşəm, sazağa neylim?
 Mən danışan zaman bir kimsə dinməz.
 Səsim su yandırır, sözüm bilinməz.
 Böyük arzulara dünya bir qəfəs,
 Dilimə vurulan qadağa neylim?

Mən od hərisiyəm, od mənə həmdəm,
 Günah məndə deyil, daşı əritsəm.
 Buz tutar, yay günü bulağa getsəm.
 Neylim, buza neylim, bulağa neylim?
 Danışdı.

Gördü ki, dinləyənlərin
 Başından od çıxdı, gözləri doldu.
 Dərdilə, qəmilə başqalarına
 Əzab verdiyinə peşiman oldu.

Dedi: - Bu da keçər, axı neyləmək?
 Həmişə olmaz ki, yer üzü gündüz.
 Belə yaranıbdır bu çərxi-fələk,
 Bir üzü gecədir, bir üzü gündüz.
 Ey mənim ürəyim, sən öz gözünlə
 Gecəni gecə gör, gündüzü gündüz.
 Öz əllərinlə,
 Könüllər şad edən əməllərinlə
 Yoluna gül düz.

Nə deyir könlümü oymaqla, oyulmaqla Segah?
 Gözə göz yaşları tək bir belə dolmaqla Segah?

Könül hıçqırtısı, qəlb atəşi, can yangısıdır.
Sən mənim göz yaşım ol, çağla, Segah, çağla, Segah.

Anamın öz südü tək sən halalımsan, halalım,
Nə deyirsən, məni məndən belə almaqla Segah?

Bizi dünyanın o dar çərçivəsindən çıxarır,
Dəli xallardakı hönkürtüyə dalmaqla Segah.

Onun hər pərdəsi ah, hər bəmi qəm, hər zili od,
Qəlbə atəş çiləyir, hökm eləyir ağla Segah.

Bəxtiyarın da könül telləri titrər beləcə,
Deyər ahəstəcə hey: "Ağla, Segah, ağla, Segah".

RAST

Buxarı başında el ağsaqqalı,
Əyləşib

Qəlbini açır süfrə tək.

Danışır, anbaan dəyişir halı
Zoğal çubuğunu tüstülədənək.
Sözləri bəm simdən zil simə düşmüş,
Danışır bir əsrin öz yarasını.
Danışır aramla,

Tilsimə düşmüş

Bir pəri qızının macərasını.

Dağlarda göynəyən Məcnundur Segah,
Rast - onun atası... Nəsihət eylər.

Məcnun səhralara gətirər pənah,
Ata bu sevdanı məzəmmət eylər.
Rast - müdrik bir ağıl, dərin düşüncə,
Danışır təmkinlə, aramla tək-tək.
Segah - bir istəyin, eşqin dalınca
Mələyə-mələyə qaçan bir ürək.
Rast - çılğın qəlblərə bir ağsaqqalın
Nəsihət nidası, öyüd səsidir.
Bir zaman büdrəyən qəlbini, kamalın
Ayılıb özünü dərk etməsidir.
Segah - nalə çəkən, Rast - tədbirlidir,
Vüqarlı, dözümlü, o, səbirlidir.
Yüz ölçür, bir biçir,

Düşünür dərin,

Mühit dənizi tək o ləngərlidir.
Onun ləngər vuran hər guşəsində
Dərin düşüncələr daldalanıbdır.
Gizli fikirlərin sıx meşəsində
Arzudan, istəkdən od qalanıbdır.

Fikirlər, fikirlər...

Bir sirdaş olmuş

İnsana...

Dərdinə dolandan bəri,
Rast cavan deyildir,
O, yaşa dolmuş,
Müdrik bir üreyin düşüncələri:
Həyat nə?

Ölüm nə?

Ömür nə?

Yol nə?

Qəflət yuxusunu dağıdan nədir?
Qışda yağan qarı, bahar gəlincə
Sellərə döndərüb axıdan nədir?
Düzdə ayaq açır dağların qarı,
Hər vaxtın öz quşu, öz budaqları.
Yuxudan qaldırıb ulu dağları,
Bahar havasına oxudan nədir?

Çalır ürəkləri göz baxışıyla,
Boşalır könüllər göz yaşlarıyla.
Yerləri, göyləri öz axışıyla
Haldan-hala salan bu zaman, nədir?

Hökmüylə, qəsdilə nə deyir zaman?
Uçurur bir yandan, qurur bir yandan.
Günəşin başına dolanır cahan,
Fırlanır, fırlanır, fırladan nədir?

Ay nə, Gün nədir?

İlk nə, son nədir?

Eniş göstərir bizə dağ kimi,
Qaranı göstərir bəzən ağ kimi
Dünyanı oynadır oyuncaq kimi,
Qəsd bililməyən bu oyun nədir?

Ay nə, Gün nədir?

İlk nə, son nədir?

Bir aqılın hikmətli nəsihətləridir Rast.
Tarix danışan köhnə rəvayətləridir Rast.

Aqıl danışır, canlı misallar çəkir hərdən,
Bir taleyin ibrətli hekayələridir Rast.

Üşşaqda verir sirli suallar bizə rəng-rəng
Eşqin də cavabsız qalan hikmətləridir Rast.

Dilkəşdə pıçıldar bizə dünya kədərindən,
İnsanın ədalətli şikayətləridir Rast.

Öz dərini qışqırmaz, o, ahəstəcə söylər,
Lakin əzabın son dəmi, sərhədləridir Rast.

Dünyanı gözəl görmək üçün qurbana hazır,
İnsanların ilk arzusu, niyyətləridir Rast.

Ey Bəxtiyar, ah atəşi söz rənginə girməz,
Həm dərli qürub çağı və həm dan yeridir Rast.

HÜMAYUN

Milləndi qıgılcım kimi zülmətdə Hümayun,
Dağ üstünə dağ basdı müsibətdə Hümayun.
Ülviyyə, qüdsiyyə, şeyriyyə çatmış,
Fəryadda Segah, gizli şikayətdə Hümayun.

ŞÜŞTƏR

Şövkətli, qədim keçmişimin öz dili Şüştər.
Nakam ananın laylası, yüz pərdəli Şüştər.
Felində ağıl nuru saçıb dalğalanırkən
Min ağıl neçin başdan alır bir dəli Şüştər.

BAYATI-ŞİRAZ

Muğamat qəsrinin gözəl gəlini
 Şövkəti-şanıdır Bayatı-Şiraz.
 Mizrabda hönkürən sarı simlərin
 Çılğın cövlanıdır Bayatı-Şiraz
 Sevincdən kədərə, qəmdən nəşəyə
 Keçid meydanıdır Bayatı-Şiraz.

AMAN OVÇU

Maral endi sərçəsməyə,
 Sərçəsmədən su içməyə.
 Bilmədi ki, pusqudadır
 Bərəsində "aman ovçu"
 Yaman ovçu,
 Zalım ovçu.
 Qabırğası qalın ovçu.
 Qaçdı, bir az aralandı.
 Şaraq-şaraq!
 Kürəyindən yaralandı,
 Qaçamıadı... O dayandı.
 Göy çəmənlik qızıl qandan
 Oda yandı.
 Döndü, baxdı yazıq-yazıq,
 Məlul-məlul,
 Ovçu, sən qolun sına.
 Necə qıydın bu dağların
 Maralına?

Gözlərdəki o çarəsiz yalvarışa
 Necə dözdün?

Aman ovçu,
 Tüfəngini çiyinə sal,
 Bir geri dön,

Bir ora bax.
 Bu dəhşətə kol titrədi,
 Gül üşüdü.
 Baxışdakı o yalvarış
 Nəğmə oldu,
 Dilə düşdü:

"Aman ovçu, vurma məni,
 Mən bu dağın maralıyam.
 Yaralıyam, yaralıyam".
 Nəğmələrin istisinə
 Qızındıqca donuruq biz,
 Heykəlləşir heyratımız.

YAĞ, YAĞIŞ

Ağ yel əsir,
 Ağ buludlar
 Topa-topa,
 Tel-tel əsir.
 Ağ yel əsir.
 Pambıqlanan buludları
 Kola-kosa
 asa-asa

Ağ yel, ağ-ağ gül bitirir,
Yağışı da ağ gətirir.
Göydə bulud damar-damar...
Bu ağ yağış
Düz torpağın
İliyinə
Damar, damar...
Oğul-uşaq gülə-gülə
Çıxar çölə.
Üz islanar, göz islanar.
Oğlan qaçar,
Qız islanar.
“Yağ, yağışım, yağ yağara.
Daş ağara, dağ ağara.
Ağ buludun toy günüdür,
Gir mağara,
Yağ, ey yağış,
Vur nağara...”
Yağış yağır,
Ürəymin yangısına
Dağın, daşın.
Tut ucundan sən göyə çıx,
Bu yağışın.
Şırıldayır navalçalar,
Qopub düşür budağından
Kal alçalar.
Arxlar daşar, sel oynayar,
Göy əl çalar...
Sellər yıxar bərələri,
Dilləndirər
dibsiz “uzundərə”ləri...

Uzundərə
Şüştərimdən qopub düşdü,
Sellər, sular çağıldayan
Uzun-uzım dərələrə.
Əlvan-əlvan havalardan aldığımız
Havalar da
Öz sözüdür könlümüzün,
Arzumuzun, dərələrə...
Göy tutular.
Bir tərəfi açıq olar,
Açıq yerdən gün çırtlayar.
Deyərlər ki, indi Günəş
Buludlara oldu günü.
Açıb qızıl saçlarını
Günəş yuyur əl-üzünü...
Bəs bu nədir? Bəs bu nədir?
Bu da özgə bir nəğmədir.
Yağış kəsir...
Qovğası da bitir, demək,
Göyün, yerin.
Göyün təmiz aynasına
Əksi düşür çiçəklərin...
Çiçək açır sağdan sola
Göyün tağı.
Göy üzünə çətir çəkir
Göy qurşağı.
“Fatma nənə hana qurur”
Hanadakı rənglərə bax.
Kitab kimi o, oxunur
Varaq-varaq.

O, ürəyin gah qüssəli,
 Gah fərəhli hallarımı?
 O, muğamın əlvən-əlvən xallarımı?
 Hər guşədə neçə-neçə
 Rəng çağlayır,
 Səslər elə əngindir ki,
 Açıb geniş qollarını
 Bu dünyanı qucaqlayır.
 Əfsanəvi nənəmizin
 Ürəyinin tellərindən
 Hanasına bənd etdiyi səslərə bax.
 Səslərdəki rənglərə bax,
 Rənglərdəki səslərə bax.
 Gah da olur yağış kəsmir,
 Elə yağır, yağır yenə...
 Nə əkinə gedən olur, nə biçinə.
 Çiyinlərdə həyat yükü dağdan ağır.
 Bir yandan da yağış yağır,
 Səpələnir sola, sağa,
 Aman vermir göz açmağa.
 Neyləməli?
 - Pas atıbdır oraqlar.
 Zəmilərdə diş qıcadır
 Alaqlar.
 Hər qapıdan pay umub
 Qodu gəzir uşaqlar:
 "Qodu, Qodu, dursana,
 Çömçəni doldursana..."

Əkin-biçin eşqinə,
 Ürək yanır, dil yanır.
 Bizim mahnılarımız
 Bəzən belə yaranır.

Sayaçılar

Düzdə qızıl burküyə
 Dağda borana düşdük.
 Yayda dağa üz tutub,
 Qışda arana köçdük.
 Qışda dəyə evimiz
 Yayda alaçıq oldu.
 Qəlbimiztək evimiz
 Hamıya açıq oldu.

Düşdük qara, sazağa,
 Həm qul olduq, həm ağa.
 Qonduq azad quş kimi
 Biz budaqdan-budağa.

Sərhəd tanımadıq biz,
 Arxalandıq dağlara.
 Ləpimiz yol açdı
 Yaxına, uzaqlara...
 Qoyun-quzu bəslədim,
 Dağ bizə sirdaş oldu.
 Yaylaqların çiçəyi
 Bizə əyin-baş oldu.
 "Nənəm qoyunun ağı
 Dolandı, gəldi dağı.

Çobana çarıq bağı,
Qızlara cehiz ağı...
Nənəm, a dəli qoyun,
Dolanıb gəli qoyun.
Gəlinlər güzəmindən
Toxuyar xəli, qoyun.
Nənəm, a nazlı qoyun,
Qırqovul gözlü qoyun.
Pendiri kəsmə-kəsmə,
Qatığı üzlü qoyun.

Dağlardakı suların
Sesi nəğməmiz oldu.

Dağların sel suyu tək
Qəlbimiz təmiz oldu.
Dağlardan aldığımız
Nəğməni

Qəlbimizin
Fəryadına çevirdik.
Aradan kəsdiyimiz
Qarğı tütəyə verdik.

Biz nəğməylə oyanıb
Nəğməylə də yatardıq.
Biz qoyunu, quzunu
Nəğmələrlə otardıq...

“Nənəm, a narış qoyun,
Yunu bir qanş qoyun.
Çoban səndən küsübdü
Südü ver, barış qoyun”.

Uca dağlar, şiş qayalar boyunca
Zilə çəkər bayatını çobanlar.
Bu səsdəki məlahəti duyunca
Qoyun-quzu ota gələr, dil anlar.
Kiçik-kiçik arxlarım –
Bayatılar, sayaçılar, laylalar
Qayalardan sızılar,
Dərələrə hay salar,
Kürə çatar,
Arazıma can atar,
Bizim muğam dəryamızı yaradar.

Sevinc bizi güldürürsə,
Qəm ağladır.

Sözün özü nə ağlayır,
Nə də gülür,
Amma bizi həm güldürür,
həm ağladır.

Yox, söz deyil, səsdir, axı,
Qəhqəhə də,
Hönkürtü də,
Min cümlədən daha böyük

Mətləb yatır
Bircə qırıq hönkürtüdə.
Könül səsi könül dələr.

Nəğmələrin əvvəlidir
Hönkürtülər, qəhqəhələr.

Bəlkə insan
Sevincini, kədərini
Nəğmələrlə söyləməzdi,
Bizim kimi hönkür-hönkür ağlasaydı,

Qah-qah çəkib gülsəydi söz.
Yox, nəğmələr yaranmazdı,
Qəlbimizdən keçənləri
Tamam deyə bilsəydi söz.
Sözdən əvvəl səs yaranır,
Nəğmələrdir ilk dilimiz.
Nəğmələrdir
Sözümüzün,
fikrimizin ibtidası,
Nəğmələrdir
dilimizin əlifbası.

Daş ürəklərdə yanib daşları sındırdı muğam.
Haqqa düşməni olanı haqqa tapındırdı muğam.

Nə güman eyləmişən ondakı tilsimləri sən,
“Kürü ahıyla qurutdu”, “Salı yandırdı” muğam.

Onun hər guşəsi bir xatirə, bir canlı kitab,
Keçilən yolları hərdən bizə andırdı muğam.

Su çilər kinli ürəklərdə qəzəb tonqalına,
Neçə qəsdin önünü kəsdi, dayandırdı muğam.

O, ürək yanğısı, göz yaşları, bir çəngə bulud,
Oyadıb yaddaşı, vicdanı utandırdı muğam.

Dəfn edin siz məni Zabul segahın mayəsinə,
Deyirəm, bəlkə, məni bir gün oyandırdı muğam.

Çox kitablار oxudum, zənn elədim bəxtiyaram,
Mənə çox mətləbi ahəstəcə qandırdı muğam.

1975

Şəhidlər

PROLOQ

Şəhidlər bu torpağa, xalqa səcdə qıldılar,
Haqsızlığın üstündən haqqa körpü saldılar.
Vətəni sevmək üstə günahkar sayıldılar,
Vətəni sevmək niyə günah olmuş, ay Allah?

Özüm qaldım çıraqsız, min çırağa yağ ikən,
Təpələrə əl açdım, özüm uca dağ ikən.
Əlacım öz-özümdən köməyi ummaq ikən,
Neçin bizə özgəsi "pənah" olmuş, ay Allah?

Ona ümid, mənə zor, amma demir kimə haqq?
Əl-ayaq zəncirdədir, baş qapazlı, sinə dağ.
Yüz yetmiş il bu saziş, bu birlik, bu ittifaq
Bir tərəfli, talaqsız nikah olmuş, ay Allah.

Çəliyə möhtac ikən, mən özgəyə çəliyəm,
Min gülləyə tuş olan bir ceyranam, əliyəm.
Özgə nə əmr eyləsə mən boyun əyməliyəm,
Neçin mənə özgəsi "allah" olmuş, ay Allah?

Bu gün qula dönmüşəm, dünən mən bir şah ikən,
Yoxmuş məni bir doğan, yoxmuş məni bir əkən.
Bu torpağa düşmüşəm haradansa mən dünən,
Min-minillik tarixim unudulmuş, ay Allah!

Özgənin əlindədir xeyirimiz, şərimiz,
Sərvətimiz daşındı, hey soyuldu dərimiz.
Gözümüz üfüqdədir, açılmır səhərimiz,
Bizə düşən səmada gün tutulmuş, ay Allah!

İllərlə məhkumluğun keşiyində dayandıq,
Özümüzə biz bunu, yoxsa, şərəfmi sandıq?
Xoşbəxt olduğumuza inandıq, çox inandıq,
Düz yalana, haqq zora, demə, qulmuş, ay Allah!

Gözümüzdə qalsa da muradımız, kamımız,
Görünənə deyil, yox, bir nəfər tək hamımız
Deyilənə inandıq... Bizim bu inamımız,
Demə, qul olmamıza kəsə yolmuş, ay Allah!

Bir qırıq işıq görüb zülməti yamanladığ,
Sübhün açıldığını zənn edib gümanladığ.
Biz də dönüb Sabirə bircə ağız banladığ,
Bizim banlamağımız günah olmuş, ay Allah!
Neçin mənə özgəsi "allah" olmuş, ay Allah?

NƏ İSTƏYİR BU MİLLƏT?

İstəkləri gözündə, tələbləri dilində,
Millət dənizə döndü dənizin sahilində.
Dalğalandı bu millət
Alışib öz oduna, yandı, yandı bu millət
Dilsiz, sağır göylərə dirək oldu haqq səsi,
Başlandı bu ölkənin meydan mübarizəsi.
Nə istəyir camaat?
Bəlkə, bezib canından?
Şikayətə çıxıbdir, bəlkə, güzəranından?
Bəlkə, boş dükanları dolu görmək istəyir?
Bəlkə, qazandığından çox götürmək istəyir?

Bəlkə, maaş davası?
Bəlkə, mənzil davası?
Nədir bu xalq davası, nədir bu el davası –
Bir soruşan oldumu?
Amma yeri istilər
Bu xalq burulğanının qabağını kəsdilər.
Ekranlara çıxdılar.

"Ekstremist" – deyə ona qara yaxdılar.
Xalqa öyüd verdilər.
Yenə də məhkumluğu
Yeganə bir yol kimi bu xalqa göstərdilər.
Bir soruşan olmadı nədir sənin bu davan?
Bəlkə, çatışmır suyun, bəlkə, çatışmır havan?
Yaşasa da bu millət lap dilənçi kökündə,
Yoxsul güzəranından danışmadı bu gün də.
Daxmalarda yaşadı, özünü sındırmadı,
Meydanda "mənzil" - deyə bir dəfə qışqırmadı.
Qara qızıl çıxartdı yerin yeddi qatından.
"Nədir bunun qiyməti?" sormadılar heç ondan.
Onun qızıl neftini qızıla da satdılar,
Qızılın sahibini söz ilə aldatdılar.
Bu millətin sərvəti özünə düşmən oldu,
Becərdiyi pambığı əyninə kəfən oldu.
O, yenə də dinmədi,
Dözdü, heç deyinmədi.
Nə istəyir bəs bu xalq?
O istəyir sərvəti manat olub özgənin
Xəznəsinə dolsa da,
Dərisi soyulsa da,

Onun ləyaqətinə,
 Namus və qeyrətinə
 Bir daha qıymasınlar,
 Minillik torpağını hərraca qoymasınlar.
 Qəzet sütunlarından millətə öyüd verən,
 Söz ilə yol göstərən,
 İndi özün də görək,
 Qəbahətmi bu istək?

* * *

O zaman ki özümüz olduq öz dustağımız,
 Qəlbimizə sığındı üç rəngli bayrağımız.
 O vaxt ki, azadlığın işartısı göründü,
 Qəlbimizi bir anda dəlib keçdi o bayraq,

Qəlbimizdən boylanıb ələ keçdi o bayraq.
 Bir məqsədə calandı,
 Əllərdə dalğalandı.
 Qatil bunu görüncə pozdu cəlalımızı,
 Qanımıza boyadı bizim hilalımızı.

TƏZADLAR İÇİNDƏ

Yalana, riyaya nə qədər uyduq,
 Biz Qızıl Orduya abidə qoyduq,
 Ona ad da verdik: "Xilaskar ordu".
 Adını "doğultdu": El "xilas oldu"
 Yenicə tapdığı azadlığından,
 "Ölüyə azadlıq, diriyyə zindan".

Yaxşı tanıyırdıq çoxdan biz onu
 Adı bir olsa da, min bir üzü var.
 Kasıb gizlətməkçün yoxsulluğunu,
 İtinin adını "Gümüş" çağırar.

Həmin abidənin həndəvərində,
 Həmin Qızıl Ordu günün birində
 Bizim qanımızı tökdü...

Ya Xuda!

Ölənlər kim idi?

həmin orduda

Dünən əsgər olan bizim cavanlar,
 Ağıl dərk etməyən bu bədxahlığın,
 Əsl mənasını xalq indi anlar...

Yetmiş il "irəli!" – deyib yüyürdük,
 Hamıdan geridə qalan bizmişik.
 Döydük döşümüzə...

ayılıb gördük

Dünya aslan imiş, amma biz pişik!

Xalqa neçə dəfə tələ qurdular

Başımız tilova keçəndən bəri.

Qəsdən, bilə-bilə adlandırdılar

Xalqın dostlarını, "xalq düşmənləri".

"Bizdədir dünyanın dövləti, varı", –

Dedik...

Səs-küyümüz göyə dirəndi.

"Dünyanın ən xoşbəxt, şən adamları",

Talonla qaxsımış ət alır indi.

Qərribə təzadlar içindəyik biz,

İndi anlamışıq; kimik, nəyik biz.
Bəlkə, kor taleyin hökmüdür bu da?
...Dünən bizimkilər həməən orduda
Ruslara bir arxa, bir qardaş kimi,
Onun düşməniylə döyüşmədimi?
Aradan nə keçdi?
Nə oldu ona?
Dünənki yaxşılıq unuduldumu?
Dünən arxasında dağ olduğuna,
Bu gün birdən-birə düşmən oldumu?

Gerçəyin önünə keçdi o dəmdə,
Yalanlar, böhtanlar...
nə deyək buna?
Qatil bizimlə bir o gecə həm də,
Haqqı, həqiqəti tutdu qurşuna.

Hansı göstərişlə gəlibmiş, görən,
Silahsız kütləni bu qıran ordu?
Vallah, bu vəhşəti törədə bilməz
Ən qəddar, qudurğan, çıldıran ordu.
Bəs hanı savaşın qədimdən bəri,
Hər kəsin bildiyi mərdlik şərtləri?

Şər üçün nə qayda,
nə şərt, nə qanun?
Bu imiş "haqq işi" Qızıl Ordunun...

Kimdi bəs ölənlər?
İnanmaq çətin!

Dünən Rusiya üçün can verənlərin,
Şəhid düşənlərin şəhid övladı!
Əfsus! Eyni olur şəhidin adı!
O, şəhid, bu, şəhid!
Sən bir işə bax!
O, nəyin uğrunda, bu, nəyin, ancaq!
O şənbə gecəsi, o məlun gecə
Birdən üzə çıxdı bu fərq gör necə?!
Bir soldat bağırdı: – Belədir qayda
Əvəz ödəməkdə ər oğlu ərəm.
Atan şəhid oldu mənim yolumda,
Mən sənin özünü şəhid eylərəm!

Ədalət də, gerçək də,
Vallah, yoxdu o gecə.
Zülm, zalım əlilə
Haqqı boğdu o gecə.
Tunc zirehli ilanlar,
Haqqımızı nə anlar!
Həqiqəti yalanlar
Küncə sıxdı o gecə!

Kimə deyim dərdimi?
Qəsbkar namərdəmi?
Yetmiş ilin dərd-qəmi
Gözdən axdı o gecə.

Analar amanından
Sinələr oldu şan-şan.
Şəhidlərin qanından,

Şimşək çaxdı o gecə.
Qara geydi bu Vətən,
Yox hayına bir yetən.
Həyata hamiləykən,
Ölüm doğdu o gecə.

Nə deyək bu vəhşətə,
Bu zülmə, bu dəhşətə.
Allah bu müsibətə
Necə baxdı o gecə?

Ertəsi... Bakının küçələrindən
Yudular millətin qızıl qanını.
Yuya biləcəkmə o cəllad, görən,
Qanla ləkələnmiş öz vicdanım?

Gecənin yarısı... hər yan qan-qada,
Qırmızı güllələr uçur havada.
Özünü itirmir adamlar yenə,
Yetirir özünü haya-haraya.
Maşınlar bir yana,
çiyinlərdə də
Yaralı daşınır xəstəxanaya.

Güllə vıyılısı... Bu acı səsdən
Titrəyir,
lərzəyə gəlir bina da.
Amansız soldatlar keçirir qəsdən,
Bütün çıraqları xəstəxanada.
Gör necə böyükmüş bizə qəzəb, kin,

Burda da göründü, qalmadı qında.
Çarəsiz həkimlər indi neyləsin? –
Əməliyyat gedir şam işığında.
Səhər açılınca adamlar bir-bir
Yığılıb gəlir.
Qan vermək istəyir yaralılara.
Amma insaf hara, qantökən hara?

Soldatlar töküldü hey axın-axın,
Döyükdə-döyükdə baxdı dörd yana.
Tutuldu bir anda xəstəxananın.
Həyəti, bağçası gülləbarana.

Heç kəs bu sifətdə görməyib şəri,
Hələ bəs deyilmiş tökülən qanlar?
Xəstəyə qan vermək istəyənləri
Bir anın içində dağıtdı onlar.

Yazovun əmriymiş... Qızgın başlara,
Zalimlik adicə bir adət imiş.
Bizim bu günahsız yaralılara,
Heç demə, yardım da cinayət imiş.
Ertəsi... Bakının küçələrindən,
Yudular millətin qızıl qanını.
Yuya biləcəkmə o cəllad, görən
Qanla ləkələnmiş öz vicdanımı?

* * *

Üzümü tuturam sizə mən bu gün,
Əsilli, nəsilli rus ziyalısı,

Ulu Tolstoyun, böyük Puşkinin,
Fikir davamçısı, məslək varisi.
Onların irsini yaşatmaq bu gün,
Hünərdir, şərəfidir yeni nəsilçün.

Bu gün uluların o haqq səsinə,
Təkrar edirsiniz qəzetdə, sözdə.
Onların eşqini, əqidəsini,
Amma heç görmürük əməlinizdə.
Yüksək kürsülərdə qol-qanad açmış,
Sizin dilinizdə "həqiqət" sözü.
Deyin, qəlblinizdən bəs hara qaçmış
Ədalət, fəzilət, həqiqət özü?

Təpədən-dırnağa silahlı ordu
Sizdən haqq istəyən bir xalqı qırdı.
Bunu görmədiniz?
Yaxşı gördünüz!
Amma həqiqətə siz tüpürdünüz.

Bir xalqın bağrına çəkilən bu dağ,
Ləkə gətirmədi şərəfinizə?
Dünyanın önündə bunu ağartmaq,
Sərfəli deyildi, deyəsən, sizə.

Zorun qarşısında susdunuz...Deyin,
Varislik borcunuz unuduldu mu?
Ulu Tolstoyun, böyük Puşkinin
Sizə irs qoyduğu həqiqət bumu?
Nədir bizə qarşı bu qəzəb, bu kin?

...Qəlbim həqiqəti gör kimdən umdu?
Dağ-daşın dərdinə qalan Rasputin
Bir xalqın dərdinə niyə göz yumdu?

Heç zaman ziyalı sayıla bilməz
Özgənin dərdini yaşamayan kəs.
Sizdən soruşuram: bu rəzalətə
Siz necə baxdınız bir insan kimi?
Tolstoy bu zülmə, bu müsibətə
Etiraz səsinə yüksəltməzdimi?

EŞQ OLSUN SİZƏ

Bəzən öz-özümə düşünürəm mən:
Nahaq şəhid oldu bizim cavanlar.
Ömrü ucuz verdi... bir iş görmədən
Boş yerə ölməyin nə mənası var?!

Ağıla söykənsin dedim qüvvəmiz,
Anlayan olmadı bu sözdən məni.
Ağıla güvənək bu məqamda biz,
Qüvvə daşı əzər, ağıl qüvvəni.
Sonra düşünürəm: Onlar qorxmadan,
Cumdular ölümün üstünə belə.
Bir iş görmədilər yaşayan zaman,
Qəhrəman oldular ölümləriylə.

Bizim əlimizdən çoxdan alınmış
Haqqı bu dünyaya bildirdi onlar.

Millətin qəlbinə qəsdən salınmış
Qorxu iblisini öldürdü onlar.

O gecə dağlardan enən sel təki,
Qəzəbdən köpürüb daşdı millətim.
O şənbə gecəsi ürəyindəki
Qorxu hasarını aşdı millətim.

Bizim qazancımız bu oldu ancaq,
Qorxu xəndəyindən biz körpü atdıq.
Bu da bir imtahan, bu da bir sınaq,
Şübhədən qurtarıb, imana çatdıq.

Bu ölüm, bu qırğın dərs olsun bizə,
Deməyək boş yerə candan keçdilər.
Onlar şəhid olub millətimizə,
Cəsarət dərslərini təlim keçdilər.

Gəlin, ölçə bilək xeyri, ziyanı,
Bəzən əvəzidir on qış, bir yazın.
Bizim şəhidlərin müqəddəs qanı,
Bəlkə də behidir sabahımızın.

Yaman dözümlüdür, oda kül atır,
Hər zülmə, cəfaya dayanır millət.
Soyula-soyula o susur, yatır,
Qurban verə-verə oyanır millət.
Xəyal bir çiçək də bitirə bilməz,
Bu gündən sabaha körpü salmasa.
Azadlıq ağacı bar verə bilməz,

Şəhidlər qanıyla suvarılmasa.
Onlar sübut etdi hər qara zülmün
Əli uzunsa da, ömrü gödəkdir.
Xalqın azadlığı sabah, birigün,
Şəhid yarasından göyərəcəkdir.

Şənbə gecəsində gecikdi səhər,
Zaman itirmişdi o gün sağ-solu.
Ömürdən keçərək, keçdi şəhidlər
Bir qanlı gecədə minillik yolu.
Şan-şərəf tac oldu, başlara qondu,
O qətl gecəsi xalqın minillik
Şücaət tarixi təkrar olundu:
...İki əsrə yaxın Babək, Cavad xan,
Hərdən təəssüflə qalxdı məzardan.
Bəsirət gözüylə seyr etdi bizi,
Tanıya bilmədi millətimizi.
Gördülər dağ düzə, göy yerə enmiş,
Onlardan kölələr, qullar törənmiş.
Onlar inanmadı, biz də bir ərik,
O qoç igidlərdən törənənlərlik.
" – Bizim zamanədə xan idi millət,
Niyə qula dönüb, – dedilər – indi?
Nədir bu itaət, nədir bu zillət?" –
Deyə qəzəb ilə onlar deyindi.

O şənbə gecəsi yel qalxdı birdən,
Közün üstündəki külü üfürdü.
Babək fərəh ilə qalxdı qəbirdən,
Hər igid gözündə özünü gördü.

O şənbə gecəsi bir şimşək tək,
Gözlər parıldadı... sinələrdəki
Gözlə görünməyən dağlar göründü.
Hünər məqamında bir qoça döndü
Ələ öyrədilən hər körpə quzu.
Babəkin varisi olduğumuzu
Göstərdi dünyaya...
Eşq olsun sizə!
Siz layiq oldunuz öz irsinizə.

Gəldi ürəkdəki arzular dilə,
Silahı məhəbbət, son sözü Vətən.
Şəhidlər göstərdi ölümləriylə
Ölüm aşağıdır Vətən eşqindən.

Dünya o dünyadır, bir həqiqəti
Çarmıxa çəksə də min böhtan, rıya!
O gecə basanda zülm ədaləti,
Haqqın naləsindən diksindi dünya.

Adımız dolaşdı bütün dünyanı,
Çox da ki, ağımız qara yozuldu.
Bizim şəhidlərin tökülən qanı,
Haqqın kitabında imzamız oldu.

Baxıb sinələrdən axan al qana,
Buludlar kişnədi, göy qan ağladı.
O şənbə gecəsi Vətən başına
Elə Vətən boyda qara bağladı.
Dözdü böhtana da, dözdü şərə də,

Yedi şəkər kiini hər dərdi xalqım.
Azadlıq yolunda ölümlərə də,
Hazır olduğunu göstərdi xalqım.

Azadlıq verilmir, alınır,
dayan!
Onun elçisidir, ölüm, qan-qada.
Ölümə, cəfaya hazır olmayan,
Millət hazır deyil azadlığa da.

Yalın əllər ilə tanklar üstünə,
Atılan cavanlar, eşq olsun sizə!
Siz təsdiq etdiniz azadlığın da
Halal olduğunu millətimizə!

Şəhid rütbəsinə qalxan cavanlar,
Sinəsi hər zülmə qalxan cavanlar,
Böyük Nəsiminin, ulu Babəkin,
Xeyir-duasını aldı o gecə.
Zamandan irəli sıçrayıb yəqin,
Tarixdə tarix tək qaldı o gecə.

* * *

Qəlbimi boşaltmır çəkdiyim ah da,
Nəğmədə hər xalın kökü var yəqin
Şəhid fəryadından ulu segahda
Təzə bir guşə də açılar yəqin.

Həmin o güşədə ana naləsi,
Analar hönkürər, gəlinlər ağlar.

Həmin o guşədə qəm şəlaləsi,
Axıb qəlbimizdən haqqı soraqlar.

Həmin o guşədə güllə səsləri,
Tarın pərdəsində qəm nəfəsləri,
Həmin o guşədə zülmün tüğyanı,
Haqqın, həqiqətin zülmə üsyarı.

Ramiz, bas bağına sən qoca tarı,
Bu təzə guşədə çal, sənə qurban.
Şəhidlər qanına boyanan səsi,
Zabul segahına sal, sənə qurban!

Pərdələr qoy təzə güllər bitirsin,
Şəhid anasına təsəlli versin.
Haqqın fəryadını dilə gətirsin,
Təzə yaratdığın xal, sənə qurban!

Xəzər pəncələşdi öz sahiliylə,
Danış dərdimizi səsin ziliylə.
O təzə guşənin atəş diliylə,
Zülumdən qisası al, sənə qurban!

Təzə guşədəki ah-amanların,
Qorxuram, hər xalı yoğrula qandan.
Qorxuram çanağı partlaya tarın,
Bu təzə guşənin hay-harayından.

Asta çal, qardaşım, asta çal tarı,
Pərdələr bu aha, amana dözməz.

Təzə guşədəki səs burumları,
Günahsız tökülən bu qana dözməz,
Həm də uydurulan böhtana dözməz.
Partladar tarı!

MATƏM MƏRASİMİ

Qəzəb şimşəyindən hər baxış nida!
Hər üzdə, hər gözdə bir sual ağlar.
İnsan dənizinin dalğalarında,
Üzür asta-asta tabut-qayıqlar.

Xalq dözə bilsə də, zülmün şərinə,
Yanır gözlərində kini, nifrəti.
Alıb tabutları çiynlərinə,
Allaha göstərir bu cinayəti.

Deyir, nələr gördük, ey adil Allah,
Budurmu göylərin haqq-ədaləti?
Deyir, biz götürdük, ey adil Allah,
Sən necə götürdün bu xəyanəti?
Millətin ahıdır ərşə dayanan,
Dilsiz baxışlarda üsyandır - yanan!
Gəmilər fit verir... qara buluddan
Göylər bu matəmə bayraq endirir.
Bu səs qəlbimizdə alışan oddan,
Qəzəb vulkanını ləpələndirir.

Fit səsi... bu fəryad külə bükülmüş
İçin-için yanan köz səsidirmi?
Bu fəryad, bu nalə balası ölmüş,
Yetim anaların naləsidirmi?

Fit səsi... həyəcan, təlaş nəğməsi,
Bilirik, nə deyir bu gizli üsyan.
Anlaya bilmirəm, bu möcüz səsi,
Necə yoğurdular göz yaşlarından?

Gəmilər fit verir... bu sirli səsdən
Küçələr, binalar zür-zükə gəlir.
Qərrib iniltidən elə bil, qəsdən
Təhlükə dalınca təhlükə gəlir.

Qarşıda şeyximiz, arxada millət,
Axır insan seli başlar aşağı.
Bərqərar olsa da sabah ədalət,
Getməz qəlbimizdən bu şəhid dağı.

Axır yanaqlara göz yaşı dən-dən,
Bəs necə? Millətin bağı sökülmiş.
Bu el matəmindən, el kədərindən,
Cavan şeyximizin beli bükülmüş.

Yaşaya bilmədik bir insan tək,
Qarışdı haqqımız, borcumuz bizim.
Bu gün tabut deyil, çiyinlərdəki
Dərd adlı yüküdür millətimizin.

Boğaq içimizdə kədərimizi,
Amandır, əyməsin qoy bu yük bizi.

Yeriyir izdiham hey ağır-ağır,
Yeriyir meydandan Dağüstü parka.
Qəlbimiz sabaha indidən baxır,
Enişdən yoxuşa biz qalxa-qalxa.

Bura park idimi bir zaman? Xeyr!
İndi də yaşayır xatirələrdə;
On səkkizinci il!
Şəhid düşənlər
Haqqa tapşırıldı bir vaxt bu yerdə.
O zaman qonşular bizdən kam alıb,
Bizi arxamızdan yaman vurdular.
Erməni əliylə burda park salıb,
Bizə şəhidləri unutdurdular.

Qızıl qərənfillər əllərdə min-min,
Şəhidlər önündə bir an dondular.
Fədakar oğullar Rəsulzadənin,
Bayrağı altında dəfn olundular.

Durun, ağlamayın! Vallah, qəm-kədər,
Heç vaxt sığışmamış qeyrətimizə.
Bu bayraq altında yaşamaq qədər,
Torpağa getmək də şərəfdir bizə.

Daldı bir anlığa sükuta göy, yer,
Millət ürəyini sükutdan asdı.
On səkkizdə ölən köhnə şəhidlər,
Təzə şəhidləri bağrına basdı.

Şəhər aşağıda... Bir baxın, onlar,
Bizdən yuxarıda dəfn olundular.

AXI, BİZ NEYLƏMİŞDİK?

Şəhidlər Xiyabanı...

Dilə gəlir məzarlar:

– Axı, biz neyləmişdik?

Dilə gəlir

Məzarları seyr edən solğun üzlər, nəzərlər:

– Axı, biz neyləmişdik?

Bu ittiham, bu sual

Şəhidlərin birləşən hər yasında səslənir.

Fərizənin, İlhamın

Çırağı söndürülmüş komasında səslənir:

– Axı, biz neyləmişdik?

Ağsaqqal babaların, ağbirçək nənələrin

Duasında səslənir:

– Axı, biz neyləmişdik?

Bu ittiham, bu sual

Məktəbli Larisanın qara lentə tutulmuş

Partasında səslənir:

– Axı, biz neyləmişdik?

Günahsız qurbanların başdaşında səslənir.

Onların yetim qalan körpə balalarının

Dünyadan haqq istəyən göz yaşında səslənir:

– Axı, biz neyləmişdik?

Bu ittiham, bu sual

Bağrına dağ çəkilən qocaman bir millətin

Dodağında səslənir.

Sərvəti talan olmuş,

Düz sözü yalan olmuş

Böyük bir məmləkətin

Göygölündə səslənir,

Şahdağında səslənir:

– Axı, biz neyləmişdik?

Bu ittiham, bu sual gəzdi bütün dünyanı,

Qəzetlərə yazdılar,

Min bir yerə yozdular.

Qaynaqdan bulandıran elə bulandırdı ki,

Suyumuz durulmadı.

Cavab verən olmadı:

– Axı, biz neyləmişdik?

Bu ittiham, bu sual

"Qırın!" əmri verənin qulağında dinmədi.

Bizə "vaxtı bildirən" o qocaman Kremlin

Zəngində səslənmədi.

Boğdular bir millətin "Axı, biz neyləmişdik?"

Deyən o haqq səsini.

Şəhidlərin qanyıla yazdılar bir qatilə

Marşal vəsiəsini.

Biri əmr elədi, o biri qırdı,

Qansızlar bu nəhaq qanı batırdı.

Silahsız adamlar günahsız yerə

Yerdə ulduz kimi yanıb-söndülər.

Cəza istəyirdik biz qatillərə,

Amma ikisi də rütbələndilər.

Batdı, həqiqətin batdı haqq səsi,

Haqqı tapılmadı onlardan soran.

Qırana verdilər marşal rütbəsi,

Prezident taxtına çıxdı qırdıran.

MƏNİM GÜNAHLARIM

– Mən sənə həmişə "Buyur" - demişdim,
Mən səndən haqqımı istəməmişdim.
Bir işıq görüncə üfüqdə birdən,
Səndən iynə gözü haqq istədim mən.
Sən dedin: - De görək haqq nə deməkdir?
Mənə bol pambığın, neftin gərəkdir.

Dedin; – Tələbinlə buz kimi donmuş
Köhnə yaraları gizildədirsən.
"Gülüstan" paktında məhkum olunmuş
Haqqını sən indi tələb edirsən?
Sormuşam, qanını çəkmişəm sənin,
Minnətdar olmusan sorulduğuna.
İndi də qanını tökmüşəm sənin,
Haray qoparırsan de neçin buna?

Dedim: – Günahımı başa sal mənə,
Dedin: – Anlamadım məni sən yenə.
Bilmədin, günahın bir deyil, mindir,
Amma ən böyüyü gözəlliyindir.

İstədin daşınan bol sərvətindən,
Bir ovuc, bir qırıq sənə pay düşə.
Sən bezib, usanıb əsarətindən,
İstədin bu dünya bir az dəyişə.
Budur günahın!
Məndən icazəsiz, axı, çox şeyi,
Sən qanmaq istədin, duymaq istədin.

Sən öz ayağını mənim çəkdiyim
Cızıqdan kənara qoymaq istədin.
Budur günahın!
Sən öz torpağında qul olduğunu,
Bağırmaq istədin, budur günahın.
Zülm girdabında boğulduğunu,
Cığırmaq istədin, budur günahın.

O, torpaq istədi səndən bir qarış.
Niyə tələbkərin xətrinə dəydin?
Onun istəyilə dedim, sən barış,
Sənsə tərəzinin gözünü əydin.
Budur günahın!

Bu qanlı çekişmə düşəndən bəri,
Bir dəm ayağını qoymadın geri.
Erməni qıranda sizinkiləri
Sən də neçəsinin qanını tökdün.
Budur günahın!
Mən sən qanını tökdüyüm zaman,
Baxdın nifrət ilə... Budur günahın!
Sən mənim tankıma çırtma vurmusan,
Hansı cürət ilə? – Budur günahın!

...Belə tale düşüb qismətimizə,
İlahi, sən yenə dözümlü ver bizə.
Haqqın dərgahında unudulmuşuq,
Biz necə götürək bu töhmətləri?
Min dəfə haqlıyken haqsız olmuşuq,
Biz bu müsibətə düşəndən bəri.

Qulaqlar batırır böhtan harayı,
Buğdadan qiymətli olub darı da.
Necə bulandırır keçə bu çayı?
Keçə aşağıda, qurd yuxarıda!
Mərkəz dəyişdirir gündə rəngini,
Mərkəz məni görür, heç onu görmür.
Bizdən yığışdırıb quş tütəngini,
Amma erməninin topunu görmür.

Dilimizdə olub düşündüyümüz,
Əməldən öndədir bizim küyümüz.
Qəlbimiz o qədər təmiz olub ki,
Göz görə düşməni dost sanmışıq biz.
Gözümüz o qədər qorxudulub ki,
"Hələ çay gəlməmiş çırmamışsıq biz"
Biz nə hiylə bildik, nə qərəz, nə kin,
Quyuya düşənin əlindən tutduq.
Bizə tələ quran, kələk gələnin,
Dünənki qəsdini bu gün unutduq.

Özgə torpağından qovulanlara,
Biz torpaq da verdik torpağımızdan.
Bunun əvəzində indi onlara,
Borclu da çıxmışsıq öz bağımızdan.

Qonaq dünənini salmayıb yada,
Yerliyə "qaç" – dedi, şər yolu tutdu.
Dünən dədəsinin mənim qapımda,
Boyun бүkdüyünü bu gün unutdu.

Evimdə başımı kəsir erməni,
Qışqırıram...
Mərkəz danlayır məni.
Deyir: - Nə çabala, nə danış, nə din,
Qoy sənin başını rahatca kəssin,
Kişinin gül kimi işinə qəsdən
Niyə pəl qatırsan?
İnciyərəm mən!

Demək, o, haqlıdır məni qıranda,
Haqsızam, dözməyib, mən qışqıranda.
Məəttəl qalmayım necə mən buna –
Yenidən qurmanın haqq olduğu?

Mərkəz dəyişdirir gündə rəngini,
Mərkəz məni görür, heç onu görmür.
Bizdən yığışdırıb quş tütəngini,
Amma erməninin topunu görmür.

Anladıq xalqların bərabərliyi,
Kağız üzərində bir quru sözmüş.
Bu qətdən sonra bildik çox şeyi,
Bizim günahımız türklüyümüzümü!

Millətlər dostluğu! Astar üz imiş,
Bunun nəyi varmış sözündən özgə?*

Atatürk düz demiş, vallah, düz demiş:
"Yoxdur türkün dostu özündən özgə".

* 1941-45-ci illərdə türkdilli Şimali Qafqaz xalqlarının Sibirə sürgün olunmasına işarədir.

Türkdilli xalqların doğma yerindən
Didərgin düşməsi kimə gərəkmiş?
İyirminci yüzilin əvvəllərindən,
"Türkəm" – deyənlərin başı nə çəkmiş?!

Türk öz mənliyini biləndən bəri,
İblis də gələcək qəsdini bildi.
Qaraçay, Axalsıq, Kırım türkləri,
Malkarlar, mesxetlər sürgün edildi.

İki yanağı var, amma bir üzü,
Türk öz anasından belə doğulmuş.
Anlaya bilmirəm, niyə "türk" sözü
Kiminsə başına düşən daş olmuş.

Türkəsaya olduq... hər şey apaydın,
İçimiz göründü gözlərimizdən.
Qərəzkar oxudu axşamımızın
Uzaq məqsədini dan yerimizdən.
Belədir... biz hələ addım atmamış,
Bildilər düşəcək mənzilimizi.
Hələ bir məqsədə gedib çatmamış,
Yolun əvvəlində tutdular bizi.

* * *

Çadırlar quruldu kənddə, şəhərdə,
Bəlkə məlhəm idi matəm, bu dərdə?
Döndü yas evinə bütün məmləkət,
Kasıb ocaqda da qazan asıldı.

Yası, matəmilə çarəsiz millət
Elə bil qatildən intiqam aldı.

Gücsüzün aldığı intiqama bax!
Zorun qarşısında susduq hamımız.
Qırx gün yas saxlamaq, işə çıxmmamaq,
Oldu üsyanımız, intiqamımız!

Bizim ən fərəhli, şad günümüzdə –
Hər bir toyumuzda, düyünümüzdə
Qərənfil əllərdə çıraq olardı,
Sevincə, şadlığa ortaqlardı.

Biz hardan biləydik doxsanıncı il,
Şadlıq yaraşığı qızıl qərənfil,
Şəhidlər qəbrini qucaqlayacaq,
Bizim dərdimizə yas saxlayacaq.
Canlı da, cansız da ağlayır bu gün,
Matəm içindədir ölkə büsbütün.
Qızıl qərənfillə qara bayraqlar
Xalqın kədərinə birgə qan ağlar.

* * *

Qorxar ilan vuran ala çatıdan,
Bizim gözüümüzü püləyib fələk.
Qorxuruq...
Qorxudub bizi bu dövrən.
Stalin ölməyib, yaşayır, demək!

Bizdən üz döndərib sanki fələk də,
Yalan çövlan edir, bəs hanı gerçək?
Susuruq...
Sözümüz qalır ürəkdə,
Stalin ölməyib, yaşayır, demək.

Xeyrimiz, şərimiz bilmirik nədir?
Onları kimdənsə soruşmaq gərək.
Hələ də haqqımız yad əllərdədir,
Stalin ölməyib, yaşayır, demək.

Bizə qürbət olub öz diyarımız,
Bu boyda dünyada tək qalmış, tək!
Zindana salındı Etibarımız,*
Stalin ölməyib, yaşayır, demək.

Diləyimiz harda, özümüz harda?
Doğranıb töküldük biz çilik-çlk.
Stalin ölsə də,
yuxarılarda
Hələ də yaşayır stalinçilik.

İndi də zindanda yaradır Xəlil,*
Sözünü deməkdən usanan deyil.
"Moabit dəftəri" yaranır belə
Faşizm ölməyib, yaşayır hələ.

* Etibar Məmmədov

* Xəlil Rza

XƏCALƏT

Şəhidlərin məzarı islandı göz yaşından,
Qurudu leysan tökən qərənfil yağışından.
Yaman nalə təpərdik gülçülərin əlindən,
Deyərdik, bu gülçülər bazarlarda pul qırır,
"Qərənfil gözəlindən".
Rusiya bazarında,
Yaman rusvay edirlər, - deyərdik onlar bizi.
"Alverçi" damğasıyla, vallah, ləkələyirlər
Bizim şərəfimizi.
Həmin o alverçilər, bu gün isə əvəzsiz,
Təmənnasız qərəzsiz
Şəhid məzarlarını gül topuna tutdular,
Uzaq bazarlardakı qazancı untdular.
Güllə yaralarını gül ilə soyutdular.
Vətənsəvər kim imiş bu məqamda de görək?
Mənim tək, ya sənin tək
Bol qonorar eşqinə
Xalqa dərs vermək üçün ekranlara cumanlar,
Yoxsa, şəhid eşqinə xeyrinə göz yumanlar?

Şəhidlərin hamısı bənzəyir bir-birinə.
Bir bax, qəbirlərinə!
Hamısı qıpqırmızı qərənfilə bələnmiş,
Hamısı bir biçimdə, bir boyda cərgələnmiş.
Səbəb birdir, əməl bir,
hədəf birdir,
hədə bir,
Onları bu dünyadan aparan güllə də bir.

Tüstüsü təpəsindən çıxax-çıxax hönkürən,
Bu məhzun qəbirlərə baxa-baxa hönkürən
Adamlar da bir olmuş...
Ağlar budaqlarından qara bayraq sallanan
Göy şamlar da bir olmuş. Hamınıdır bu matəm,
Millətindir bu dərd, qəm.

Hamı qoyub özünü o birinin yerinə,
Hamı birinə deyil, hamı biri-birinə
"Başın sağ olsun" - deyir,
"Bulanıq axan sular bir gün durulsun" deyir.
Bir amala bağladı bu gün dərdi milləti,
Dərdin, qəmin birliyi birləşdirdi milləti.

Bu el faciəsinə dözmək çətin, çox çətin!
Beli yaman büküldü qocaman bir millətin.
Fitrətindən, soyundan ər doğulan bu xalqı
Tarix boyu mərd olan, məğrur olan bu xalqı
Necə təhqir etdilər, gör necə alçaltdılar.
Mənliyini, əzmini bir "sağ ol" a satdılar.
Sənin adını haqq ikən Ey Allahım, niyə sən
Bizə qıydın bu dərdi?
Onsuz da bu millətə min-min dərdi yetərdi.

Bu təhqirə, bu qəsdə dözmək çətin, çox çətin!
Ürəyinə dərd hopub balası ölənlərin.
İçdikləri zəhərdir, yedikləri dərd, aman!
Bütün millət keyləşib dərdin ağırlığından.
Hamı ayaq üstündə yuxuludur elə bil.
Bu dərd dərdli dünyada çəkiləsi dərd deyil!
Ömründə qonşusunun damına daş atmayan,

Kimsənin bostanına əlini uzatmayan,
Qərəzinin, kininin dalınca sürünməyən,
Dünən verdiyi sözdən bu gün geri dönməyən,
Heç vaxt döyüb döşünə "mənəm-mənəm" –
deməyən.
Heç kəsin bəd gününü, şərini istəməyən,
Mənim ali millətim, haqlıykən birdən-birə,
Layiqmiydi, ey Allah, bu qəsdə, bu təhqirə?
Hansı günahımızın əvəziydi bu təhqir?
Haqsız oldu günahsız, haqlı oldu müqəssir!
Bu dərd bütün millətin ürəyində göyərdi,
Heç kəs bilmir nə təhər, necə udsun bu dərdi.
Bu gün xəcalət çəkir, hamı gücsüzlüyündən,
Heç kəs boylana bilmir gələcəyə bu gündən.
Çəkilməzdir, çəkilməz bu ağrını siqləti –
Əlacsız gücsüzlüyün töhmətsiz xəcaləti!
Həm dünən, həm bu gün də
Biz günahkar olmuşuq günahkarın önündə.
Hamı o qüdrətimiz –
Günahsız qurbanların töhmətinə dözək biz?
Qahmarımız olmadı nə arxada, nə öndə,
Hamı xəcalət çəkir
Qanları batırılmış şəhidlərin önündə.
Ah, necə də ağırdır
Zaman axa su kimi, amma qabın dolmaya,
Günahkarın, qatilin cəzasını verməyə,
Sənin gücün olmaya...
Çünki bu məhkəmədə biz haqlı olsaq belə,
Qısaldılıb dilimiz
Çünki hakimimizlə eynidir qatilimiz!

İLHAM - FƏRİZƏ

Dözməyib qatilin kəshakəsinə,
İlham çölə çıxdı güllə səsinə.
Gördü qırhaqırdı, gördü vurhavur,
Tanklar adamların üstünə cumur.
Bağırdı: - Soldatlar, neyləyirsiniz,
Axı, bunlar ilə siz də birsiniz.
Axı, bu adamlar silahsızdılar.
Soldatlar daha da coşub qızdılar.
...Bu sözlər İlhamın son sözü oldu,
Ona da bir güllə... o da vuruldu.
O gecə yatmadı bir an Fərizə,
İlhamı gözlədi,
İlham gəlmədi.

Dönük taleyilə durdu üz-üzə.
Qalıb küçə ilə ev arasında,
Gecəni sübhədək o dincəlmədi...
Ertəsi... qapqara xəbəri gəldi,
Ölümün həyata zəfəri gəldi.

Çatmadı əvvəlcə bu xəbər ona,
İnana bilmədi qulaqlarına.
Elə ki, inandı... o, lal kəsildi.
Heykələ döndü.
Anladı, bildi:
Qapısı bağlandı, ocağı söndü.

İKİ GÜN SONRA...

Qalınca evində dərdlə təkbətək,
Özünə qəsd etdi bu təzə gəlin.
Hansı tərəzilə, daş ilə ölçək
Eşqini, qəsdini biz bu gözəlin?
Nə deyim, Fərizə, nə deyim sənə,
Axı, nə ad verim bu faciənə?

Hələ səadətdən soraq gəlməmiş,
Yoxsul komanı da sevdin, bəyəndin.
Gəlinlik paltarın heç köhnəlməmiş,
Sən nə tez əyninə kəfən geyindin?

Sənin ləyaqətin lal etmiş bizi,
Zaman aşağıdır dəyanətindən.
Ey vəfa timsalı, sədaqət rəmzi,
Sənin bu qəsdinə nə ad verim mən?
Səsin ərimədi əsrin səsinə,
Nəcabət kökündə həmişə varsan!
Türk qızı, xəyanət zamanəsində
Bu eşqi, vəfanı sən bacararsan.

Belə yaşamışdır dünən və bu gün
Bizim keçmişimiz - oğuzlar, hunlar.
Ərin namusunu qorumaq üçün
Keçər balasından Burla xatunlar.

Belə ömür sürmüş nənələr, belə
Sən də bu çeşmədən su içdin, qızım,

Ərinin yolunda
sədaqət ilə
Cavanca canından sən keçdin, qızım.

Qurban getdi o, Vətənə, sən ona,
Bu necə görüşdü, necə yarışdı?
Anlaya bilmirəm, bu dar komana,
O boyda ürəyin necə sığışdı?

Sizin evinizin həndəvərində,
Bir "Leyla" ünvanlı mağar quruldu.
Həmən "Leyla" adlı Şadlıq evində,
Birinci toy – sizin toyunuz oldu.

"Leyla"da Leylinin qəm macərası,
Sən onu öncədən duymadın yəqin.
Sən hardan biləydin, Leyli vəfası,
Ünvanın olacaq bir zaman sənin.

Sevgi kitabında iri bir nida
Sənin məhəbbətin, sənin qiymətin!
Məcnunun Leylisi haqq dünyasında,
Sənin pişvazına çıxacaq yəqin!

Nə tez qışa döndü sənin baharın,
Bakı bu matəmə qara bağlamış.
Sənin damarında nənən Nigarın,
Həcərin, Leylinin qanı çağlamış.

* * *

Od tutub alışdı sözlər dilimdə
Bu qəsd, nə qəsd idi, ey məğrur qadın?
Sən təkə özünə qıymadın, həm də
Bətnində göyərən körpənə qıydın.

O anda sarmaşılıb məhəbbətinlə
Allahdan sən nəyi dilədin, qızım?
Sən, axı, ərinə sədaqətinlə
Körpənə xəyanət elədin, qızım.

Sınayar bəndəni Allah, çətinə
Batdın bir günahda iki günahə.
Xəyanət işlədin sədaqətində
Körpəyə qıymaqla qıydın sabahə.
Bəlkə... açılmamış solan o gözlər
Ulu zirvələrə yol açacaqdı.
Bəlkə, o gözlərdən doğacaq səhər,
Zülmət dünyamıza yol açacaqdı.

Ey mənim yurdumun vəfadar qızı,
Vəfan cəfa oldu... gör sən neylədin?
Sən öz bətnindəki o günahsız
Hələ doğulmamış şəhid eylədin.
Oğul istəyirəm bu dərdə dözə.
Təzə şəhidliklə zaman üz-üzə
Əridə bilmədi bu faciəni...
Həm də çox çətinidir danlamaq səni.
Sən həm fədakarsan, həm də günahkar
Bu cür şəhidliyin başqa rəngi var.

Zaman hər hökmündə "hakiməm" - deyib
Belə şəhidliyi amma görməyib.

Bilmirəm, nə deyək bunun adına?
Bütün hüduqları aşan şəhidlik
İkiqat, ya üçqat?
Ərdən qadına,
Anadan balaya düşən şəhidlik.

LARİSA

On üç yaşlı körpə bala
Yazıq anan necə dözsün
Bu kədərə, bu mələla?
Məzarının baş ucunda kukla da var.
Bu gün layla çalmalıykən sən kuklana
Kuklan sənə layla çalar.
Sən özün də kukla idin.
Bu dünyanın əvvəlini, axırını
Heç bilmədin.
Kim kuklaya güllə atar?
Atan oldu.
İnsanlığı, mərhəməti,
Ədaləti, həqiqəti
Bir qərəzə satan oldu.

Anan asmış dərs çantanı,
Məzarının başdaşına.
Axı, niyə hay vermirsən,

Səni dərsə haraylayan yoldaşına?
Sənin adın dostlarının dil əzbəri.
Qızım, axı, səni gözlər çoxdan bəri
Açmadığın kitabların dəflərlərin,
Səni gözlər partadakı o boş yerin.

Nə bərk oldu yuxun sənin?
Ataların ah-naləsi,
Anaların şivən səsi
Sığmır göyə, sığmır yerə.
Söylə, niyə oyanmadın
Bu haraya, bu həşirə?
Övladıydın iki xalqın,
Bu dostluğa mən də uydum, sən də uydun.
Sən dostluğun simvoluydun.
Bunudamı bu gün bizə çox gördülər?
Elə bil ki, səninlə bir
Bu dostluğu öldürdülər.

SÜRƏYYA LƏTİF QIZI

Tanklar keçir küçədən, tanklar, zirehli tanklar.
Tankların üstündəki soldatların gözündə
Bizə nifrət odu var.
Onlar vicdanı atıb, insafı da danıblar.
Təkcə silahla deyil, onlar bizə qəzəblə,
Kinlə silahlanıblar.
Bu şəhərdə hər şeyə onlar sahibdir bu gün
İstədiyi eyvana, pəncərəyə, qapıya

atır, ölən qoy ölsün!
Mətbəxdə çay süzürdü,
Təranənin nənəsi,
Birdən bir güllə səsi!
Yetmiş yeddi yaşında
Sürəyya nənəmizi
Pəncərədən atdılar.
Bir günahsız qarını
Qanına boyatdılar.

BABA MÜƏLLİM

Pəncərənin önündə kimsə inildəyirdi,
– Kömək edin, ölürəm, kömək edin, – deyirdi.
Açdı Baba müəllim pəncərəni bir anda,
Gördü biri yıxılıb qapının kandarında.
Dərhal atdı özünü telefonun üstünə,
O, təcili yardıma zəng çalıb dönə-dönə
Ünvanı başa saldı.
Evdən sarıq götürdü.
Yaralının yanına yetişincə nə gördü?
Qan aparıb yazığı... yara dərin yaradı,
O, yaranı sarıdı.
Gördü ki, qonşular da yığılıb ətrafına.
O, gah ona, gah buna,
Baxıb dedi: – Neyləyək?
Axı, bu əldən gedir,
Biz təcili yardım yenədəmi gözləyək?
Tez yığışdı cavanlar... köməkləşib birtəhər,
Yaxın xəstəxanaya xəstəni yetirdilər.

Dönür Baba müəllim yorğun-argın evinə,
Şütüsə də güllələr onun dörd dövrəsindən.
Fikir vermir o, yenə.
Diksinmir taraq-taraq güllələrin səsindən.
Birdən ona nə oldu evin həndəvərində?
O, dayandı, döyükdü,
Səndələdi yerində.
Yıxıldı... düşündə qan.
Elə bu vaxt, bu zaman
Bir aypara maşını tin başında göründü.
Maşının işığında ətraf nura büründü.
Bu təcili yardımın axtardığı kim idi?
Bu maşın, ah bu maşın,
Bayaq onun özünün zəng vurub çağırdığı
Təcili yardım idi.
Başqasına çağırdı, qismət oldu özünə,
Belə bir təsadüfün qərəzi nə, özü nə?
Təcili yardım üçün zəng çalanda o bayaq,
Nə biləydi,
ay Allah,
Bu təcili yardıma özü qismət olacaq!
Həkimlərin yardımını amma faydasız oldu
Səhər yası tutuldu.

ALEKSANDR MARXEVKA

Yaralılar bələnib üzü üstə torpağa,
Necə dözsün analar bu sitəmə, bu dağa?
Leş-leş üstə qalanıb,
Təkərlərin altında gör necə xırpalanıb.

Həkim Aleksandrın gəndən səsi yüksəlir:
 – Yol verin, hey yol verin,
 təcili yardım gəlir.
 Soldat bunu görünə avtomatı tuşladı
 Ayparalı maşına.
 O, istəmir, istəmir
 Can verən yaralılar xilas üçün daşına.
 Həkim öz işindədir.
 Yaralının nəbzini yoxlayırkən...
 döşündən
 Həkimini də vurdular.
 Yardıma gəldiyini ona unutdurdular.
 Allah, sən bizi saxla Əhrimənin şərindən,
 Allah, dünya çıxıbdır bəlkə öz məhvərindən?
 Ay Allah, insan oğlu iblisəmi qul oldu?
 Yoxsa, insan binədən elə iblis doğuldu?
 Adamlar niyə satdı namusunu, arını?
 Allah, hansı ölkədə gülləbaran ediblər
 Yardım maşınlarını?
 Axı, vuruşların da,
 Qanlı savaşların da
 Müqəddəs qanunu var:
 Düşmənsə də, dostsa da, yaralıya hər zaman,
 şəfqət əli uzanar.
 Ey insan haqlarını kürsüdən alqışlayan,
 Başqa məmləkətləri ədalət yoxluğundan
 Gecə-gündüz daşlayan,
 Budurmu haqq dediyin?
 Bəs verdiyin vəd hanı?
 Vallah, ələ salmışan sən bu boyda dünyanı.

"Təcili yardım"ların üstünə dörd tərəfdən
 Od ələmək haqmıdır?
 Yara sarıyanları güllələmək haqmıdır?

HİDAYƏT

Gücsüzlükdən özünü hamı günahkar bilir,
 Bu təhqirə dözməyi xalq özünə ar bilir:
 Uzaq Qardabanidə
 Bakı müsibətini eşidincə Hidayət,
 Hönkür-hönkür ağladı.
 Eşikdəki ağaca qara bayraq bağladı.
 Gürcüstanda yaşayan bizim ellər, obalar,
 Neçə gün yas saxladı.
 "Yardım" - deyə dalbadal uzaq, yaxın kəndlərə
 Zəng elədi Hidayət.
 Qardabani, Borçalı
 Bütün eli, mahalı
 silkələdi Hidayət.
 O, özünü yetirdi şəhidlərin qırxına.
 Xiyabanda əl açib "lənət" - dedi min kərə
 Kor fələyin çarxına.
 Şəhidlərin adını o, oxudu birbəbir.
 Elə bildi hər qəbir,
 Onu ittiham edir:
 "Həramilər Bakıya bulud kimi dolanda,
 Biz köməksiz qalanda
 Sən hardaydın, de harda, ey Vətənin Övladı?
 Öz doğma göyümüzdə qanad açan quşuyduq,

Ovçu bizi ovladı" Ürəyindən ucalan,
 Öz-özündən öc alan
 Töhmət dolu bu səsdən o diksindi,
 başına
 elə bil od ələndi,
 içindən pörşələndi.
 Şəkillərdən düz onun gözlərinə zillənən,
 Ürəyində millənən
 Baxışlara dözmədi,
 "Onlar haqlıdır" – dedi.
 Əgər mən də bu yurdun, bu xalqın oğluyamsa,

Onlar kimi əhdimə, andıma doğruyamsa,
 Mən niyə əvvəlcədən
 Xəbər tuta bilmədim o dəhşətli gecədən?
 Ağac olub, o anda onların cərgəsində
 Niyə göyərmədim mən?
 O qızıl güllələrə köksümü gərmədim mən?
 Xəcaləti alışıdı ürəyinin səsinə.
 Gücsüzlük əzabının boğuldu pəncəsində.

Qulağında ittiham, qəlbində danlaq səsi,
 Birbaş Qardabaniyə o, qayıtdı ertəsi.
 Hidayətin önünə çıxdı oğlu - Vüqarı,
 Amma Vüqar bilmədi,
 Bilmədi, atasının sındırılıb vüqarı.
 Vüqarın fərəhiylə Hidayətin kədəri
 Durdu qarşı-qarşıya...
 Oğul gəldi qabağa, ata çəkildi geri,
 Ata baxa bilmədi övladının üzünə.

O utandı, bilmədi anlaşılmaz bu halın
 Məramı nə, sözü nə?
 O yenə də eşitdi qəlbinin fəryadını:
 "Kişi bilib özümü mən də Vüqar qoymuşam
 Övladımın adını".
 Hanı bizdə kişilik, hanı bizdə o vüqar,
 Bizim mənliyimizi gör necə tapdadılar.
 Tapdandı qeyrətimiz,
 Milli heysiyyətimiz.
 Ah! Bu boyda təhqirə indi necə dözək biz?
 Yatammadı Hidayət sübhə qədər gecəni,
 Ağlı qoydu çəkiyə zamanın hökmü ilə
 ürəyindən keçəni.
 Zaman ilə ürəyi heç uzlaşa bilmədi.
 Tərəzinin gözləri tarazlaşa bilmədi.
 Zaman ilə diləyin,
 Ağıl ilə ürəyin
 Qədim ədavətinə ürək tab gətirmədi.
 Ona aman vermədi

Seyr edə dan yerini.
 Hələ sübh açılmamış bu nankor dünyamıza
 Qapadı gözlərini.
 Qoymadı Hidayəti yaşamağa qeyrəti.
 Onu şahid eylədi
 Millətinin önündə gücsüzlük xəcaləti.
 Ölümlərin içində
 Ən şərəfli, ən uca mərtəbədir şəhidlik.
 Başqa-başqa şəkildə davam edir şəhidlik.

AĞABƏY

*Bağışlayın, əzizlərim, Azərbaycanın azadlığı
uğrunda mübarizə aparmağa gücüm və iradəm
çatmadı. Yaşasın azad Azərbaycan!*

Ağabəy

Şənbə gecəsinin qətləminə,
Ağabəy dözmədi, hey qan ağladı.
Şəhid cavanların batan qanına,
Qəlbində yas tutub matəm saxladı.

O yandı, göstərmək istədi hər gün,
Yaralı Vətənə sədaqətini.
Amma bacarmadı,
gücsüzlüyünün
Çəkdi ağrısını, xəcalətini.

Düşündü, sonu var, axı, şərin də
Boğdu ürəyinin üsyan səsini.
O, beş ay gözlədi
zülm üzərində
Haqqın, ədalətin qələbəsinə.

Onun gözlədiyi o gün gəlmədi,
Qəlbini çarmıxa çəkdi xəcalət.
Bircə an usanıb o, dincəlmədi,
Özünə qəsd etdi bir gün, nəhayət.

Çatdı onun gücü ancaq özünə,
O bildi dərdinə son əlac bunu.
Verdi ölümüylə sanki Vətənə,
Vətən qarşısında o, öz borcunu.
Ağabəy bu yurda bir qurban kimi,
Qəlbində neçə yol "mücahid" oldu,
Nəhayət, bu qətlə bir üsyan kimi,
Şəhidlər naminə o, şəhid oldu.

Görünür, şəhidlik bitməyib hələ,
Gözümüz önündə o davam edir.
Ağabəy beləcə öz ölümüylə
Ölü diriləri ittiham edir.

...Dözməyib Vətənin ağır gününə,
Sən Vətən naminə özünə qıydın.
Oğul, arxaya yox, sən baxıb önə
Elə Vətən üçün yaşamalıydın!

Vətən qeyrətini sənə tək çəkən,
Oğullar gərəkdir indi Vətənə.
Sənsə həyatına qəsd edib nədən,
Ömrü müftə verdin!..
Nə deyim sənə?

Çoxları gözünlü zülmə yumurkən,
Sənə ürəyində dindi qeyrətin.
Xalqın qatiline cəza umurkən,
Sənə qatiline döndü qeyrətin.
Bu fitrət, bu tiynət, de, sənə hardan?

Qəlbində qaynayan hansı diləkdir?
Xəcil yaşamağa səni qoymayan,
Qeyrətin önündə səcdə gərəkdir!
Sənin qeyrətinin bircə zərrəsi,
Min bir qeyrətsizə bəs eləyərdi.
Sənin ürəyinin bir üsyan səsi,
Ərzi təməmindən silkələyərdi.
Qeyrətin əlilə bu Vətən üçün
Özünü qurbanmı kəsdin sən özün?
Ay oğul, budurmu dərdin əlacı?
Hər dərdin başqa cür min əlacı var.
Vətənin qurbana nə ehtiyacı?
Vətənin əsgərə ehtiyacı var.
...Görünür, şəhidlik bitməyib hələ,
Gözümüz önündə o davam edir.
Ağabəy, beləcə, öz ölümüylə,
Ölü diriləri ittiham edir.

Georgi Rantikoviç*

...Erməni Georgi – "Həqiqət" – dedi.
Ayırdı həmişə yaxşıdan pisi.
Zorun tüğyanına dözə bilmədi,
O, gerçək carçısı, haqq fədaisi!

– Həqiqət önündə təsliməm, – dedi.
Qoydu öz yerinə xeyiri, şəri.

* Təqaüddə olan köhnə təyarrəçi, milliyyətçə erməni... O, erməni millətçilərinin haqsız tələblərinə dözməyib özünü öldürmüşdür.

Xalqın xətrinə haqdan keçmədi,
Aşdı, vurub keçdi milli hədləri.

Araya ədavət düşdüyü gündən
Güldü Yerevanın boş niyyətinə.
Sıyrılib öz milli təəssübündən
Ucaldı insanlıq səltənətinə...

O, solun haqqını vermədi sağa,
Düzlüyə çağırırdı bütün dünyanı.
Georgi dözmədi bu haqsızlığa,
Özünə qəsd oldu onun üsyanı.

Bir yerdə otlayar quzu qurd ilə
İnsan həqiqəti haqq bilən zaman –
Ən böyük məqsədlər, istəklər belə
Ədalət önündə əyilən zaman.

Sıyrılib nifrətdən, qərəzdən, kindən
Alqış həqiqəti haqq bilənlərə –
Ədalət naminə milliliyindən
İnsanlıq qatına yüksələnlərə!

* * *

Yenə sayımmı Yox-yox!
Çəkmək olmaz bu dərdi?
Bunların faciəsi bir-birindən betərdi.
Bu saydığım kəslərin nə günahı var idi?
Bunlar şəhidlər deyil,
Günahını bilməyən bədbəxt qurbanlar idi.

Bəs şəhidlər kim idi?
Silahlı ilə silahsız!
Kim kimə təslim idi?
Bu silahsız bəndələr bircə güllə atdımı
Bir günahə batdımı?
Qırıb tökdü kim kimi?
Silahlı ilə silahsız döyüşə bilərdimi?
Tankların qabağına onlar belə çıxdılar.
Polad sinələrini lülələrin ağzına,
Sərhəd kimi sıxdılar.
Onlar güman etmədi zalim belə çıldıra,
Silahsızın üstünə silahlı əl qaldıra.
Bizim bu şəhidlərin sadəlövh gümanlığı
Oldu qəhrəmanlığı!

* * *

Qantökən öz tökdüyü qana cavab vermədi,
Cavab vermək bir yana, "Yox, mən haqlıyam", – dedi.
Adamların başına od ələmək haqqı imiş?
Səksən yaşlı qarını, on üç yaşlı uşağı
güllələmək haqqı imiş?
Olmayan bir günahı qan ilə yumaq üçün,
Bizim hüququmuzu bizdən qorumaq üçün
Qanımızın günahsız tökülməsi haqqı imiş?
Zorlunun əllərilə haqlının qollarının
Bükülməsi haqqı imiş?
Məntiqə bax, ay Allah!
Qanımızı tökənə bundan sonra yenə də
Biz inanaq, ay Allah?
Budurmu yaratdığı təzə hüquqi dövlət?

Budurmu vəd etdiyi müstəqillik, səadət?
Bəs bu qanunsuzluğun harası qanun oldu?
Qatıq dönüb süd oldu, əvvəl dönüb son oldu?
Bu, hüquqi dövlətin bizə bəxş elədiyi,
hüququymuş, bilmədik.
Hüquqi dövlətdəki hüquq buymuş, bilmədik.
Əcnəbi ölkələrdə birini öldürürlər,
ya ölkədən sürürlər –
küy-kələk qaldırırsan.
Öz ölkəndə sən özün günahsız insanları
məhkəməsiz qırırsan.
Hamısına bir adla "ekstremist" – deyər,
hələ damğa vurursan.
Bu boyda məmləkətdə
Bütün xalqlar, heç demə, "ekstremist" imiş.
Hamı xoşbəxtliyindən, nəşəsindən məst imiş.

Şəhidlər

Qatil gülləsinə qurban gedirkən,
Gözünü sabaha dikdi şəhidlər.
Üçrəngli bayrağı öz qanlarıyla
Vətən torpağına çəkdi şəhidlər.

Zalim öyünməsin zülümləriylə,
Min bir böhtanıyla, min bir şəriylə.
Həqiqət uğrunda ölümləriylə
Ölümü kamına çəkdi şəhidlər.

O şənbə gecəsi, o qətl günü, –
Mümkünə döndərdik çox namümkünü.
Xalqın qəlbindəki qorxu mülkünü,
O gecə dağıdıb sökdü şəhidlər.

Tarixi yaşadıb diləyimizdə,
Bir yumruğa döndük o gecə biz də.
Yıxıb köləliyi ürəyimizdə
Cəsarət mülkünü tikdi şəhidlər.

Onlar susdurulan haqqı dindirər,
Qaraca torpağı qiymətləndirər.
Donan vicdanları qeyrətləndirər,
Axı, el qeyrəti çəkdi şəhidlər.

Dözdü hər zillətə, dözdü hər şeyə,
"Dünyada mənim də haqqım var", – deyə.
Kütləni xalq edən müqaviləyə
Qanıyla qolunu çəkdi şəhidlər.

İnsan insan olur öz hünəriylə,
Millət millət olur xeyri, şəriylə.
Torpağın bağrına cəsədləriylə,
Azadlıq tumunu əkdə şəhidlər.

SON

İyirmi yanvarda doğum evləri
Ölümdən, qırğından xəbərsiz idi.

O gün Bakımızda gecədən bəri,
Ölüm ilə həyat üzbəüz idi.

Güllə səslərini çağa səsləri,
Batırdı o gecə, şükür allaha!
Doldu şəhidlərin boşalan yeri,
Naşükür olmayaq, vallah, bir daha!

Gedən oğulların, axan qanların,
Əvəzi su səpdi yanan qəlbimə,
O şənbə gecəsi doğulanların,
Onundan doqquzu oğlanmış, demə.
Zalimin zəfəri başdan qələtdir,
Zamanın səsinə biz də dinlərik.
Dünya gücümüzə yaxşı bələddir,
Biçilə-biçilə əkilənlərik!

Mart, iyun 1990, Bakı-Şəki

Kitabın içindəkilər

Şəbi-hicran

Proloq	9
İki müəllim	10
Məhəmməd	12
Can yangısı	14
İki hədiyyə	19
İki hökmdar	32
Ah, o zalım ovçular!	39
"Leyli və Məcnun"	49
"Şikayətnamə"	56
Bir dəstə çiçək	61
Taun	86
Epiloq	91

Gülüstan	93
----------------	----

İstiqlal ("Gülüstan" poemasının ikinci hissəsi)	103
---	-----

Ağlar-güləyən

Üsyan	125
Ürək və çörək	133
İmtahan	140
Ümid məktəbi	145
Amal	148
Dəyirman	150

Muğam

Bəlkə	155
Şur	160
Tellər ağlasın	167

Çahargah	168
Qalalar	173
Hərə bir cürə	176
Segah	182
Rast	186
Hümayun	189
Şüştər	189
Bayatı-Şiraz	190
Aman ovçu	190
Yağ, yağış	191
Sayaçılar	195

Şəhidlər

Proloq	201
Nə istəyir bu millət?	202
Təzadlar içində	204
Eşq olsun sizə	211
Matəm mərasimi	217
Axı, biz neyləmişik?	220
Mənim günahlarım	222
Xəcalət	229
İlham - Fərizə	232
İki gün sonra	233
Larisa	236
Sürəyya Lətif qızı	237
Baba müəllim	238
Aleksandr Marxevka	239
Hidayət	241
Ağabəy	244
Georgi Rantikoviç	246
Şəhidlər	249

Bəxtiyar Vahabzadə

Şəbi-hicran

seçmə poemalar

Nəşriyyat direktoru:
Ələddin Əsədzadə

Texniki redaktor:
Nellya Şarova

Kompüter operatoru:
Pərvin İlqaroğlu

"RENESSANS-A"

Çapa imzalanmışdır: 24.06.2016

Ofset çap kağızı.

Format: 60x90 1/16

Həcmi: 18 ç.v.

Sifariş 10

Tiraj: 500

Kitab «Renessans-A» Nəşriyyat Evində
nəşrə hazırlanmış və
hazır diapozitivlərdən ofset üsulu ilə
çap olunmuşdur

Bəxtiyar Vahabzadə

Şəbi-
hicran

seçmə poemalar

Azf296305

